

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM DERSİNE YÖNELİK
TUTUMLARININ VE ALDIKLARI ÖZEL EĞİTİM DERSİNİN
YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Yağmur UĞUREL

**Lefkoşa
Mayıs, 2018**

**YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ÖZEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI**

**ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM DERSİNE YÖNELİK
TUTUMLARININ VE ALDIKLARI ÖZEL EĞİTİM DERSİNİN
YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

Yağmur UĞUREL

**Lefkoşa
Mayıs, 2018**

JURİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans programı ve devamında gelen tez benim kendime olan borcum, kendime olan hediyeumdur.

Tez konusunun belirlenmesiyle başlayıp, tamamlanmasıyla noktalanan bu uzun ve meşakkatli süreç içinde bilgi ve görüşleri ile bana yol gösteren, çalışmanın her aşamasında bana duyduğu güveni hissettiren, olumlu dönütleriyle süreci kolaylaştıran değerli danışmanım Doç. Dr. Mukaddes Sakallı Demirok hocama teşekkür ederim.

Lisans eğitimimden itibaren benimle hiç bağlarını koparmayan, ne zaman yardıma ihtiyacım olsa düşünmeden arayabileceğim, beni hep motive eden ve tez sürecimi kolaylaştıran, akıl hocam sevgili Yrd. Doç. Dr. Sevilay Atmaca hocama teşekkürler.

Yaşamımın her anında yanımda olan, sonsuz sevgisiyle, verdiği emeklerle beni bugünlere getiren sevgili annem Nazire Çakmak'a ve varlığını her daim yanımda hissettiğim sevgili babam Osman Çakmak'a, daima hayatıma neşe getiren kardeşim Yaprak Çakmak'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatıma girdiği andan itibaren her dakikamı güzelleştiren ve beni mutlu eden, verdiğim kararları her koşulda destekleyen, azmini, mütevazılığını ve etik değerlerini örnek aldığım en iyi arkadaşım, sevgili eşim Soyhan Uğurel'e sonsuz teşekkürler.

Saygılarımla,

Yağmur UĞUREL

Bilimsel Etik Bildirimi

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığım ‘‘Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının Ve Aldıkları Özel Eğitim Dersinin Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi’’ adlı çalışmamın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmada doğrudan ve dolaylı olarak her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin tamamının kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

Yağmur UĞUREL

ÖZET

ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÖZEL EĞİTİM DERSİNE YÖNELİK TUTUMLARININ ve ALDIKLARI ÖZEL EĞİTİM DERSİNİN YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN BELİRLENMESİ

UĞUREL, Yağmur

Yüksek Lisans, Özel Eğitim Anabilim Dalı
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK
Mayıs 2018, 114 sayfa

Bu araştırmanın amacı; öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının ve aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir.

Araştırmada nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma yöntem uygulanmaktadır. Çalışmanın nicel boyutu tarama yöntemi, nitel boyutu ise durum çalışmasına örnek olmaktadır.

Araştırmanın nicel boyutunda örnekleme, KKTC’de bulunan üniversitelerin Eğitim Fakülteleri’nin Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinde öğrenim gören, özel eğitim dersi almış olan ve tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 260 öğretmen adayı oluştururken; nitel boyutunda ise aynı grup içerisinde random olarak seçilen 35 öğretmen adayı yer almaktadır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak, Kişisel Bilgi Formu, Durdukoca (2015) tarafından geliştirilen 17 maddeden oluşan “Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Ölçeği” ve araştırmacı tarafından geliştirilen ve yarı yapılandırılmış 7 soruyu içeren görüşme formu kullanılmaktadır.

Verilerin analizinde, nicel veriler için SPSS istatistik programı dahilinde T-testi, tek yönlü varyans analizi ve Mann Whitney U-Testi kullanılırken, nitel veriler için de betimsel analiz yapılmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Cinsiyet, mezun olunan lise türü, öğrenim görülen bölüm, ailede özel gereksinimli birey olma durumunun tutum üzerinde bir etkisi görülmezken; sınıf seviyesinin artmasının ve özel eğitim ile

ilgili seminer alma durumunun bu derse yönelik tutum üzerinde olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir.

Görüşme sonucunda ise öğretmen adayları, özel eğitim dersinde öğrendikleri bilgileri ve bu derse ayrılan süreyi yetersiz görürken, bu dersin kendilerine özel gereksinimli bireylere ve mesleklerine yönelik olumlu bir bakış açısı kazandırdığını söylemektedirler. Öğretmen adayları aldıkları özel eğitim dersi ile ileride karşılaşabilecekleri özel gereksinimli bireyleri tanıyabileceklerini ve onlara uygun eğitim verebileceklerini, gerekli durumlarda dışarıdan da yardım alabileceklerini belirtmektedirler. Öğretmen adayları bu ders kapsamına alınabilecek bir staj uygulamasının gerekli olduğunu belirtirken ders içeriğine pek çok farklı konunun dahil edilebileceğini söylemektedirler.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim Dersi, Öğretmen Adayı, Tutum, Görüş.

ABSTRACT

DETERMINATION OF ATTITUDES TOWARDS THE COURSE OF SPECIAL EDUCATION AND THE QUALIFICATIONS OF THE SPECIAL EDUCATION COURSE BY TEACHER CANDIDATES

Yağmur UĞUREL

Master, Department of Special Education Teaching

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

May 2018, 114 pages

The purpose of this research is to determine the attitudes of the prospective teachers towards the special education course and their opinions on the adequacy of the special education course, which they study.

In this research, quantitative and qualitative methods are combined and applied. The quantitative dimension of the study is the screening method and the qualitative dimension is the case study.

The quantitative sample of the study was composed of 260 teacher candidates who are selected by stratified sampling and people who have studied special education courses in the classroom teachers, pre-school teachers, guidance, and psychological counselling departments of the education faculties of the universities in TRNC. For the qualitative dimension, there are 35 teacher candidates randomly selected from the same group.

In the research, Personal Information Form, "Attitude Scale towards Special Education Course" which is consisting of 17 items, developed by Durdukoca (2015) and interview form containing 7 semi-structured questionnaire used as the data collection tool by the researcher.

In the analysis of the data, t-test, one-way ANOVA and Mann Whitney U-Test were used in the SPSS statistical program for qualitative data, and descriptive analysis was also performed for qualitative data.

As a result of the research, it is understood that the prospective teachers' attitudes towards the special education course are high. Gender, high school type, department, special needs individual in the family does not have an effect on attitude;

the increase of the class level and the seminars on special education seem to have a positive effect on the attitude towards this course.

As a result of the interview, the teacher candidates say that they have gained a positive perspective on the individuals who are in need of special education and their profession. The time that is given to the course and the information is considered as inadequate. Teacher candidates indicated that they will be able to recognize and provide suitable training for special needs individuals. They may also be able to get help from outside when it is necessary. Teacher candidates indicated that an internship is required to be included in the course and they mention that many different topics can be included in the course content.

Key words: Special Education Course, Teacher Candidate, Attitude, Opinion.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ İMZA KAĞIDI	i
TEŞEKKÜR	ii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar	x
ŞEKİLLER	xi

BÖLÜM I

1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç.....	13
1.3. Araştırmanın Önemi.....	13
1.4. Sınırlılıklar.....	14
1.5. Tanımlar.....	15
1.6. Kısaltmalar.....	16

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	17
2.1. Özel Eğitim.....	17
2.2. Özel Eğitim Kavramı.....	17
2.3. Özel Gereksinimli Birey.....	18
2.4. Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitim.....	19
2.5. Özel Eğitimin Amaçları ve Temel İlkeleri.....	21
2.6. Özel Eğitimin Önemi.....	22
2.7. Özel Eğitim Hizmetleri.....	24
2.8. Özel Eğitimde Öğretmenin Rolü.....	24
2.9. Öğretmen Adayı ve Özel Eğitim Dersi.....	27
2.10. Tutum.....	31
2.10.1. Öğretmen Tutumları.....	34
2.3. İlgili Araştırmalar.....	36

BÖLÜM III

3. YÖNTEM	39
3.1. Araştırmanın Modeli.....	39
3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	40

3.3. Veri Toplama Araçları.....	43
3.4. Verilerin Toplanması.....	44
3.5. Verilerin Analizi.....	45

BÖLÜM IV

4. BULGULAR.....	47
4.1. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumları.....	49
4.2. Öğretmen Adaylarının Cinsiyetlerine Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	50
4.3. Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	51
4.4. Öğretmen Adaylarının Okudukları Bölüme Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	51
4.5. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyelerine Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	52
4.6. Öğretmen Adaylarının Ailede Özel Gereksinimli Birey Olup Olmama Durumuna Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	53
4.7. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Semineri Alma Durumuna Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular.....	55
4.8. Öğretmenlerin Ders Süresinin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri.....	56
4.9. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Öğrenile Bilgilerin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri.....	58
4.10. Öğretmenlerin Derste Öğrendiği Bilgilerin Bakış Açısı Etkisine İlişkin Görüşleri.....	60
4.11. Öğretmenlerin Derste Öğrendiği Bilgilerin Kullanılabilirliğine İlişkin Görüşleri.....	61
4.12. Öğretmen Adaylarının Derste Öğrendiği Bilgilerle Özel Gereksinimli Öğrencileri Tanıyabilme Durumlarına İlişkin Görüşleri.....	63
4.13. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Yapılabilecek Staj Yerlerine İlişkin Görüşleri.....	65
4.14. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Yapılabilecek Staj Sürelerine İlişkin Görüşleri.....	68
4.15. Öğretmenlerin Özel Eğitim Dersinin Yarattığı Tutum Değişikliğine İlişkin Görüşleri.....	69
4.16. Öğretmenlerin Ders İçerik Önerileri.....	71

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	77
5.1. Sonuç.....	77
5.2. Tartışma.....	79

5.3. Öneriler	84
5.3.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler	84
5.3.2. Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler	85
KAYNAKÇA	88
EKLER	97
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu	97
Ek 2. Özel Eğitim Dersi Tutum Ölçeği	98
Ek 3. Özel Eğitim Ders Yeterliliği Görüşme Formu	99
Ek 4. Özgeçmiş	100
Ek 5. Etik Kurul Onayı	
Ek 6. Ölçek Kullanım İzni	

TABLOLAR

Tablo 1. Nicel Boyut Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	41
Tablo 2. Nitel Boyut Katılımcılarının Demografik Özellikleri.....	42
Tablo 3. Normallik Testi.....	47
Tablo 4. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	48
Tablo 5. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumları.....	50
Tablo 6. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Bağımsız t-testi Sonuçları.....	50
Tablo 7. Lise Türüne Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri.....	51
Tablo 8. Bölüme Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri.....	52
Tablo 9. Sınıf Düzeyine Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri.....	53
Tablo 10. Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumun, Ailede Özel Gereksinimli Birey Olma Durumuna Göre Mann Whitney U-Testi Sonucu.....	54
Tablo 11. Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Özel Eğitim Semineri Alma Durumuna Göre Bağımsız t-Testi Sonucu.....	55
Tablo 12. Özel Eğitim Dersine Ayrılan Sürenin Yeterliliği.....	56
Tablo 13. Özel Eğitim Ders Yeterliliği.....	58
Tablo 14. Özel Gereksinimli Öğrencilere Eğitim Verebilme Düzeyi.....	62
Tablo 15. Özel Gereksinimli Öğrenci Tanıyabilme Düzeyi.....	64
Tablo 16. Özel Eğitim Dersi Staj Yerleri.....	66
Tablo 17. Özel Eğitim Dersi Staj Süreleri.....	68
Tablo 18. Özel Eğitim Dersi Tutum Değişikliği.....	69
Tablo 19. Özel Eğitim Dersi İçerik Önerileri.....	72

ŞEKİLLER

Şekil 1.	Ailede Özel Gereksinimli Birey Olma Durumu	
	Histogram Grafiği	54

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Araştırmanın giriş bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıkları belirtilmektedir. Ayrıca araştırma içinde yer alan kavramların tanımları ve kısaltmaların açıklamaları da yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

‘‘Dünyayı değiştirmek için kullanabileceğiniz en güçlü silah eğitimidir.’’ demiştir Nelson Mandela (1993). Bunun farkına varan pek çok gelişmiş toplum eğitime en yüksek önemi vermektedir. Ertürk (1972) eğitimi, *‘‘Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik değişim meydana getirme süreci’’* olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımda eğitim, kişinin bütün özelliklerini ilerleterek, onun üretimde daha verimli olmasını mümkün kılarken, hayatı sorgulayan, bilgi, beceri, etik, sanat, kültür gibi alanlarda yetkinleşmesini, ve toplumsallaşmasını da sağlayan bilim ve sanat şeklinde geçmektedir (Eroğlu, 1998).

Toplumu oluşturan bireylerin yaratıcılığı ve becerilerini toplum için kullanmasının yanında, bunu en verimli şekilde yapması, şüphesiz ki kişinin sağlıklı yetişmiş bir birey olmasına ve aldığı eğitime bağlıdır (Diken ve Sucuoğlu, 1999). Aynı zamanda eğitim, bireyin ve toplumun gerçekleşmesi muhtemel sosyal, ekonomik ve siyasi değişimlere uyabilmesine yardım eden bir süreçtir (Taymaz, 1984). Peki bu değişime uyamayanlar?

Eğitim toplumun her kesimine hizmet ettiği ölçüde fayda sağlamaktadır. Bireysel özellikleri bambaşka olan insanların birebir aynı eğitimi alarak başarı sağlamaları beklenemez. Bu durumda özel eğitim kavramı akıllara gelmektedir.

Özel eğitim, bu eğitime ihtiyacı olan bireylerin kimseye bağımlı olmadan yaşama imkanını zirve noktasına çıkarmayı amaçlayan, bireysel şekilde planlanan, düzenli olarak uygulanan ve sonucunda özenle değerlendirilen eğitim-öğretim hizmetlerinin tümüdür (Eripek, 2005). 573 sayılı KHK’de (1997) özel eğitim, özel eğitime gereksinim duyan bireylerin bu ihtiyaçlarını gidermek üzere uzmanlaşmış eğitimciler, oluşturulan öğretim programları ve öğretim metotlarıyla bu bireylerin

özelliklerine göre belirlenen ortamlarda devam ettirilen eğitim tanımıyla geçmektedir.

Özel eğitimin amacı; “özel gereksinimli bireylerin, başkalarına bağımlı olmadan sürdürebilecekleri bir hayata hazırlanmalarına yardım etmektir” şeklinde söylenilebilir (Cavkaytar ve Diken, 2013). Özel gereksinimli bireylerin topluma uyum sağlayarak, bağımsız bir yaşam sürdürmeleri için önemli olan nokta, onlara ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri aldıkları özel eğitimle onlara kazandırmaktır (Eripek, 1998).

Günümüzde gelişimi diğer bireylerin gelişiminden farklı olan kişiler için toplumda ‘özel gereksinimleri olanlar’, ‘farklı gelişim gösterenler’, ‘gelişim farklılığı olanlar’, ‘engelli’, ‘öğrenme farklılığı olanlar’, ‘özürlü’, ‘özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler’ vb. tanımlar kullanılmaktadır (Baykoç Dönmez, 2010).

Özel gereksinimli bireylerin, sosyal hayatta bağımlı olmayan ve üretken kişiler olarak yaşamlarını devam ettirebilmeleri, günlük yaşamda var olan becerileri uygulama düzeylerine bağlıdır. Kişilerin bu becerileri kazanabilmeleri, ihtiyaçları ve edinimleri göz önüne alınarak, bunlara uygun eğitim alanlarının sunulmasıyla mümkün olabilmektedir (Civelek, 1990; Heward, 1996; Kırcaali-iftar, 1998; Cavkaytar, 2000; Eripek, 2005). Bu bağlamda baktığımızda, özel eğitim dünyada olduğu gibi ülkemizde de kapsamını genişletmekte, uygulama alanlarını arttırmaktadır (Çitil, 2013).

Gelişim anlamında bir yönüyle diğerlerinden farklı bir şekilde gelişim gösteren bireyler ile normal gelişim gösteren bireylerin eğitim ihtiyaçları farklı olacağı için aynı şekilde eğitim almaları beklenemez. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler diğerleriyle aynı eğitimi alamaz (Yaralı, 2015).

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyin okul öncesi dönemden itibaren, normal eğitim ortamlarında bulunması ve bu ortamlardan faydalanması toplumun içinde yer alabilmesi için önemlidir (Özsoy, Özyürek ve Eripek, 1989).

Pek çok alanda görüldüğü gibi özel eğitimde de eğitim sistemlerine verilen önem ve değerin artırılmasında eğitimcilere düşen rol büyüktür (Tuğluk, 2007). Pek çok araştırmacı eğitim sisteminin en önemli unsurunun öğretmen olduğunu söyler (Öztürk, 1996; Kavcar, 2002; Üstüner, 2004; Akyüz, 2003; Karagözoğlu, 2003; Okçabol, 2005; Çelikten, Şanal ve Yeni, 2005; MEB, 2006; Başkan, Aydın ve

Madden, 2006; Dilekmen, 2010; Çiltaş ve Akıllı, 2011). Toplumların kalkınmasında, nitelikli iş gücü olan insanın yetiştirilmesinde, toplumda huzur ortamının korunmasında, bireyin toplumsallaşması ve sosyal yaşama hazır hale gelmesinde, toplumun sahip olduğu değerlerin ve kültürün ileriki nesillere kazandırılmasında öğretmenlerin görevi üstlenmeleri beklenmektedir (Özden,1999).

Öğretmenlik mesleği, eğitim alanıyla alakalı toplumsal, kültürel, iktisadi, bilim ve teknoloji temelleri dahilinde, bireyin bilgisi, becerisi ve özel uzmanlığını temele koyan, akademik bilgi ve mesleki formasyonu gerekli kılan, profesyonel bir çalışma alanıdır (Erden, 1998).

20. yüzyılın birlikte getirdiği toplumsal ve teknolojik gelişmelerle öğretmenin eğitimdeki rolü değişmiştir. Öğretmen sınıfta dersini anlatıp çıkan bir liderden çok, çocuklara sorgulamayı öğreten, bilgilerini yapılandıran, öğrendiklerini günlük hayatla ilişkilendirmesini sağlayan bir rehber rolünü kazanmıştır. Artık öğrenciler sadece sınıfta kitap, defterle öğrenen değil yaşamın her aşamasında kendini geliştirmesi gerektiğini bilen bireyler olmuşlardır. Tabi ki bu eğitim sistemi her türlü farklılığı barındıran bireyi içine almış onları kendi ihtiyaçlarına göre şekillendirmeyi amaçlamıştır (Uğurel ve Özcan, 2017).

Türkiye’de son dönemde eğitim sistemi içindeki en önemli problemlerden biri de öğretmen yetiştirme ve yetiştirilen öğretmenlerin niteliğidir (Ataman, 2004; Çolak ve Fer, 2007; Özyürek, 2008; Şen ve Erişen, 2002; Vuran, 2012). Bir ulusun kalkınması için gereken yetişmiş iş gücünü sağlayan okullarda verilen eğitimin en önemli öğelerinden biri, bu eğitimin kalitesini arttıracak olan öğretmenlerdir. Öğretmenin iyi olması da onun yetiştirilmesinde kendisine sağlanacak olan eğitimin kalitesinden geçer. Öğretmen hem görev öncesi hem de görev esnasında alacağı hizmet içi eğitimlerle kendisini kişisel açıdan ve mesleki açıdan yeterince geliştirebilecektir (Seferoğlu, 2001).

Öğretmen yetiştirme, geniş ve pek çok alt başlığa sahip bir konudur. Öğretmen adaylarının fakültelere kabulü, göreve başlamadan önceki eğitim süreçleri, uygulama dönemi ve bu dönem içindeki değerlendirilmeleri, hizmet içi eğitimler gibi konular, öğretmen yetiştirme kapsamına girer (Oral ve Dağlı, 1999). Gelen ve Özer (2008), işi eğitmek olan öğretmenlerin de bir eğitim sürecinden geçtiklerini vurgulayarak, toplumların çağın gereklerini bilen, teknolojik materyalleri sınıflarında

ve öğretim süreçlerinde kullanabilen, öğrencilerini de bu içinde bulundukları zamana uygun olarak eğitme yetisine sahip öğretmenlerin yetiştirilmesi gerektiğini belirtmektedir.

Öğretmenlik mesleği, meslek bilgisini, özel alan bilgisini ve genel kültürüne alır. Bunları edinebilmek için de hangi kademede olursa olsun, öğretmen adaylarının yükseköğrenim görmesi gerekmektedir. Öğretmenlerin sahip olduğu nitelik ve yeterlilikler eğitim öğretimin başarılı sayılabilmesi için en önemli faktördür (Özden, 1999).

Eğitim sisteminin en temel elemanlarından biri şüphesiz ki öğretmendir. Çünkü nitelikli öğretmenler, iyi ve nitelikli bir eğitim verir. Öğretmenlerin alan bilgisi, öğretim yöntem ve tekniklerine yönelik bilgi ve uygulama becerisi, işbirliği, koordinasyon ve değerlendirme alanlarındaki yeterliklere sahip olabilmeleri için, öğretmen adaylarını gelecekteki mesleklerine hazırlayan öğretim programlarının çağın beklentilerini karşılayacak şekilde planlanması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Öğretmenin rolü hızla değişirken, bu değişim beklentileri ve uygulama süreçlerini de bariz şekilde etkilemektedir (Oral ve Dağlı, 1999).

Öğretmen yetiştirme üniversitelerin Eğitim Fakülteleri tarafından yapılmakta olup, gördükleri en az 4 yıllık eğitim-öğretim sonucunda öğretmenlerin belli başlı dersleri alarak mezun olması beklenir. Bu dersler özel alan bilgisi, genel kültür ve öğretmenlik meslek bilgisi dersleridir.

Bu araştırma kapsamında görüşleri incelenecek olan Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümleri öğrencileridir. Bu bölümler lisans eğitimleri sırasında farklı yılların farklı dönemlerinde ‘‘Özel Eğitim’’ dersini almaktadırlar. Bu ders kapsamında işlenecek konular YÖK tarafından belirlenir.

Yükseköğretim kurumunun Eğitim Fakültesi öğretmen yetiştirme lisans programları incelendiğinde ‘‘Özel eğitimin tanımı, özel eğitimle ilgili temel ilkeler, engelliliği oluşturan nedenler, erken tanı ve tedavinin önemi, engeli bakışla ilgili tarihsel yaklaşım, zihinsel engelli, işitme engelli, görme engelli, bedensel engelli, dil ve iletişim bozukluğu olan, süregelen hastalığı olan, özel öğrenme güçlüğü gösteren, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, otistik ve üstün yetenekli çocukların özellikleri ve eğitimleri, farklı gelişen çocukların oyun yoluyla eğitimi, özel eğitime

muhtaç çocukların ailelerinde gözlenen tepkiler, ülkemizde özel eğitimin durumu, bu amaçla kurulmuş kurum ve kuruluşlar” konularında öğretmen adaylarının bilgi sahibi olmalarını sağlayacak bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir (YÖK, 2006).

Üniversitelerde ‘‘Özel Eğitim’’ dersi Sınıf Öğretmenliği bölümünde 4. sınıf birinci dönemde, Okul Öncesi Öğretmenliği bölümü 3. sınıf ikinci dönemde, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü 2. sınıf birinci dönemde verilmektedir. Özel eğitim dersi üç bölüm için de iki kredilik derstir. Öğretmen adayları haftanın iki saati bu dersi görmektedirler.

Gerek sınıf öğretmenleri, gerek okul öncesi öğretmenleri gerekse rehberlik ve psikolojik danışma mezunu öğretmenler bulundukları okul ortamında pek çok defa özel gereksinimli bireylerle karşılaşır. Özel gereksinim kimi bireylerde çok küçük yaşlarda anlaşılırken, kimi bireyler okul çağına geldiklerinde tanılama ve değerlendirme sürecinden geçerler. Okul çağındaki tanılamada birincil görev öğretmenlere düşer. Bu aşamada öğretmenlerin lisans eğitimi sırasında aldıkları eğitim son derece önemlidir (Batu,98).

Özel gereksinimli öğrencileri belirlemek için yapılan ilk tanılamada hedef, öğrencinin sınıfın temel gereklerini uygulamada sıkıntılı durumlar içine giren, öğrenme özellikleri sebebiyle sınıf ortamında akademik anlamda yaşıtlarıyla aynı hızda ilerleyen ve ek desteğe ihtiyacı olan öğrencileri belirlemektir (Spinelli, 2002). Bu aşamada sınıf öğretmenleri ile okulda bulunan rehberlik servisi öğretmenlerinin beraber çalışması gerekmektedir. Sınıflarda yer alan özel gereksinimli veya risk altındaki öğrencileri belirlemek, bu öğrenciler için bundan sonraki zaman dilimi içinde yapılması gereken eğitsel faaliyetler ve ek çalışmaları uygulayabilmek için ön koşuldur ve son derece önemlidir. Bu yüzden bu sürecin mümkün olduğunca hızlı gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007).

Örnek vermek gerekirse, sınıflarda görülmesi muhtemel bir durum olan öğrenme güçlüğü ile ilgili birçok araştırmacı erken tanının önemli olduğunu söylemektedir(Demir, 2005). Özel öğrenme güçlüğü olan bireylerde erken tanı önemlidir ve ilk teşhis mümkün olan ilk zaman içinde yani okul öncesi veya ilköğretim döneminde koyulabilmektedir (Soysal ve ark., 2001). Bu konuda en önemli görev çocukların karşılaştıkları ilk öğretmenlerine ve çocuk doktorlarına düşmektedir (Doğan, 2012). Öğretmenler, hangi branşta olurlarsa olsunlar, öğrencilerinin sahip

olduğu öğrenme güçlüklerine karşı özenli ve gereken donanıma sahip olmalıdırlar (Tatar ve Dikici, 2008). Kısacası, öğretmenler çocukların yaşadığı özel öğrenme güçlüklerini zamanında belirleyebilmeli, aile ile birlikte çalışmalı ve gerekli önlemleri uygun olan vakitte alabilmelidir (Uçgun, 2003). Yapılan başka bir araştırmada, öğretmenlerin belli bir eğitim almaları sonucunda özgül öğrenme güçlüğü alanında farkındalık kazanacakları sonucuna ulaşılmıştır (Doyran ve Canca, 2013).

Meslek hayatı boyunca ister devlet okullarında isterse özel okullarda çalışsın, pek çok rehber öğretmen özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerle karşılaşmaktadır. Bu öğrencilerin eğitsel tanılamaları il ve ilçe merkezlerinde bulunan Rehberlik ve Araştırma Merkezleri (RAM) tarafından yapılmaktadır. Bu merkezlerde çalışan rehber öğretmenlerdir. Ayrıca okullarda sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerle alakalı problem davranışlarda ve öğrenmeyle ilgili sorunlarda ilk görüştükleri uzmanlar rehber öğretmenlerdir. Rehber öğretmenler bu gibi durumlarda öncelikli olarak müdahale edebilmektedirler. Bu nedenle yeterli düzeyde bilgi, beceri, tutum ve deneyimle birlikte özel gereksinimli öğrencilerin yaşaması muhtemel problemlere yönelik öz yeterlik algıları önemli ölçüde süreci etkilemektedir (Aksoy ve Diken, 2009).

Psikolojik danışmanların içinde sorun barındıran sürece doğrudan müdahil olma sorumluluklarının yanında (Aksoy ve Diken, 2009) bu öğrencilerin ailelerine, öğretmenlerine destek olma, beklenen şekilde gelişim gösteren öğrencileri bilgi sahibi yapma gibi görevleri de bulunmaktadır (Sucuoğlu, 2006).

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin tanı almasından sonraki bir diğer önemli aşama da öğrencilere sunulacak eğitim-öğretimdir. Bu özel gereksinimli öğrenciler, ağır derecede değilse veya çoklu yetersizliği yoksa genellikle diğer öğrencilerden ayrıştırılmadan, onlarla birlikte öğrenim görmeleri istenmektedir. Bu doğrultuda özel gereksinimli öğrencilerin bulunduğu normal sınıfların sınıf öğretmenlerine birçok görev düşmektedir. Öğretmenler, öğrencilerin ihtiyaçlarını belirlemeli ve onlara yaşamlarını kimseye bağımlı olmadan sürdüreceği şekilde eğitim vermeli, buna göre de eğitimlerini bireyselleştirmelidirler (Avcıoğlu, 2011). Bu da gereksinimli öğrencilerin diğer öğrenciler ile birlikte eğitim aldıkları

kaynaştırma uygulaması ve bu öğrenciler için özel olarak hazırlanan Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı (BEP) ile mümkün olmaktadır.

Kaynaştırma “*Özel gereksinimli bireylerin toplumun bir üyesi olabilmesini sağlamak için gerekli destek ve hizmetler sağlanarak, en uygun ve erken dönemde, en az kısıtlayıcı eğitim ortamlarında eğitim görmesi*” olarak tanımlanabilir (Kırcaali-İftar, 1992; Lewis ve Doorlag, 1987; Olson, Murphy ve Olson, 1999).

1960lı yıllardan itibaren ileri seviyedeki birçok ülkede yaşayan öğretmenler, sınıflarındaki engelli öğrencilerin eğitiminde daha çok görev ve sorumluluk almaya başladılar (Sarı ve Bozgeyikli, 2003). Kaynaştırma eğitiminde amaç, erken yaşlardan itibaren özel gereksinimli çocukların sosyal ortamlarda daha fazla yer alması ve topluma kazandırılmasıdır (Metin ve Çakmak, 1998). Ayrıca kaynaştırma sayesinde normal sınıflardaki özel gereksinimli çocuğun dil ve beceri gelişimi artmaktadır (Ersoy ve Avcı, 2000).

Kaynaştırma öğrencisi için kullanılan bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) ise, “*Özel eğitim gerektiren birey için geliştirilen ve ailesi tarafından onaylanan, bireyin, ailenin, öğretmenin gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan ve hedeflenen amaçlarda verilecek destek eğitim hizmetlerini içeren özel eğitim programı.*” olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2000). Özel eğitime ihtiyaç duyduğu kesin olarak belirlenen öğrenci için hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planında, kendisine sunulacak eğitimin nerede, ne zaman, ne kadar süreyle, kimler tarafından verileceği belirlenmiştir. Bunun yanında bu eğitimin hangi hedef ve kazanımları kapsadığı ve bu hedeflere ulaşmak için hangi yöntem ve tekniklerin, hangi materyaller yardımıyla kazandırılacağı üzerinde durulmuştur (Kargın, 2003)

Türkiye’de kaynaştırma konusunda birçok çalışma bulunmaktadır (Uysal, 1995; Atay, 1995; Karamanlı, 1998; Batu, 1998; Özbaba, 2000; Varlıer, 2004; Kaya, 2005; Yavuz 2005) Aşağıda alanyazında görülen bazı örnekler sunulmuştur.

Yapılan bir araştırmada; normal sınıftaki eğitim gören kaynaştırma öğrencilerinin gelişim testi puanlarının, özel eğitim sınıflarında eğitim alan öğrencilerin gelişim puanlarından daha yüksek olduğu ve kaynaştırma programındaki öğrencilerin beceri gelişimlerinin diğer öğrenci grubundan daha ileri düzeyde olduğu görülmüştür (Diamond ve Hestenes; 1994a, 1996b)

Öğretmenler ile ilgili yapılan araştırmalara baktığımızda ise, sınıf öğretmenlerinin büyük bir kısmının kaynaştırma eğitimi konusunda herhangi bir eğitiminin olmadığı ve bu konuda kendilerini yetersiz bulduğunu görmekteyiz (Babaoğlu ve Yılmaz, 2010). Aynı zamanda kaynaştırma öğrencilerinin bulunduğu sınıflarda karşılaşılan pek çok problemin kaynağının da bu konuda yeterli bilgi ve donanımı olmayan öğretmenlerden ve onların bu özel gereksinimli çocuklara karşı geliştirdiği beklentilerinden oluştuğu görülmüştür (Campell, Judith ve Bost, 1985).

Kaynaştırma konusunda deneyimi olan yani sınıflarında özel gereksinimli öğrencilerin bulunduğu öğretmenler ile yapılan bir çalışmada (Uysal, 2003), öğretmenler kaynaştırma uygulamasının istenilen başarıyı elde edebilmesi için; okulda bulunan bütün personelin (sınıf öğretmeni, okul idarecisi, yardımcı hizmet görevlileri, okuldaki diğer öğretmenler) ve kaynaştırma öğrencisinin ailesinin eğitilmesinin, okulların fiziki olanaklarının artırılmasının, öğretmenlerin kaynaştırma eğitimine dair olan tutumunun değiştirilmesinin ve özel eğitim desteği sağlanmasının gerekliliğini belirtmişlerdir.

Türkiye’de öğretmenlerin kaynaştırmaya dair tutumlarını araştıran tez ve makalelerin sonuçlarına bakıldığında, öğretmenlerin kaynaştırma uygulamasına dair olumlu bir tutuma sahip olmadıklarını (Metin ve Çakmak, 1998; Diken ve Sucuoğlu, 1999; Uysal, 2003) ancak kaynaştırma uygulaması ile ilgili aldıkları bilgilerin öğretmenlerin tutumlarında pozitif anlamda değişiklik yarattığı (Gözün ve Yıkılmış, 2003; Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1998) görülmüştür.

Özel gereksinimli bireylere eğitim-öğretim verecek kişilerin, mesleki yeterlilikleri hakkıyla yerine getirebilmeleri, uzmanlıklarının yanı sıra, görevleri uygulayabileceklerine dair inançları ve tutumlarıyla da ilgili olmaktadır (Gerçek, Yılmaz, Köseoğlu, ve Soran, 2006).

Bu aşamada ‘‘tutum’’ kavramı öne çıkmaktadır. Tutum, bireyin şahsına veya yer aldığı ortamdaki herhangi bir obje, sosyal tema ya da olaya karşın geliştirdiği tepkisel ön eğilimdir (İnceoğlu, 2010). Bir diğer ifadeyle tutum, bir bireye atfedilen ve bireyin psikolojik objeye karşı oluşturduğu duygu, düşünce ve davranışlarını belirleyen bir eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Tutumlar doğuştan gelmez, zaman içinde öğrenilir. Bu öğrenmeyi çağrışım, pekiştirme ve taklit süreçleri belirler. Dünyaya geldikten sonra bütün vakitlerini

anne-babalarıyla geçiren çocuklar zamanla onların davranışlarını, inançlarını taklit etmeye başlarlar. Devamındaki süreç içinde de benzer hareketler akran grupları, öğretmenler ya da çocuğun önemseydiği başka kişiler içinde işler görünmektedir (Kağıtçıbaşı, 1988). Bununla beraber öğrenme süreci de tutuma değişkenlik kazandırmaktadır. Bu nedenle tutumlar yaşam boyu değişkenlik gösterebilir (İnceoğlu, 2010).

Tutumların tam olarak geliştiği durumlarda, bu bireyi davranışa hazırlar. Böylece bireyin etrafındaki bir objeye karşı hissettiği duygu, yönelttiği düşünce ve gösterdiği davranış devamlılık ve düzen gösterir (Kağıtçıbaşı, 1998).

Tutumun temel yapılarını oluşturan düşünce, duygu ve davranış boyutları kendi içinde tutarlı bir yapı oluşturarak, kişiyi karşılaştığı bir objeye veya bir davranışa karşı göstereceği tavra hazırlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Varış'a (1973) göre, bir eğitim sisteminden beklenen başarıyı görebilmek, sistemin temel elemanlarından biri olan öğretmenlerin bilişsel, duyuşsal ve devinimsel açılardan nitelikli olmasıyla alakalıdır. Çünkü öğretmenin düşünsel tutumu, duygusal tepkileri, çeşitli alışkanlıkları ve öğrencilere yaklaşımı büyük ölçüde önemlidir ve öğrenci, genellikle öğretmenin anlattığı konudansa, onun yaklaşımından ve olayları yorumlama biçiminden etkilenmektedir. Çünkü tutumlar sosyal algıları ve davranışları etkilemektedir (Kağıtçıbaşı, 2010). Kişi bilgi, kanaat ve inançlarını açığa vurmak istediği zaman bunu davranışlarıyla belli eder (Eren, 2000).

Özel eğitim alanındaki başarının istenilen düzeyde olmamasının en büyük etkenlerinden biri eğitimci ve aday öğretmenlerin özel eğitime muhtaç olan bireylere yönelik sahip oldukları negatif tutumlardır (Orel, Zerey ve Töret, 2004; Melekoğlu, 2013). Bu negatif bakış açısına yol açan önemli etkenlerden birinin ise özel eğitim öğretmenlerinin alanlarına dair yetersiz bilgiye sahip olmaları olarak belirlenmiştir (Malak, 2013). Bunun yanında, öğretmen ve öğretmen adaylarının özel eğitim konusunda sahip oldukları bilgiler çoğaldıkça özel gereksinimli bireylere karşı tutumlarının da olumlu anlamda farklılaştığı görülmektedir (Gözün ve Yıkmış, 2004; Şahin ve Güldenoğlu, 2013).

Kaynaştırma eğitiminin başarısı için sınıf öğretmenleri ile birlikte diğer öğretmenlerin de lisans eğitimleri esnasında özel eğitim dersi almaları onların

tutumlarının olumlu yönde olmasını sağlayacaktır. Özel gereksinimli bireylere eğitim vermesi muhtemel öğretmen adaylarının olumsuz bir tutuma sahip olması, bu öğrencilerin eğitiminde ciddi anlamda sıkıntılar yaratacaktır (D'Alonzo, 1996).

Kaynaştırma eğitime yönelik diğer araştırmalarda ise, kaynaştırma eğitime dair olumlu bir tutumu olmayan öğretmenlere, eksik oldukları alana dair gerekli bilgi ve destek sağlandığında tutumlarının pozitif anlamda farklılaştığı belirtilmektedir (Bülbin, Ünsal ve Özokçu, 2004; Gözün ve Yıkılmış, 2004). Avcı (1999) aday öğretmenlerin üniversite eğitimleri içinde kaynaştırmayla ilgili ders almalarının, kaynaştırma programına yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde önemli etkiye sahip olduğunu ve eğitim fakültelerinin öğretim programlarının hepsinin bu bağlamda revize edilmesi gereğinin üzerinde durmaktadır. Bu sayede, öğretmenlerin sınırlı bilgilerinden kaynaklı olarak oluşturdukları olumsuz tutum zaman içinde değişecektir (Mağden ve Avcı, 1999).

Öğretmenler lisans eğitimleri esnasında özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler ile ilgili bilgi sahibi olduklarında, bu çocuklara dair daha olumlu tutum gösterebilmektedirler (Wilczenski, 1993; Van Reusen, Shosho ve Bonker, 2000; Avramidis, Bayliss ve Burden, 2000a; Lambe ve Bones, 2006).

Garner (1996)'a göre “ Pek çok öğretmen eğitim programları aracılığıyla uzmanlaşmalarına yetecek düzeyde olmasa da, temel düzeyde özel eğitimle ilgili bilgileri edindiği takdirde özel gereksinimli öğrencilere uygun bir şekilde eğitim verecek ve başarılı öğretim etkinlikleri düzenleyebileceklerdir.” (Akt. Sarı ve Bozgeyikli, 2003).

İzci (2005) yaptığı araştırmada, özel eğitim alanının hakettiği ilgiyi göremediğini söylemekte ve kuramsal seviyede de olsa aday öğretmenlere verilen özel eğitim dersiyle bu konudaki eksikliklerinin tamamlanmasında etkisi olacağından bahsedilmektedir.

Sarı ve Bozgeyikli'nin (2003), yaptığı araştırma sonuçlarına göre, özel eğitim dersi almayan aday öğretmenlerin, gelecekteki sınıflarında özel gereksinimli öğrenci bulunmasından pek memnun olmayacakları, bu öğrencileri sınıf açısından ve öğretmen açısından sorun olarak görecekları ve bu öğrencilere eğitim-öğretim veremeyecekleri ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmen adaylarının özel eğitime

gereksinimi olan öğrencilerle çalışma konusunda istekli olmadıkları ve bu yöndeki tutumlarının da olumsuz olduğu belirtilmiştir.

Çeliköz ve Çetin (2004) aday öğretmenlerin gelecekteki mesleklerine dair pozitif bir tutuma sahip olmaları durumunda, mesleğe başladıkları zaman görev ve sorumluluklarını eksiksiz yerine getireceklerini, yaratıcı, yenilikçi, eleştirel düşünceyi geliştirici, zamanı etkin kullanan ve öğrencilerinin motivasyonlarını yüksek tutabilen birer birey olacaklarını söylemişlerdir. Bu durum, özel eğitim alanında görev yapacak öğretmenler lisans eğitimleri sonucunda yeterli bilgi ve donanımına sahip olmalarının önemini göstermektedir (Sarı ve Saygın, 2002).

Öğretmen adaylarının tutumlarına ek olarak, bu araştırmanın özel eğitim dersine yönelik bir diğer değişkeni de öğretmen adaylarının aldıkları eğitimi ne derece yeterli gördükleridir. Nitelikli öğretmen yetiştirmenin ilk adımı ihtiyaç duyulan öğretmenin yeterliklerini belirlemektir. Sonraki adımda öğretmen adaylarının fakültelerde aldıkları eğitim ile mesleğe başladıktan sonra aldıkları hizmet içi eğitimler de belirlenen yeterlikler çerçevesinde yapılmalıdır. Öğretmenlerin özyeterlikleri, kendilerini nasıl algıladıkları ve kendilerinde eksik gördükleri hususlar muhakkak belirlenmelidir (Karacaoğlu, 2008).

Yüksel'e göre (2010) öğretmen adaylarının eğitim aldıkları süreç içerisinde doğacak olan herhangi bir eksiklik onların meslek yaşantılarında sorun yaşamalarına yol açacağı için öğretmenlerin kendilerini yeterli hissetmelerini sağlayacak şekilde mezun olmaları gerekmektedir.

Sonuç olarak yukarıda verilen bilgiler ve alanyazında incelenen araştırmalara bakıldığında, öğretmenler özel gereksinimli bireyler ile eğitim öğretimin her aşamasında karşılaşabilirler. Eğitim- öğretim faaliyetinin amacına hizmet edebilmesi için öğretmenlere pek çok görev düşmektedir. Öğretmenler bu bireylerin tanılanmasında, eğitiminde, günlük hayattaki faaliyetlerinde onlara yardımcı olmak zorundadırlar. Öğretmenin bu yeterliğe kavuşması da öncelikle lisans düzeyinde aldığı "özel eğitim" dersleri ile olmaktadır. Öğretmen adayları eğer lisansta özel eğitim dersinin onlara katacağı kazanımları alırsa yukarıda saydığımız davranışları çok rahat bir şekilde uygulayacaktır. Öte yandan öğretmen adayları, özel gereksinimli bireyler ile ilgili daha çok bilgi sahibi olduklarında; onlar için ne

yapmaları gereken çalışmaları bildiklerinde özel eğitim dersine ve bu bireylere karşı daha olumlu bir tutum sergileyeceklerdir.

Önceki çalışmalardan da görüleceği gibi insan bilmediği şeyden korkar. Aday öğretmenler özel eğitim ve özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler üzerinde yeterince bilgi sahibi olmadıklarında önyargılı davranmakta, buna bağlı olarak da olumsuz tutum geliştirmektedirler. Bu olumsuz tutum, onların gelecekte karşılaşacakları özel gereksinimli öğrencilere karşı motivasyonlarını düşürecek, ekstra çaba sarf etseler bile başarılı olma şanslarını ellerinden alacaktır. Bu öğrenciler söz konusu öğretmenler için sadece sınıflarındaki yük olarak anılacaktır.

Fakat öğretmen adayları lisansta yeterli düzeyde alınan özel eğitim dersi ile bu alanda yaşanabilecek eksiklik ve sıkıntıları görebilecek, öğrenciyi anlayacak ve ona nasıl yardım edeceğini bilecektir. Öğrenciye manevi yönden de destek olacak ve bu da öğrencinin gelişimini katbekat arttıracaktır.

Öte yandan alanyazına bakıldığında özel eğitim öğretmenlerinin yeterliliklerine dair araştırmalara rastlanırken, öğretmen adaylarının ileriki yıllarda mesleklerinde karşılaşacakları özel gereksinimli öğrenciler için bilgi aldıkları belki de tek eğitim kaynağı olan özel eğitim derslerini ne derece yeterli gördükleri ile ilgili araştırmalara rastlanmamıştır. Bu görüşler, alan konusunda sınırlı bilgiye sahip öğretmen adaylarının kendilerini ne derece yetkin hissedebildiklerini de gösterecektir.

Bu çalışma farklı branşlardaki öğretmen adaylarının lisans düzeyinde aldıkları özel eğitim dersine yönelik tutumlarını inceleyecek, buna ek olarak öğretmen adaylarının bu derste öğrendikleri bilgileri ileriki mesleki yaşantıları açısından yeterli görüp görmediklerini de belirleyecektir. Bu çalışma geleceğin öğretmenlerinin derse karşı tutumlarının belirlemesiyle bir nevi onların özel eğitime bakış açılarını da belirleyeceği için önem taşımaktadır. Ayrıca öğretmen adaylarının özel eğitim derslerinde edindikleri bilgileri ne derece yeterli gördükleri de tartışılacağı için özel eğitim dersi öğretim programının yeterliliğine de ışık tutacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma; öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarını ve lisansta aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır.

1. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik genel tutumları nasıldır?
2. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları, cinsiyetlerine, mezun oldukları lise türüne, eğitim aldıkları bölüme, öğretmen adaylarının sınıf seviyesine göre farklılık göstermekte midir?
3. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları, ailede özel gereksinimli birey olup olmama durumuna göre farklılık göstermekte midir?
4. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları, okul dışında herhangi bir özel eğitim semineri alma durumuna göre farklılık göstermekte midir?
5. Öğretmen adaylarının, lisans düzeyinde aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşleri nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Özel eğitim uygulamalarındaki problemlerin çözülmesi için, konu dahilindeki tüm öğretmenlerin üstlerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi, çağdaş toplumlardaki uygulamalarda görüldüğü üzere tüm öğretmen adaylarının üniversite eğitimlerini tamamlamadan özel eğitim konusu içinde yer alan dersleri tamamlamış olmaları, bu sayede mezun olan öğretmenlerin tamamının özel eğitim konusunda farkındalığı yüksek, duyarlı ve derin bilgi sahibi birer birey olmalarının sağlanması önemlidir. Tüm bu sebepler göz önünde bulundurularak Yükseköğretim Kurulu tarafından Eğitim Fakülteleri öğretim programlarına özel eğitim dersi konmuştur (Üre, 2002).

Bu araştırma geleceğin öğretmenleri olan öğretmen adaylarının özel eğitime dolayısıyla özel gereksinimli bireylere bakış açısını belirleyeceği için önem taşımaktadır. Özel gereksinimli bireyler toplumun her alanında olduğu gibi bu

öğretmen adaylarının da gelecekteki sınıflarında olacaktır. Öğretmen adaylarının derse karşı gösterecekleri olumlu tutum sayesinde dersten yüksek derecede verim almaları beklenmektedir. Öğretmen adayları bu dersi aldıkları takdirde daha donanımlı olarak sınıflarına girecek dolayısıyla özel gereksinimli bireylerin gelişim göstermelerine yardımcı olabileceklerdir.

Öte yandan bu araştırma, öğretmen adaylarının özel eğitim dersinde öğrendikleri bilgileri, ileriki meslek yaşantılarında ne derece kullanabilecekleri ile ilgili düşüncelerini belirlemesi açısından da önemlidir. “Dersin hedefleri öğrencilerin beklentilerini ne derece karşılamaktadır?” veya “Öğrenciler bu ders kapsamında neyi öğrense onlar için daha yararlı olacaktır?” gibi sorulara açıklık getirecektir. Bu kapsamda araştırma, dersin öğretim programına da pek çok öneride bulunabilecektir. Bu bağlamda öğretmen adaylarına verilen özel eğitim dersine yönelik alandaki büyük bir açığı kapatacaktır.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma sadece KKTC’de bulunan üniversitelerin Eğitim Fakülteleri’nin Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencileri ile,
2. Sadece Özel Eğitim dersi alan öğrencilerin verdikleri cevaplar ile,
3. 2017-2018 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.

1.5. Tanımlar

Eğitim Programı: Öğrenmeye hazır olan kişiye eğitim ortamında veya eğitim ortamı dışında planlanmış aktiviteler ile kazandırılması hedeflenen öğrenme etkinlikleri düzeneğidir (TDK).

Öğretmen Yetiştirme: Üniversitelerde genel kültür bilgisi, özel alan bilgisi ve pedagojik formasyon eğitimi alan ve her çeşit eğitim kurumu içinde, eğitim, kurs ve seminer programlarında planlanmış eğitim-öğretimi gerçekleştirmek üzere görev yapan öğretmenlerin, mesleğinin gerektirdiği özellikleri ve yetileri kazandırılarak bu mesleğe hazırlanmasıdır (Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2010).

Özel Eğitim: Özel Eğitim, bir şekliyle diğerlerinden farklı olan bireylerin eğitim gereksinimleri için uzman eğitimci, oluşturulmuş eğitim programı ve öğretmen metotları ile onların engel ve niteliklerine uygun durum ve mekanlarda yapılan eğitimidir (Eripek, 1989).

Tutum: Tutum bireye özgü ve herhangi bir duruma yönelik düşüncelerinin duygusal ve davranışsal olarak düzenli bir şekilde oluşturduğu eğilimdir (Kağıtçıbaşı, 1996).

1.6. Kısaltmalar

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

SPSS : Statistical Package for Social Science

BEP : Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

RAM : Rehberlik Araştırma Merkezi

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

BÖLÜM II

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde araştırma probleminin temelini oluşturan kavram ve durumların literatürdeki yeri ve bu araştırma ile ilgili olduğu düşünülen diğer araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Özel Eğitim

Dünya üzerinde birbirinden farklı özelliklerde milyarlarca birey vardır. Bu özellikler fiziksel, duyuşsal, sosyal olabileceği gibi bilişsel özellikler de olabilir. Bu anlamda yetersizliği olan bireyler küçük yaşlardan itibaren gerekli eğitimleri alarak kendilerini gelişimine sahiptirler. Bu noktada bu bireylerin eğitim ve öğretimini içeren özel eğitim kavramı devreye girer.

2.2. Özel Eğitim Kavramı

“Özel eğitim, özel gereksinimli çocukların eğitimi için geliştirilmiş eğitim programlarının konusunda uzman personel tarafından, çocukların gereksinim ve özelliklerine uygun olarak düzenlenen ortamlarda yürütülmesidir” (Özsoy, Özyürek, Eripek ve diğ. 1989). Özçelik’in (2010) tanımına göre ise özel eğitim; rehberlik çalışmaları, eğitim-öğretim ve iyileştirme uygulamalarının etkileşim içinde olduğu bir sistemdir. Gereksinimi olan kişilere yönelik olarak uygulanan istendik bir müdahale biçimidir.

Diğer insanlardan farklı olarak, özel gereksinime sahip çocuklara sunulan, üstün becerileri olanları bu becerileri doğrultusunda yapabileceklerinin en üst aşamasına çıkmalarına yardımcı olan, bireyin eksikliğinin engele dönüşmesini önleyen, özel gereksinimli bireyi kendine yetecek bir şekilde toplumla kaynaşmasını sağlayacak, özgür ve üretken insanlar olmasını destekleyecek yeterliliklerle yetiştiren eğitimidir” (MEB, 2006).

Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer (2007) özel eğitimi, bireyin ihtiyaçlarını gidermek için kendine özgü olarak bireyselleşmesi olarak tanımlar. Eripek (2007) ise, özel eğitimin kime, nerede verileceği ve ne öğretileceği üzerinde durulması

gerektiğini belirtir. Özel eğitim kavramının paydaşlarından biri, özel eğitime muhtaç yani özel gereksinimli bireydir.

2.3. Özel Gereksinimli Birey

MEB Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre özel eğitime ihtiyacı olan birey, farklı sebeplerle gelişim özellikleri ve akademik yeterlikleri bakımından yaşlılarından beklenen seviyeden belirli derecede farklılığı olan birey olarak ifade edilmektedir.

Günümüzde gelişimi diğer bireylerin gelişiminden farklı olan kişiler için toplumda 'özel gereksinimleri olanlar', 'farklı gelişim gösterenler', 'gelişim farklılığı olanlar', 'engelli', 'öğrenme farklılığı olanlar', 'özürlü', 'özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler' vb. tanımlar kullanılmaktadır (Baykoç Dönmez, 2010). Bir yönüyle diğerlerinden farklı bir eğitime ihtiyaç duyan bireyler özel eğitime muhtaç bireyler olarak adlandırılabilir. Özel eğitime muhtaç pek çok tipte birey vardır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde (MEB, 2006) özel eğitime muhtaç bireyler şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Zihinsel Yetersizliği,
- İşitme Yetersizliği,
- Görme Yetersizliği,
- Ortopedik Yetersizliği,
- Sinir Sisteminin Zedelenmesi ile Ortaya Çıkan Yetersizliği,
- Dil ve Konuşma Bozukluğu Olma,
- Özel Öğrenme Güçlüğü Olma,
- Duygusal Uyum Güçlüğü Olma,
- Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) gösterme,
- Çoklu Yetersizliği Olma,
- Üstün Zekâlı Olma olarak sayılabilir.
- Sosyal Uyum Güçlüğü Olma
- Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu.

Özsoy (1998), özel eğitime gereksinim duyan çocukları “Bedenen, zihnen, duygusal ve sosyal yönden gelişimlerdeki eksik ve üstün özellikleri ile normal çocukların aldıkları eğitim-öğretime ilave olarak alması gereken çeşitli eğitim hizmetlerinin bulunduğu çocuklar” olarak tanımlamıştır.

Özel gereksinimi olan bireyler için zorunlu eğitim-öğretim dönemi, okul öncesiyle başlayıp ortaöğretim eğitiminin sonuna kadar devam eden süreci içermektedir. Özel eğitime muhtaç çocuklar sınıf ortamlarının genelinde yer almakla birlikte bu çocuklar genellikle başarısız çocuklar olarak adlandırılır. Son yıllarda özel eğitim kavramı, eğitimde kendine daha geniş yer bulmuştur. Bunun öncesinde sınıflarda yer alan özel eğitime gereksinim duyan öğrenciler öğretmenler tarafından sınıftaki eğitimi yavaşlatan, problem çıkaran ve bir müddet sonunda göz ardı edilmeye başlanacak olan öğrenci tipleridir. Kimi öğretmenler bu öğrenciler için kendilerince hedefler koymakta ve bu hedefe ulaştığında öğrenciyi başarılı saymaktadır. Sınıf öğretmenleri bu çocuklar için ekstra çaba sarf etmektedir. Özel eğitim kavramının ilerlemesiyle birlikte öğretmenlerin de bu öğrencilere bakışı zaman içinde değişmiş, halen de değişmektedir.

Sınıflarda yer alan özel gereksinimli öğrencilerin tanılanmasında ilk adımı aileler ile birlikte öğretmenler atar. Sürekli sınıf içinde gözlem halinde olan öğretmenler öğrencinin değerlendirilmesi için öneride bulunur. Daha sonrasında öğrenci tanılama aşamasına kadar çeşitli taramalardan geçer.

2.4. Dünyada ve Türkiye’de Özel Eğitim

Dünya’da özel eğitim kavramı 1700’lü yıllarda ortaya çıkmış ve devamında özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitimleri gündeme gelmiştir. Özel eğitim hizmeti ilk kez Fransa’da başlamış olup dünyada ilk duyma engelliler okulu 1755 yılında, görme engelliler okulu ise Paris’te 1784 yılında açılmıştır. Bunun devamında Almanya, Avusturya ve Rusya’da da benzer okullar açılmıştır.

Amerika Birleşik Devletleri 1830’larda benzer okulları farklı şehirlerinde açmış ve eğitim vermeye başlamıştır. ABD yine 1800’lü yıllarda özel gereksinimli öğrenciler için yatılı okullar açmıştır. Aynı yüzyılın sonlarında ise normal okullar dahilinde özel sınıflar açılmıştır. Amerika, geliştirilen zeka testleriyle birlikte pek çok insana ulaşmıştır. 1950’lerde artık özel gereksinimi olan bireyler için yatılı

okulların açılışı durdurulmuş ve önceden kurulmuş yatılı okullar kapatılmaya başlanmıştır. ABD’de 1977 yılıyla birlikte yürürlüğe giren yasalarla her çocuğun eğitim hakkı olduğu ve özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaşmasının önemi üzerinde durulmuştur (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Türkiye’de özel eğitimin örgün eğitim içinde yer alması ilk defa 1889 yılında İstanbul Ticaret Mektebi içinde açılan işitme engelliler okulu ile olmuştur. Daha sonra buraya görme engelli bireyler için de bir bölüm eklenmiştir. Yaklaşık 30 yıl gibi bir süre hizmet verdikten sonra bu okul kapanmıştır. 1921’de İzmir’de açılan özel bir Körler - Sağırılar Okulu ile özel eğitim adına yeni bir adım atılmıştır. Bu okul uzun yıllar Sağlık Bakanlığı bünyesinde bulunduktan sonra 1950’de Milli Eğitim Bakanlığı bünyesine geçmiştir. Böylece özel gereksinimin sadece sağlık ile ilgili değil aynı zamanda eğitim ile de ilgili bir alan olduğu kabul edilmiştir.

Bu gelişmelerle birlikte 1980 yılına gelindiğinde Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1983 yılında ise Genel Müdürlük Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı’na dönüştürülmüştür. Özel eğitimle ilgili ilk ve en önemli yasal düzenleme 1983 yılında çıkarılan 2916 Sayılı “Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu” olmuştur. Bu Yasa, daha sonra çıkarılan Kararnamenin temelini oluşturmuştur. 30.4.1992 tarihinde kabul edilen 3797 sayılı Kanunla bakanlık bünyesinde "Özel Eğitim, Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü" yer almış, illerde ise Milli Eğitim Müdürlüğü içinde bir müdür yardımcısı ile ona bağlı "Rehberlik ve Araştırma Merkezleri" yoluyla yönetimi sağlanmıştır. 6 Haziran 1997 tarihinde çıkarılan 573 sayılı “Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” özel eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılmasına ve daha nitelikli hale getirilmesine katkıda bulunabilecek özelliklere sahip görünmektedir (Kargın,2003).

KKTC de ise özel eğitim 1974’ten önceki dönemde Türk ve Rum öğrencilerinin aynı okullarda özel gereksinimlerine göre eğitim almalarıyla başlar. Bu okullar görme ve işitme engelli öğrenciler için ayrı ayrı kurulmuş okullardır. Özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler bu okullarda meslek edindirme amacıyla yatılı olarak eğitim görmekteydiler.

1974 döneminde ise Girne Hasta Çocuk Yurdu, Kızılay’a bağlı bir kurum olarak gereksinimli kişilerin bakımını yapıyordu. 1974 sonrası özel eğitim ise, diğer öğrencilerden ayrı olarak kurulan özel eğitim okullarıyla devam etmiştir. İlk olarak

Lapta'da "İşitme Engelliler Okulu" açılmıştır. Uzun yıllar yatılı bir okul olan bu merkez 1998 yılında Lefkoşa'ya taşınmış ve gündüzlü eğitime geçmiştir. Bu kurumun şimdiki adı "Lefkoşa Özel Eğitim ve İş Eğitimi Merkezi"dir. Aynı yıl kurulan "Geri Zekalı Okulu" da şimdiki Girne Özel Eğitim Merkezi olarak hizmet vermektedir. Bu okul da önceki döneminde 6-18 yaş arası çocuklara yatılı hizmet vermiştir.

Günümüze yaklaştığımızda 1986'da Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi, 1987 yılında Girne Özel Eğitim Merkezi, 2005 yılında Özel Eğitim Vakfı tarafından kurulan Lefkoşa Özel Eğitim Okulu, bir sene sonrasında 2006 yılında da Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Gazimağusa Özel Eğitim Merkezleri'nin açıldığını görmekteyiz. Bugün de pek çok okulda kaynak oda ve kaynaştırma uygulaması yapıldığını görüyoruz (Saygı, 2007).

2.5. Özel Eğitimin Amaçları ve Temel İlkeleri

Türkiye'de 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü'nün açılmasıyla başlayan süreç, 1983'te çıkarılan 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu"nda özel gereksinimi olan çocukların yetiştirilmelerine yönelik esasların belirlenmesiyle devam etmiştir. Ülke çapında rehberlik ve özel eğitim alanında ihtiyaçlar arttıkça Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı, genel müdürlüğe dönüştürülmüş sonrasında çıkarılan 573 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim esasları belirlenmiştir. Bu KHK'nın amacı, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaç ve temel ilkeleri ışığında, almaları gereken temel eğitim ve mesleki eğitime yönelik basamakları düzenlemektir (MEB,2004). Bu yönetmelikte özel eğitim hizmetleriyle alakalı olan her hususa ve uygulama sürecine açıklık getirilmiştir.

Milli Eğitim'in özel eğitimle ilgili olarak belirlediği temel amaç ve ilkeleri madde 5 ve madde 6 olarak verilmiştir (573/KHK, 1997).

MADDE 5 – (1) Özel eğitim, özel eğitime ihtiyacı olan kişilerin;

a) Sosyal hayata uyum sağlamış bir şekilde yaşayan, diğer bireyler ile pozitif yönlü ilişkiler kuran, çevreyle iş birliği halinde çalışabilen, üretim yapan, mutlu bir yurttaş olarak yetişmelerini,

b) Toplumda özgürce, kimseye ihtiyaç duymadan kendilerine yetecek bir şekilde hayatlarını sürdürmeleri ve esas yaşam becerilerini iletmelerini,

c) Gereksinimlerine uygun olarak oluşturulan plan programlar, belirlenen yöntem ve tekniklerle, bu iş için eğitim almış personelle ve gerek duyulan araç-gereçlerle, bu bireylerin ihtiyaçları, ilgi ve becerileri doğrultusunda okula, iş hayatına kısacası yaşamın her alanına hazırlanmalarını, hedefler.

MADDE 6 – (1) Türk Millî Eğitimi’nde özel eğitimin temel ilkeleri şunlardır;

a) Özel gereksinimli tüm insanlar; ilgi, gereksinim, beceri ve yeterlilikleri dahilinde ve ölçüsünde özel eğitim hizmetlerinden yararlanırlar.

b) Özel eğitime ihtiyaç duyan bütün bireyler, mümkün olan en erken zamanda bu eğitimi alırlar.

c) Özel eğitime ihtiyacı olan kişilerin olabildiğince, içinde bulundukları fiziki ortamlarından uzaklaşmadan özel eğitime dahil edilmeleri planlanır ve eğitim bu kapsamda sürdürülür.

ç) Özel gereksinimli bireylerin yaşlarıyla beraber eğitim görmeleri birincil hedeftir. Bunun için gereksinimli kişinin eğitim performansı kriter alınarak hedef, içerik, ve yöntem-teknik ve değerlendirmede düzenlemeler yapılır.

d) Rehabilitasyon merkezleri ve özel kurumlarla, özel gereksinimli bireylerin eğitimlerine ara vermeksizin devam etmeleri için koordineli çalışmalar yapılır.

e) Bireyselleştirilmiş eğitim planları özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarına, akademik durumlarına ve yeterliliklerine göre oluşturulur ve yürütülür.

f) Ailelere verilecek eğitimlere ve ailelerin sürece dahil edilmesine özel eğitimin bütün aşamalarında önem verilir.

g) Yükseköğretimin özel eğitim alanıyla ilgili bölümleri ile bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları özel eğitim stratejileri kapsamında birlikte çalışır.

ğ) Özel eğitim hizmetleri planlanırken, kişilerin sosyal hayata uyumu ve toplumdaki rollerini uygun şekilde sürdürmeleri önemsenir.

2.6.Özel Eğitimin Önemi

Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk’ün ‘*Eğitimde feda edilecek birey yoktur.*’ sözü bize bütün bireylerin hak ettikleri ve kendilerini daha iyi bir seviyeye çıkaracak olan eğitimi almalarının önemini vurgulamaktadır. Bütün bireylerin olduğu gibi özel

gereksinimli bireylerin de eğitim ihtiyacı yadsınamaz. Dünya normlarında çağdaşlık, bir ülkedeki tüm vatandaşların verilen hizmetlerden eşit ölçüde ve ihtiyaçları doğrultusunda yararlanmaları olarak ifade edilebilir (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Normal gelişim gösteren çocuklar okul öncesi eğitimle başladıkları eğitim-öğretim hayatlarına ilkokulda aldıkları okuma-yazma öğretimiyle devam ederler. Özel gereksinimli çocuklar ise sahip oldukları engel durumuna göre çok daha temel eğitimlerle başlayabilirler. Özellikle zihinsel yetersizliği olan bireylerde temel bakım becerilerini kazandırmak öncelikli amaçtır. Daha sonrasında ise normal bireylerin aldıkları eğitim devreye girer.

Birey temel bakım becerilerini ailesinden alabileceği gibi bulunduğu özel eğitim kurumundan da alabilmektedir. Pek çok insan için küçük yaşlarda kazandığı bu temel beceriler özel gereksinimli kimi bireyler için uzun zaman alabilmektedir. Şüphesiz ki topluma uyum sağlaması ve kendi kendine yetebilmesi gereken bir birey için bu temel becerileri kazanmak çok daha elzemdir.

Öz bakım becerileri konusunda sıkıntı yaşamayan veya bu becerileri kazanmış olan bireyler kendilerine uygun olan eğitim ortamlarında, ki bu ortamlar en az kısıtlayıcı olan ortamlardır, akademik eğitimlerini de alırlar. Özel gereksinimli bireylerin sosyalleşmeleri ve iş hayatına dahil olmaları için eğitim olmazsa olmazlardandır.

Yetersiz olma hali bebeklerin, çocukların, ergenlik çağındaki gençlerin ve genç bireylerin yaklaşık %9'una etki etmektedir (Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007). Bu orana bakılırsa özel gereksinimli bireylerin toplumda yadsınamaz bir orana sahip oldukları görülür. İhtiyaç duydukları alana göre özel eğitim hizmetlerini alan gereksinimli bireyler kendilerine yetebilen, sorumluluk alabilen, sosyal, gelişime açık, bağımsız bireyler olacaklardır. Böylece toplum içindeki dezavantajlı durumlarından kurtulacak ya da bu dezavantajı en alt seviyeye indireceklerdir.

Özel gereksinimli bireyleri eğiterek topluma kazandırmaya ve onlara istihdam olanakları yaratmaya çeşitli biçimlerde destek olmak herkes için öncelikli insanlık görevi olarak düşünülmelidir” (Cavkaytar ve Diken, 2005).

Öğretmen adaylarının özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap verebilmek adına lisans eğitimleri sırasında özel eğitim dersini

almalarının yanında bu derse yönelik pozitif tutum da geliştirebilmeleri de son derece önemlidir.

2.7.Özel Eğitim Hizmetleri

Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı KHK'da özel eğitim hizmetleri şöyle sınıflandırılmaktadır:

Özel gereksinimli bireyin tanınması yapılırken, eğitsel performansına bakılır, gelişim özellikleri de dikkate alınarak uygun eğitim ortamına yönlendirilir. Erken çocukluk döneminde ailenin de bilgi sahibi olmasıyla evlerde veya kurumlarda eğitim alınır.

Tanısı konmuş özel gereksinimli öğrenciler okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim eğitimlerini kendilerine uygun olan kurumlarda sürdürürler. Buralarda gelişim özelliklerine ve akademik performanslarına göre yapılan plan ve programlarla ulaşılması beklenen hedeflere ulaşırlar. Daha sonra bu bireyler ilgi, istek ve yeterlilikleri doğrultusunda yükseköğretime devam edebilirler.

Ayrıca özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin sosyal yaşam becerilerini kazanmalarına, iş ve meslek edinmelerine, ailelerinin bu gereksinimli bireylerin gelişim sürecine katkıda bulunmalarına destek olmak amacıyla yaygın eğitim de verilir.

2.8. Özel Eğitimde Öğretmenin Rolü

İster okul öncesi öğretmeni, ister sınıf öğretmeni isterse rehber öğretmen olsun özel eğitim hizmetlerinin temellerinden birini öğretmen oluşturur. Sınıf öğretmeni ve okul öncesi öğretmenini bir kategoride, rehber öğretmeni de bir kategoride değerlendirebiliriz.

Öğrencinin sınıf içindeki sorumluluğunu taşıyan sınıf öğretmeni, vereceği eğitim-öğretimin yanında öğrencinin ihtiyaçlarına bağlı olarak özel gereksinim sahibi öğrenciyi uygun yerlere yönlendirir ki gereken destek hizmetlerini alabilsin. (Batu,2007) Bu yönlendirme işini yaparken öğretmenler uzman görüşü alırlar ki bu noktada rehber öğretmenler devreye girer. Bu bağlamda bu gruplar birbiriyle sıkı iletişim halinde olmalıdır. Aşağıda Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre sınıf öğretmenlerinin görev ve sorumluluklarına yer verilmektedir:

MADDE 59 – (1) Öğretmenler, kendilerine verilen sınıfın veya şubenin derslerini, programda belirtilen esaslara göre planlamak, okutmak, bunlarla ilgili uygulama ve deneyleri yapmak, ders dışında okulun eğitim-öğretim ve sosyal etkinliklerine katılmak ve bu konularda kanun, yönetmelik ve emirlerde belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

(2) Öğretmenler kendilerine verilen bu görevlerin yanında aşağıdaki görevleri de yapmakla yükümlüdürler:

a) Öğrenci için geliştirilen bireyselleştirilmiş eğitim programları, gelişim ölçekleri ile ölçme ve değerlendirme araçlarının yapılması ve uygulanması aşamasında BEP geliştirme birimi ile koordineli çalışmak.

b) Hazırlanan BEP’i uygulamak ve ulaşılma seviyesini değerlendirmek.

c) Ders içi eğitim-öğretim materyalleri hazırlamak ve bunların öğrencilerin sınıf içi performanslarına ve gereksinim düzeylerine uygun olmasına dikkat etmek.

ç) Sınıfındaki öğrencilerin aileleriyle iletişim halinde olmak, aile eğitim çalışmalarına katılım sağlamak ve gerekli durumlarda ailelere yönelik aile eğitim çalışmaları düzenlemek.

d) Öğrencilere destek eğitim hizmeti sağlanması ve eğitim performansları doğrultusunda başka bir okul veya kuruma yönlendirilmesinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu ve BEP geliştirme birimiyle iş birliği yapmak.

e) Sınıfındaki öğrencilerin yetersizlikleriyle alakalı olarak kullandığı kişisel cihaz ve aletlerin bakımı ve kontrolüne ilişkin tedbirler almak.

f) Öğrencilerin gereksinimleri ve eğitim performanslarını göz önüne alarak bire bir eğitim yapmak.

g) Sadece sınıf öğretmeninin olduğu okul ve kurumlarda alan öğretmenleri ile birlikte eğitim vermek.

Yukarıda görüldüğü üzere öğretmene çok büyük bir rol düşmektedir. Tüm bunların yanı sıra öğretmen özel gereksinimli öğrencinin diğer öğrencilerle uyum içinde olmasına, akranlarıyla ve dış dünyayla iletişimini sürdürmesine, onun hayata dair yeni bakış açıları kazanmasına, kendini eksikli görmek yerine, kendini geliştirmek için çalışmasına ve hayata daha sıkı sarılmasına yardım etmek zorundadır. Bunun için de öğretmen her zaman özel gereksinimli bireyin ailesi ve

uzmanlarla iletişim halinde olmalı gerekli durumlarda koordineli çalışmalar yürütmelidir. Çocuğun uzun saatlerinin geçirdiği okula zevkle gelmesi onun sadece başarılı bir öğrenci olmasını sağlamaz aynı zamanda başarılı bir birey olmasını da sağlar. Okul öncesi öğretmeni veya sınıf öğretmeni tüm bu görev ve sorumluluklarını yerine getirirken, en yakınındaki konunun uzmanı olan kişi rehber öğretmenden sık sık yardım almaktadır. Tabi ki rehber öğretmenlerin de özel eğitimde pek çok görev ve sorumlulukları vardır. Aşağıda Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre rehber öğretmenlerin görev ve sorumluluklarına yer verilmektedir:

MADDE 63 – (1) Rehber öğretmenler görev yaptıkları okul ve kurumdaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yanında aşağıdaki görevleri de yapar:

- a)** Özel gereksinimli öğrencilerin ailelerine yönelik aile eğitimi hizmetlerini planlamak, yürütmek ve gerektiğinde ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla iş birliği yapmak.
- b)** Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bireysel gelişimini değerlendirmek üzere formlar hazırlanmasında BEP geliştirme birimiyle, öğretmenler ve ilgili personel ile iş birliği yapmak.
- c)** Öğretmenler ve ailelerle iş birliği yaparak öğrenciler için bireysel gelişim raporu düzenlemek.
- ç)** Öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla rehberlik ve danışma hizmetleri yürütme komisyonunda bulunmak.

Yukarıda görüldüğü gibi rehber öğretmenler özel gereksinimli bireyler konusunda hem öğretmene hem de aileye yardım edebilecek en önemli kişilerdir. Öğrencinin üstün ve zayıf yönlerinin belirlenmesinde, ihtiyaçları doğrultusunda oluşturulan BEP'in uygulanmasında, sınıf ortamının ve materyallerin gereksinimli öğrenciler göz önüne alınarak hazırlanmasında, ölçme ve değerlendirme basamağında hep sınıf öğretmenine rehberlik eder. Okul öncesi dönemde ailesi dışında yeni bir ortama uyum sağlama sürecinde olan öğrenciye destek olur. Bireysel farklılıkları sebebiyle çevreye ve sınıfa uyum sorunu yaşayan veya davranış bozukluğu olan öğrencilerin de bu problemleri aşmasında birincil emeği olan kişidir. Öğrencinin kendini kabul etmesi veya çevrenin öğrenciyi kabul etmesi aşamasında çalışmalar yapar (MEB,2012).

Özel gereksinimli öğrencilerin aileleri de en az gereksinimli öğrenciler kadar desteğe ihtiyaç duyar. Bu bağlamda rehber öğretmenler onlara da yardımcı olmakla mükelleftir. Anne babalarla güven veren bir ilişki kurması, onları dinlemesi, anne babalara çocukla ilgili sorunların aşılmasında, çocuğun sosyal kabulünde yardım etmesi, kendileri gibi olan diğer bireylerle etkileşimde bulunmalarında destek olur. Gerekli durumlarda aile eğitimleri düzenler (Batu, ve Subaşı Yurtçu, 2017).

Öğretmenlerden beklenen bu davranışların temelini lisans eğitimleri esnasında aldıkları özel eğitim dersinde kazandıkları bilgi ve beceriler oluşturmaktadır.

2.9.Öğretmen Adayı ve Özel Eğitim Dersi

Günümüzde üniversitelerin çok büyük bir kısmında Eğitim Fakülteleri yer almaktadır. Eğitim Fakülteleri geleceğe yön veren öğretmenleri bünyesinde yetiştiren eğitim kurumlarıdır. Bu fakültelerde eğitim gören öğrenciler ise öğretmen adayı olarak adlandırılabilirler. Bu öğretmen adayları lisans eğitimleri esnasında kendi alanlarıyla ilgili uzmanlaşmalarına olanak veren pek çok dersin yanında, genel yetenek ve genel kültür dersleri de almaktadırlar. Özel eğitim dersi öğretmen adaylarının aldığı genel kültür dersleri içinde sayılabilir. Öğretmen adaylarının gelecekteki sınıflarında yer alacak öğrencileri ile ilgili farklı bilgilere sahip olmalarını sağlayan özel eğitim dersi son derece büyük bir öneme sahiptir (Baykoç Dönmez, 2010).

Özel eğitim dersi öncelikle öğretmen adaylarında farkındalık yaratmayı amaçlar. Hemen hemen her sınıfta bir yönüyle diğerlerinden farklı özellik gösteren çocuklar bulunmaktadır. Bu farklılık sadece akademik anlamda değil, ortopedik veya duyuşsal anlamda da olabilmektedir. Bu farklılıklar kimi öğrencilerde ilk etapta görülebilecekken kimilerinde özel bir uzmanlık bilgisi gerektirmektedir. Öğretmen öğrencinin özel durumuyla ilgili gerekli farkındalığı yakaladığı an bu durum o öğrenciye olumlu yönde geri dönecektir. Çünkü öğretmenden beklenen o noktadan sonra gereken, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesidir.

Öğrencinin özel gereksinimi ile ilgili fikir sahibi olan öğretmen, öğrenciyi rehber öğretmene sevk eder veya içinde bulunduğu ortama göre Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'ne yönlendirebilir. Özel gereksinimli öğrenciler için ilk

belirleme basamağının amacı sınıfın temel gereklerini uygulamada sıkıntı yaşayan, öğrenme özellikleri sebebiyle sınıf ortamında akademik anlamda akranlarından geri kalan ve desteğe ihtiyaç duyan öğrencileri belirlemektir (Spinelli, 2002). Bu aşamada sınıf öğretmenleri ile okulda bulunan rehberlik servisi öğretmenlerinin beraber çalışması gerekmektedir. Sınıflarda yer alan özel gereksinimli veya risk altındaki öğrencileri belirlemek, bu öğrenciler için bundan sonraki zaman dilimi içinde yapılması gereken eğitsel faaliyetler ve ek çalışmaları uygulayabilmek için ön koşuldur ve son derece önemlidir. Bu yüzden bu sürecin mümkün olduğunca hızlı gerçekleştirilmesi gerekmektedir (Turnbull, Turnbull ve Wehmeyer, 2007).

Özel eğitime ihtiyaç duyduğundan şüphelenilen öğrenci hemen Rehberlik Araştırma Merkezleri'ne gönderilmemektedir. Öncesinde öğretmen kendi sınıf ortamında gerekli düzenlemeleri yapar. Bu düzenlemeler eğitim yöntemlerinde, ödevlerde, sınıf içi uygulamalarda hatta sınıfın fiziksel ortamında yapılan revize çalışmaları olabilmektedir. Bu aşamanın amacı, öğrencinin özel eğitimdeki yoğun program değişikliğine maruz kalmadan genel sınıf ortamında kalmasını sağlamak, dolayısıyla öğrencinin boşuna değerlendirmeye alınmasını önlemek ve süreç sonunda ortaya çıkabilecek etiketlemeden öğrenciyi kurtarmaktır. (Kirk, Gallagher, Anastasiow ve Coleman, 2006).

Gerekli yerlerden tanı alan öğrenci ile ilgili oluşturulan Bireysel Eğitim Planı (BEP)'nin hazırlanması ve uygulanmasında da öğretmenin sorumluluğu büyüktür. Çünkü öğrenciye ailesinden sonra en yakın olan kişi öğretmendir. Şüphesiz ki müfredatla birlikte öğrencinin ulaşması beklenen hedefler konusunda da en yetkin kişilerden biri öğretmendir. Bir sonraki aşamada bütün sınıftan farklı olarak tek bir bireye uygulanacak eğitim programının koordineli bir şekilde yürütülmesi de öğretmenin görevi dahilindedir.

Bütün bu aşamaların ileri seviyesinde sınıflarda yer alan kaynaştırma öğrencileri vardır. Kaynaştırma, özel gereksinimi olan öğrencilerin akranlarıyla birlikte genel sınıflarda eğitimlerine devam etmeleridir. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrenciler sınıftaki diğer arkadaşlarıyla aynı fiziksel, akademik ve duyuşsal ortamları paylaşmakta bunların haricinde ihtiyaç duyduğu alanda ve ihtiyaç duyduğu ölçüde ek çalışmalarını yapmaktadırlar (Akt.Yiğiter,2005).

Kaynaştırma ile özel eğitime ihtiyaç duyan öğrenciler akranlarından ayrılmadan normal sosyal ortamları içinde eğitim-öğretim görmekte, izole edilmeden hayatlarına devam edebilmektedirler. Kaynaştırmanın amacı dahilinde, bu öğrencilerin küçük yaşlarda başlayıp devam edecek şekilde toplum içinde kabulünü sağlamak ve onların topluma kazandırılması vardır. Sınıf ortamındaki kaynaştırma öğrencilerinin sınıfa adaptasyonu ve diğer öğrencilerle ilişkileri de sınıf öğretmenlerinin ve derse giren branş öğretmenlerinin kontrolü altındadır. Aynı zamanda öğretmenler, aileler ile de sürekli iletişim halinde olmalıdır. Bütün bu süreç göz önüne alındığında ister okul öncesi, ister sınıf, isterse branş öğretmeni olsun herkese büyük iş düşmektedir. Rehber öğretmenler de bu sürecin dinamiklerinden biridir (Batu ve Subaşı Yurtçu, 2017).

YÖK başkanlığı tarafından 1996 yılında Türkiye’de, ihtiyaç duyulan öğretmenleri yetiştirmek amacıyla Eğitim Fakülteleri’nde okutulan eğitim programlarında yenileme ve düzenlemeye gidilmiştir. Bu kapsamda Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde özel eğitim dersine yer verilmiştir. Okul Öncesi Öğretmenliği’nde 3.sınıf 1. Dönemde, 2 kredilik bir ders olarak verilmiştir. Haftalık 1 ders teorik, 2 ders de uygulama olmak üzere 3 saatlik bir derstir. Bu dersin kapsamı şu şekilde verilmiştir:

Özel Eğitim: Özel eğitimin tanımı ve tarihçesi; Türkiye’de ve dünyada özel eğitim, engelli bireyin tanımı ve insanın öğrenme şekli; nörolojik engelli bireyler; epilepsi; otizm; hiperkinetik çocuklar; ihmal kapsamındaki çocuklar; evde veya hastane ortamında bakım gören hasta çocukların eğitimleri, özel eğitimin temelleri; özel eğitimde idari organizasyon ve uyum; özel öğrenme güçlüğü; konuşma engelli, zihin engelli çocuklar; uyum sorunu ve davranış bozukluğu; üstün zekalı çocuklar; görme, işitme, bedensel engelli çocuklar; özel gereksinimli çocukların ve ebeveynlerin eğitimi.

Sınıf Öğretmenliği eğitim programında özel eğitim dersi yer almamıştır. Ayrıca Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Programı’nda Rehberlik ve Psikolojik danışmanlık bölümüyle ilgili bir bilgi bulunmamakta ama bütün öğretmenlik lisans programlarının 4. Sınıf 2. yarıyılında haftada 3 saat teorik ders olarak verilen 3 kredilik rehberlik dersi bulunmaktadır.

Daha sonra Öğretmen Yetiştirme Programı'nın 2006 yılında güncellenmesiyle özel eğitim dersi Okul Öncesi Öğretmenliği'nden sonra Sınıf Öğretmenliği eğitim programına da girmiştir. Haftalık teorik düzeyde 3 ders olarak programda yerini almıştır. Bu program kapsamında Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Küçükahmet (2007), 2006-2007 Öğretim Yılında Uygulanmaya Başlanan Öğretmen Yetiştirme Lisans Programlarının Değerlendirilmesi, adlı çalışmasında yeni düzenlemede pek çok bölüme özel eğitim dersi konulduğunu, ne üniversitelerde bu eğitimi verecek yeterli sayıda öğretim üyesi olduğunu ne de bu dersin konmasına gerek olduğunu söylemektedir. Özel gereksinimli bireylerin görme engelliler okulu, işitme engelliler okulu gibi özel statüdeki okullarda eğitim gördüğünü, normal sınıflarda olma ihtimalinin çok düşük olduğunu dolayısıyla öğretmen adaylarının bu eğitimi almasının gereği olmadığını söylemektedir.

Şu an uygulanan program gereği, özel eğitim dersi Eğitim Fakülteleri'nde 2 kredilik bir ders olarak bir dönem verilmektedir. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü'nde ise 3 kredilik bir ders olarak verilmektedir. Bu araştırmada yoğunlaşılacak ve çalışma grubu olarak belirlenen sınıf öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve okul öncesi öğretmenliği programlarının aldıkları özel eğitim dersinin kapsamında şu konular yer almaktadır:

- Özel eğitimin tanımı ve özel eğitimle ilgili temel ilkeler,
- Engelliliği oluşturan nedenler,
- Erken tanı ve tedavinin önemi,
- Kaynaştırma,
- Engelleme bakışıyla ilgili tarihsel yaklaşım,
- Engel grupları (Zihinsel engeli olan, işitme engeli olan, görme engeli olan, bedensel engeli olan, dil ve iletişim bozukluğu olan, süregelen hastalığı olan, özel öğrenme güçlüğü gösteren, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan, otizmi olan üstün yetenekli olan çocukların özellikleri ve eğitimleri,)
- Özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların ailelerinde gözlenen tepkiler.

Bu dersi alan öğrencilerden aşağıdaki kazanımları edinmeleri beklenmektedir:

- Özel eğitim ve özel eğitimle ilgili temel kavramları tanıır.

- Özel eğitime ihtiyaç duyan grupların özelliklerini tanır.
- Kaynaştırma, erken müdahale gibi kavramları tartışır.
- Toplumun engeli olan bireylere tarihsel yaklaşımı ve ailelerde gözlenen tepkiler gibi konuları tanır.

YÖK tarafından 2018’de yapılan düzenlemeyle “Özel Eğitim” ve “Rehberlik” dersleri, tüm öğretmen adaylarının gereksinim duyacakları bilgi ve beceriler doğrultusunda “Özel Eğitim ve Kaynaştırma” ve “Okullarda Rehberlik” şeklinde kapsamı de derinleştirilerek yer almıştır. Özel eğitim ve kaynaştırma dersi 2 saat teorik olarak verilmektedir ve dersin içeriği şu şekildedir:

Özel Eğitim ve Kaynaştırma: Özel eğitimin esas kavramları, ilkeleri, tarihsel ilerlemesi ve kanuni düzenlemeleri; özel eğitimde tanı ve değerlendirme; öğretimin bireyselleştirilmesi; kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri; özel eğitimde aile ve işbirliği; engel çeşitleri ve eğitim tutumları ve öğretim stratejileri; sınıf ve davranış yönetimi.

Okul öncesi öğretmenleri ve sınıf öğretmenlerine nazaran rehber öğretmenlerin özel eğitime ihtiyacı olan çocuklarla karşılaşmaları daha yüksek bir ihtimaldir. Özel eğitim, rehber öğretmenlerin uzmanlığı dahilinde olması gereken bir konu olarak sayılabileceği için rehber öğretmenlerin özel eğitim dersini daha detaylı işlemesi gerekebilmektedir (Batu ve Subaşı Yurtçu, 2017).

Bütün bu aşamalara ve öğretmenin görevlerine bakıldığında görülmektedir ki öğretmen adaylarının lisans eğitimleri sırasında aldıkları özel eğitim dersi, onlara sağlayacakları bilgiler adına büyük önem taşımaktadır. Yukarıda verilen amaçlar doğrultusunda öğretmen adaylarının karşılaşabilecekleri özel gereksinimli bireyleri tanıyabilmeleri, onların özelliklerini bilmeleri ve gerektiğinde yönlendirme yapabilmeleri beklenmektedir. Fakat gerçekte öğretmen adaylarının üstüne düşen görev ve sorumluluklar söz konusu olan özel gereksinimli bireyler olunca düşünülenlerden çok daha fazladır.

2.10. Tutum

Tutum, bireyin şahsına veya içinde olduğu ortamdaki bir obje, sosyal konu ya da olaya karşı tecrübe, güdülenme ve bilgisine dayanarak oluşturduğu zihinsel,

ruhsal ve davranışsal bir ön eğilimdir (İnceoğlu, 2010). İnceoğlu'nun bu tanımda vurguladıkları, kişinin kendi veya çevresine karşı duyabileceği, önceki deneyimlerinden veya bilgilerinden yola çıkarak edindiği bir ön eğilimdir. Yani doğuştan gelen bir durum değildir, sonradan öğrenilir ve zaman içinde değişiklik gösterebilir. Ayrıca sadece zihinsel bir süreç değildir, duyuşsal ve davranışsal basamakları da vardır.

Kişinin etrafındaki yaşantısal olarak etkilendiği durumlar, insanlar ve cansız varlıklar karşısında oluşturduğu davranış biçimi de "tutum" olarak adlandırılır (Ünal ve Ada, 2001). Senemoğlu da tutumu yakın bir şekilde tanımlar ve şöyle der "Tutum kişinin, bir grup objeye, değişik bireylere, olaylara ve birçok çeşit duruma karşı kişisel davranış seçimini etkileyen önceden edinilmiş içsel bir durumdur. Tutumlar, bireylerin performansını etkileyen eğilimlerini ve kişisel tercihlerini kapsar" (Senemoğlu, 2010).

Kağıtçıbaşı (2010) ise tutumu tanımlarken, "Bir bireye atfedilen ve onun bir psikolojik obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını düzenli bir biçimde oluşturan bir eğilimdir." der. Burada da önceki tanımla ortak olarak; psikolojik bir objeye karşı oluşan düşünce, duygu ve davranışlardan bahsedilmiştir. Tutumlar insanların duygu ve davranışlarını da etkilemektedir. Başka bir tanıma göre, "Tutumlar öğrenmeyle edinilmekte olup, oluşmalarında etkili olan esas faktörler ebeveylelerin, akranların, kitle iletişim araçlarının etkisi ve bireysel yaşantılar olarak sıralanmaktadır." (Selçuk,1997). Günümüzde, gençlerin teknoloji ile ne kadar haşır neşir oldukları düşünüldüğünde bu sıralamaya sosyal medyanın etkisi de eklenebilir.

Tutumları, genel düşünce tarzlarından ve ortaya çıkan davranışlardan ayırmak için Muzaffer Şerif tarafından 6 kriter geliştirilmiştir (Sherif ve Sherif, 1969).

Bunlar;

1. Tutumlar insanın doğumuyla birlikte oluşmaz, öğrenim sürecinde kazanılırlar.

2. Tutumlar genellikle insan hayatında geçici olmaz, kazanıldıktan sonra kısa veya uzun süreler içinde devamlılık gösterirler.

3. Birey – nesne ve birey – çevre arasındaki ilişkilere kararlılık kazandırır.

4. Birey-nesne ilişkisinde, tutumlar vasıtasıyla belirlenen bir etkilenme-güdülenme süreci ortaya çıkmaktadır.

5. Birbirleriyle karşılaştırma şansı olan pek çok öge birlikte bulunması tutumların oluşması ve biçimlenmesi için zorunludur.

6. Toplumsal tutumların oluşması da kişisel tutumların oluşması ile benzerlik gösterir. Toplumsal tutumlar, kurum, konu, toplumsal nesne, grup ya da değerlere yönelik tutumlardır.

Tutumlar genellikle doğrudan deneyim, özdeşleşme, kitle iletişim araçları, taklit, sosyal öğrenme ile oluşur. Bu başlıkları şu doğrultuda açıklayabiliriz: (Kağıtçıbaşı, 1998)

Doğrudan Deneyim: Bir obje veya konuyla alakalı bir tutum edinmenin en temel yolu, onunla alakalı bir deneyim sahibi olmaktır. Hakkında bir tutuma sahip olmadığımız bir objenin, tanıdık bir objeyle ilişkisini kurarak önceden edindiğimiz tutumu diğerine de aktarabiliriz. Özellikle 1- 7 yas arasında edinilmiş tutumlar yaşam boyu kalıcı olurlar. Ancak olumsuz tutumların yerine yenisini koymak veya etkisini azaltmak mümkündür.

Özdeşleşme: Etrafımızda yer alan insanların tutumlarından da farkında olmadan etkileniriz. Özellikle sevdiğimiz insanlarla kendimizi özdeşleştirir ve onların sahip olduğu tutumları kendimize aktarırız. Bu bakış açısında edinilen davranış veya tutumun doğru ya da yanlış olması önemsenmemektedir.

Kitle İletişim Araçları: Son dönemde iletişim araçlarının insan hayatında oldukça fazla yer kapladığı göz önüne alınırsa bu maddeden de bahsetmeden olmaz. Araştırmalar televizyon gibi medya araçlarının tutum oluşumunda ve tutumların pekiştirilmesinde etkin rol aldığını söylemektedir.

Taklit: Bireylerin başkalarının hareketlerinden yola çıkarak sergiledikleri davranışlardır. Çocuklar tutum oluştururken ebeveynlerini taklit ederler.

Sosyal Öğrenme: İnsanların bulunduğu sosyal ortamlar tutumların belirleyicisidir. Etrafımızdaki insanların dışa vurduğu tutumlarla zamanla kendi tutumumuzu oluştururuz.

Tutumla ilgili olan tanımların ortak noktalarına bakıldığında geçmiş yaşantıların önemli yer tuttuğu görülmektedir. Araştırmanın konu içeriklerinden birisini oluşturan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler ile ilgili tutumlara bakarsak çoğunun insanların geçmiş yaşantılarıyla ilişkili olduğunu görebiliriz. Diken ve

Sucuoğlu (1999), engelli bireylerle bireysel yaşantılar geçiren kişilerin, engelli bireylere karşı farklı tutumlar gösterdiğini söylemektedir.

Literatürde toplumdaki pek çok farklı insan grubunun tutumlarına bakıldığı görülmektedir. Bunlar normal çocuklara sahip ana-babalar, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukları olan ana-babalar, doktorlar, öğretmenler, öğrenciler vb. olarak örneklendirilebilir. Özel gereksinimli çocukların normal sınıflarda eğitim alması anlamına gelen kaynaştırma uygulamasına yönelik tutumları inceleyen çalışmaların sonuçlarına bakıldığında, toplumun bir parçası olan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin tutumlarının negatif olduğu (Metin ve Çakmak, 1998; Diken ve Sucuoğlu, 1999; Uysal, 2003) ve kaynaştırma ya yönelik yapılan bilgilendirmenin devamında tutumların pozitif anlamda değişmesini sağladığı (Yıkılmış, Şahbaz ve Peker, 1998; Gözün ve Yıkılmış, 2003; Orel, Zerey, Töret, 2004) görülmüştür.

Benzer şekilde özel eğitim öğretmenleri ile sınıf öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin tutumları kıyaslandığında, özel eğitim öğretmenlerinin diğer gruba göre daha olumlu tutumları olduğu söylenmektedir (Baykoç Dönmez, 1997).

2.10.1. Öğretmen Tutumları

İnsanların, günlük yaşamda sahip oldukları rutin davranışlardan, zevklerine, beğenilerine, korkularına, insanlarla ve çevreyle olan ilişkilerine kadar her birinde düşünsel bir örüntü vardır. Bu düşünsel örüntüler psikologlar tarafından ‘‘tutum’’ olarak değerlendirilir. İnsanların sahip olduğu tutumlar pek çok yönden onların hayata bakış açısını etkiler. Tutumlar belli aşamalardan sonra birey tarafından kazanılır ve bu öğretiler insanların pek çok konuya karşın gösterdikleri tepkileri doğurur. Bu yüzden tutum kavramı pek çok araştırmada kendine yer bulmuştur (Pehlivan, 1994).

Özel gereksinim sahibi öğrenciler ile çalışacak öğretmen adaylarının, mesleki yeterliliklerinin yanı sıra, bu görev ve sorumlukların altından kalkabileceklerine olan inanç ve tutumları da önemlidir. Öğretmenin herhangi bir konu ile ilgili tutumu nasılsa çevreye de öyle yansıtacaktır.

Özel eğitim konusunda istenilen başarıyı sağlayamamanın temel etkenlerinden biri de öğretmen ve öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylere

karşı sahip oldukları olumsuz tutumlardır (Melekoğlu, 2013, Orel, Zerey ve Töret, 2004).

Bütün bu açıklamalar ve araştırmalar bize göstermektedir ki; insanlar bir durum veya bir obje ile ilgili ne kadar olumlu yaşantıya sahip olursa veya o durum ile ilgili ne kadar çok bilgi edinirse, o kadar olumlu tutum geliştirmektedir. Bu toplumun her bireyi için geçerlidir. Özel eğitime gereksinim duyan bireyler toplumun birer parçası oldukları zaman, diğer insanlar onlarla iletişim kuracak, onları merak edecek, araştırarak, sorgulayacak ve zamanla anlamaya başlayacaktır. Tutumların öğrenilebildiği ve zamanla değişebildiği gerçeği göz önüne alındığında bu durumun toplumun bütün tabakalarına sirayet etmesi ve gelecek nesillere aktarılması herkes adına son derece pozitif bir adım olacaktır.

Literatür taranırken bulunan, özel eğitim dersine yönelik tutumlarla alakalı çalışmalarda hem KKTC’de hem de yurt dışında yapılan çalışmaların genellikle öğretmen adaylarıyla yapıldığı görülmektedir(Shade ve Stewart, 2001; Yaralı, 2015). Tutumla ilgili yapılan birçok araştırma bulunmaktadır. Altıntaş ve Şengül (2014) özel eğitim dersinin kaynaştırmaya yönelik tutumlar ve kazanımlar bakımından değerlendirilmesi adlı araştırmalarında öğretmen adaylarının tutumlarını incelemişlerdir.

Yaralı (2015) öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi adlı çalışmasında sadece cinsiyetin bir boyutunda farklılaşma olduğunu belirtmektedir. Öğretmen adaylarının üstün yetenekli ve çok kültürlü eğitime ilişkin tutumlarını incelediği araştırmasında Tortop (2014), araştırmaya katılan öğretmen adaylarının cinsiyet, yaş, bölüm gibi değişkenler ile üstün yetenekli eğitime ilişkin tutumlarının anlamlılığına bakmış ve anlamlı bir fark bulamamıştır. Bununla birlikte çok kültürlü eğitime ilişkin tutumlarında da sadece cinsiyet değişkeninde anlamlılık bulmuştur. Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-kültürel özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir çalışma yayınlayan Baykara Pehlivan (2008), adayların öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

2.11. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın ilgili olduğu diğer araştırmalar verilirken ölçek hazırlama çalışmalarının incelenmesiyle başlanabilir. (2015) yılında Şule Fırat Durdukoca tarafından özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması yapılmıştır. Bu ölçek öğretmen adaylarının tutumlarını ölçmek için yapılmıştır. Bunun için araştırmacı 30 madde olarak hazırladığı taslak ölçeği 226 öğretmen adayına uygulayarak değerlendirmiş, geçerlilik ve güvenirlik için gerekli olan analizlerini yapmıştır. Ölçeğin Cronbach-alpha güvenirlik katsayısı .88 olarak tespit edilmiş, sonuçta, hazırlanan ölçeğin amacı doğrultusunda kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir.

Yaralı, (2015) özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği geliştirme çalışması yapmıştır. 33 maddelik taslak olarak hazırlanan ölçek 171 öğretmen adayına uygulanarak analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin bütününde Cranbach-alpha değeri .823 olarak belirlenmiştir. Ölçek 15 maddeye indirilmiş ve geçerlik ve güvenirlik katsayıları ölçeğin kullanımı için yeterli bulunmuştur.

Kocabaşoğlu, (2016) yaptığı araştırmada, meslek lisesi çocuk gelişimi ve eğitimi bölümü son sınıf öğrencilerinin özel eğitim dersine yönelik tutumlarının belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda KKTC’de bulunan meslek liselerinin 12. sınıf öğrencileriyle çalışmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğrenciler derste öğrendikleri özel eğitim ile ilgili bilgileri günlük hayatlarında veya öğretmen oldukları zaman sınıflarında karşılaştıkları özel gereksinimli öğrenciler üzerinde uygulayabileceklerini söylemişlerdir. Bu da öğrencilerin özel eğitim dersine yönelik tutumlarının olumlu olduğunu göstermektedir.

Sarı ve Bozgeyikli tarafından 2003 yılında yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 483 öğretmen adayı ile yapılan araştırma sonucunda üniversitede özel eğitim dersi alan öğrenciler derse karşı olumlu tutum sergilerken, özel eğitim dersi almayan öğrencilerin endişeli olduğu görülmüştür. Olumsuz tutuma sahip öğretmen adaylarının ileriki sınıflarında bulunabilecek olan özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ihtiyaçlarını belirleme, onlara uygun eğitim verebilmek için yer ve yöntem seçme ayrıca tüm bunları bütünleştirme konusunda kaygı duydukları görülmektedir.

Literatür taramasında görülüyor ki pek çok araştırmacı farklı branşlardaki öğretmenlerin veya öğretmen adaylarının kaynaştırma ile ilgili tutumlarını incelemiş, görüşlerini almıştır. Orel, Zerey ve Töret 2004 yılında yaptıkları araştırmada sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelemiştir. Araştırma 88 kişi olan son sınıf öğrenciler üzerinde yapılmış ve sonucunda, kaynaştırma dersi almanın sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya ilişkin tutumları üzerinde olumlu yönde değişikliğe yol açtığı görülmüştür. Yine aynı şekilde Bek, Gülveren ve Başer (2009) tarafından yapılan “Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi” araştırması da aynı sonuçları vermektedir.

Farklı bir branş olarak psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencilerinin de kaynaştırma eğitimine yönelik tutumları Alver, Bozgeyikli ve Işıklar tarafından 2011 yılında incelenmiştir. 324 katılımcı ile gerçekleşen araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının kaynaştırma eğitimine ilişkin tutumlarının çeşitli değişkenler açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmektedir.

“Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” adlı çalışmada Şahbaz ve Kalay (2010), 265 katılımcı ile yaptığı araştırmada okulöncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin cinsiyete, eğitim gördükleri sınıfa, mezun oldukları okula ve özel eğitim dersi alıp almamalarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur.

Gözün ve Yıkılmış tarafından 2004 yılında yapılan “Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği” adlı deneysel çalışmada, kaynaştırmaya yönelik bilgilendirme programının ardından öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarında olumlu bir değişiklik olduğu görülmektedir.

İzci (2005) de, “Sınıf öğretmeni adaylarının "özel eğitim" konusundaki yeterlikleri” adlı araştırmada öğretmenlerin özel eğitime muhtaç çocuklara birtakım sınıf içi ve dışı etkinliklerde bulunmak istemelerine rağmen, bu alandaki bilgi ve beceri eksikliklerinin, kendilerini bu alanda yetersiz hissetmelerine neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kıldan, 2011’de “Okul öncesi öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklar hakkındaki görüşleri” adlı bir çalışma yapmış ve sonucunda öğretmen adaylarının üstün yetenekli çocuklarla ilgili yeterince bilgi sahibi olmadıklarını görmüştü.

2013 yılında Ergül, Baydık ve Demir ‘‘Özel Eğitim Öğretmen Adaylarının ve Öğretmenlerinin Zihin Engelliler Öğretmenliği Lisans Programı Yeterliklerine İlişkin Görüşleri’’ adlı çalışmalarında 107 özel eğitim öğretmeni ve 160 özel eğitim öğretmen adayı ile görüşmüşlerdir. Tarama çalışması olarak yapılan araştırma sonuçlarına göre; özel eğitim programı mezunu öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının kendilerini, sertifika ile özel eğitim öğretmenliği yapan öğretmenlere göre daha yeterli algıladıklarını göstermiştir. Katılımcılar genel olarak bazı konular ile ilgili hizmet içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ve lisanstaki öğretmenlik uygulamalarının sürelerinin daha uzun olması gerektiğini belirtmişlerdir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizine yer verilmiş, başlıkların altlarında yapılan çalışmalar detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada, nicel ve nitel yöntemin beraber ele alındığı karma yöntem kullanılmaktadır. Cresswell ve Plano Clark (2007) karma yöntem araştırmasını nitel ve nicel yöntemlerle veri toplama, analiz etme ve bütünleştirmeye olanak veren araştırma olarak tanımlamaktadır.

Araştırmanın, nicel kanadını oluşturan kısmı tarama yönteminde yapılmaktadır. Tarama modeli, önceden var olan veya şu anda da devamlılığını sürdüren bir durumu bulunduğu şeklinde ortaya koymayı hedefleyen araştırma metodudur. Bu metotta ele alınan durum kendi şartları kapsamında, olduğu şekliyle gibi betimlenilir (Karasar, 2002). Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları incelenirken tarama yöntemi kullanılmaktadır.

Araştırmanın ikinci kısmında ise nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması yöntemi kullanılmaktadır. *Durum çalışması; (1) güncel bir olguyu kendi gerçek yaşam çerçevesi (içeriği) içinde çalışan, (2) olgu ve içinde bulunduğu içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı ve (3) birden fazla kanıt veya veri kaynağının mevcut olduğu durumlarda kullanılan, görgül bir araştırma yöntemidir* (Yin, 2003). Araştırmanın, öğretmen adaylarının aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi kısmı durum çalışması yöntemine örnek olmaktadır.

Araştırmalarda, içinde hem nicel hem de nitel barındıran karma yöntemin kullanılması son yirmi yıl içinde görülmeye başlanmıştır. Karma yöntem desenleri literatürde üç ana başlık altında incelenmektedir:

1. Nicel araştırma ve nitel araştırmanın eşit durumda olduğu desen,
2. Nicel araştırmanın nitel araştırmaya baskın olduğu desen,

3. Nitel araştırmanın nicel araştırmaya baskın olduğu desen (Cresswell, 2002).

Bu araştırmada kullanılan nitel ve nicel yöntemlerden herhangi biri baskın olmayıp sonuçların birbirini desteklemesi amaçlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın evrenini, KKTC’de yer alan üniversitelerdeki Eğitim Fakülteleri’nin Sınıf Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümlerinde öğrenim gören Özel Eğitim dersi almış olan öğretmen adayları oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise, bu öğretmen adayları arasından gönüllülük kapsamına bağlı, seçkisiz (random) olarak seçilmiş 260 öğretmen adayı oluşturmaktadır.

Araştırma evreninin tamamına ulaşılması zaman, maliyet ve kontrol bakımından zorlu ve uzun bir süreç olacağından, araştırma evrenini temsil etmesi için bir örneklem belirlenmiştir. Seçilen örneklem yöntemi tabakalı örneklem yöntemidir. Tabakalı örneklem, sınırları belirlenmiş bir evrende alt tabakalar veya alt birim gruplarının var olduğu durumlarda kullanılır. Burada önemli olan, evren içindeki alt tabakaların varlığından yola çıkarak evren üzerinde çalışmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

Tablo 1’de araştırmanın nicel boyutuna katılan katılımcıların demografik özellikleri verilmiştir:

Tablo 1
Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	91	35
Kadın	169	65
Mezun Olunan Lise		
Anadolu Lisesi	104	40
Düz Lise	78	30
Mesleki ve Teknik Lise Türü	78	30
Bölüm		
Sınıf Öğretmenliği	84	32,3
Okul Öncesi Öğretmenliği	104	40
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	72	27,7
Sınıf		
2. Sınıf	38	14,6
3. Sınıf	87	33,5
4. Sınıf	135	51,9
Ailede Özel Gereksinimli Bireyin Varlığı		
Evet	11	4,2
Hayır	249	95,8
Okul Dışında Özel Eğitim Semineri Alma Durumu		
Evet	65	25
Hayır	195	75
Toplam	260	100

Araştırmaya göre katılımcıların demografik özellikleri; öğretmen adaylarının 91'i (%35) erkek, 169'u (%65) kadındır. Katılımcıların 104'ü (%40) Anadolu Lisesi mezunu, 78'i (%30) Düz Lise Mezun ve yine 78'i (%30) Mesleki ve Teknik Liselerden mezundur. Katılımcılardan 80'i (%32,3) Sınıf Öğretmenliği, 104'ü (%40) Okul Öncesi Öğretmenliği ve 72'si (%27,7) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümü öğrencileridir. Katılımcıların sınıf dağılımları, 38'i (%14,6) 2.sınıf, 87'si (%33,5) 3.sınıf ve 135'i (%51,9) 4.sınıf öğrencileridir. Ailede özel gereksinimli bireyin olup olmaması durumuna bakıldığında, (%4,2) 11'i evet ve (%95,8) 249'u hayır cevabını vermiştir. Bir diğer soru olan okul dışı seminer alma durumları; 65'i (%25) "Evet seminer aldım." ve 195'i (%75) "Hayır seminer almadım." demişlerdir.

Araştırmanın nitel boyutunu oluşturmak için yapılan görüşmeler 35 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Katılımcılar nicel katılımcılar arasından tabakalı örnekleme temel alınarak, gönüllülük esasına göre seçilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri tabloda verilmiştir.

Tablo 2
Katılımcıların Demografik Özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler	n	%
Cinsiyet		
Erkek	14	40
Kadın	21	60
Mezun Olunan Lise		
Anadolu Lisesi	17	48,6
Düz Lise	12	34,2
Mesleki ve Teknik Lise Türü	6	17,2
Bölüm		
Sınıf Öğretmenliği	12	34,2
Okul Öncesi Öğretmenliği	14	40,1
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	9	25,7
Sınıf		
4. Sınıf	35	100
Ailede Özel Gereksinimli Bireyin Varlığı		
Evet	1	2,8
Hayır	34	97,2
Okul Dışında Özel Eğitim Semineri Alma Durumu		
Evet	10	28,5
Hayır	25	71,5
Toplam	35	100

Görüşme yapılan öğretmen adaylarının demografik özellikleri; öğretmen adaylarının 14'ü (%40) erkek, 21'i (%60) kadındır. Katılımcıların 17'si (%48,6) Anadolu Lisesi mezunu, 12'si (%34,2) Düz Lise Mezunu ve yine 6'sı (%17,2) Mesleki ve Teknik Liselerden mezundur. Katılımcılardan 12'si (%34,2) Sınıf Öğretmenliği, 14'ü (%40,1) Okul Öncesi Öğretmenliği ve 9'u (%25,7) Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölüm öğrencileridir. Katılımcıların tamamı 35'i (%100) 4.sınıf öğrencileridir. Ailede özel gereksinimli bireyin olup olmaması durumuna bakıldığında, 1'i (%2,8) evet ve 34'ü (%97,2) hayır cevabını vermiştir. Bir diğer soru

olan okul dışı seminer alma durumları; 10'u (%28,5) evet seminer aldım ve 25'i (%71,5) hayır seminer almadım demişlerdir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada kullanılacak veri toplama araçları üç başlık altında açıklanabilir. Bunlardan ilki katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik kişisel bilgi formudur. Bu form kapsamında öğretmen adaylarına, araştırmaya dayanak sağlayacak, karşılaştırma imkanı sunacak olan bilgiler sorulmaktadır. Kişisel bilgi formunda cinsiyet, mezun olunan lisenin türü, okunmakta olan bölüm ve sınıf seviyesi, ailede özel gereksinimli birey olup olmama durumu ve okul dışında herhangi bir özel eğitim seminerine katılıp katılmama durumu sorulmaktadır. (EK 1)

İkinci olarak nicel verileri sağlamak için Şule Fırat Durdukoca tarafından geliştirilen "Özel Eğitim Dersi Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Ölçek, derse yönelik bakış açısı (8 madde), derse yönelik olumsuz tutum (6 madde) ve derse duyulan haz (3 madde) şeklinde üç başlıktan oluşmuş ve maddeler bu başlıklara göre kategorize edilmiştir. Ölçek formunda yer alan maddeler beşli Likert tipi (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Kararsızım, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum) bir dereceleme ölçeğine sahiptir. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında öncelikle oluşturulan madde havuzundaki 30 madde uzmanlar tarafından incelenmiş ve hazırlanan taslağın uygulaması yapılmıştır. Uygulama sonrasında anlam ve içerik bakımından tutarlılığı olmayan maddeler çıkarılmış ve ölçek 17 maddeye indirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda oluşturulan ölçeğin Cronbach-alfa güvenirlik katsayısı; ölçeğin bütünü için 0.88, alt boyutları için ise sırasıyla 0.84, 0.84, 0.68 olarak tespit edilmiştir (EK 2).

Üçüncü ölçek ise nitel araştırma kapsamında araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu olmuştur. Bu ölçek, öğretmen adaylarının lisans eğitiminde aldıkları özel eğitim derslerinin yeterliliğinin sorgulanması amacıyla hazırlanmış, yarı-yapılandırılmış sorulardan oluşmaktadır. Bu aşamada, araştırmacı ilk olarak sormayı planladığı soruları kapsayan görüşme formunu hazırlar. Görüşmenin akışına bağlı olarak farklı yan ve de alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve katılımcının cevaplarını detaylandırmasını sağlayabilir (Türnüklü, 2000).

Bu araştırma için kullanılacak olan görüşme formu oluşturulurken, katılımcılarla daha etkili bir görüşme yapabilmek için; soruların mümkün olduğunca anlaşılır, açıklama yapmayı ve detaylı cevaplar vermeyi gerektirecek nitelikte olmasına, görüşülen öğretmen adayı üzerinde artı bir baskı oluşturmamak için çok boyutlu olmamasına özen gösterilmiştir. Ayrıca, katılımcının soruyu anlamlandıramaması halinde bazı ipuçlarının hazırlanmasına dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Ölçek oluşturulurken öncelikle 10 maddelik bir soru havuzu oluşturulmuştur. Daha sonra maddelerin anlaşılabilirliği ve geçerliliği kapsamında 3 uzman görüşünden yararlanılmış, bu görüşlere binaen gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçek 7 maddeye düşürülmüştür. Son hali verilen görüşme formu kullanılarak 2 öğretmen adayı ile pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama, görüşme formunun iyi hazırlanıp, hazırlanmadığını ve formdaki soruların görüşülen grup düzeyine ne derece uygun olduğuna yönelik olarak araştırmacıya yardım etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Görüşme formunda sorular ekte yer almaktadır (EK 3).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından gönüllülük esasına göre belirlenen öğretmen adaylarına dağıtılan ölçekler, onlar tarafından doldurulduktan sonra toplanmıştır. Ölçeğin ilk bölümü kişisel bilgi formu ve devamındaki tutum ölçeği bütün katılımcılar tarafından doldurulmuştur. Ölçeğin doldurulma süresi araştırmacı tarafından yaklaşık 10 dakika olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın nitel bölümünde yer alan ve açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu ise 35 katılımcıyla birlikte doldurulmuştur. Görüşmeler üniversitede sakin bir sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşleri, kendilerinden alınan izin sonrasında, kaydedilmiştir. Sonrasında araştırmacı tarafından çözümlemeler yapılmış ve bu bilgiler verileri oluşturmuştur.

Araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara nasıl ulaşıldığı, hangi işlemler yapıldığı açık bir şekilde anlatılmakta, toplanan veriler tablo altlarında detaylı olarak verilmektedir. Katılımcıların görüşme esnasında ilettikleri düşüncelere doğrudan yer verilmekte bu şekilde açıklamalar desteklenmektedir. Böylece çalışmanın geçerlik çalışması yapılmıştır.

Araştırma öncesinde yapılan literatür taraması sonucunda görüşme soruları oluşturulmuştur. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, kendi içinde anlamlı ve tutarlıdır. Ayrıca, ulaşılan sonuçlar, düzenlenen kavramsal çerçeveye uyumludur. Veri toplama ve analiz süreçleri tutarlı bir şekilde ilerlemiş, araştırmacı bulgulara eleştirel bir bakış açısıyla bakmış, ulaştığı bulguların ve yorumlanan sonuçların gerçeği yansıtmaya düzeyini denetlemiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın nicel bölümünde Likert tipi beşli derecelendirmesi olan ölçekteki verilerin analizi SPSS programı vasıtasıyla yapılmıştır. SPSS programına girilen verilerin analizleri yapılmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmak için normallik testi yapılmıştır. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ve anlamlılığa bakarken T-testi ve tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçlarından faydalanılmıştır. Analiz kapsamında yapılan t-testi, örneklemelerde yapılan iki test arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını modellemek için kullanılmakta ve iki ortalama arasındaki farkın önemlilik değerini ortaya çıkarmaktadır (Büyüköztürk, 2007).

Anlamlılığın mezun olunan lise türüne veya eğitim görülen bölüme göre değişip değişmediğine bakmak için One- Way ANOVA denilen analiz sonuçlarından faydalanılmıştır. İstatistiksel analizlerde ikiden bağımsız grubun puan ortalamalarının farkına bakmak maksadıyla kullanılan yöntem Tek Yönlü Varyans Analizi denmektedir. Karşılaştırılacak grupların birbirinden bağımsız olması ve analiz sonucunda ulaşılan ölçümlerin en az eşit aralıklı ölçek düzeyinde ölçülmüş olması gerekir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2010).

Normal dağılım göstermeyen değişkenler için de parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U-Testi kullanılmıştır. Mann Whitney U-Testi bağımsız gruplar T-testinin parametrik olmayan alternatifidir. İstatistikte iki grubun aldığı değerleri sıralı hale dönüştürür, böylece iki grup arasındaki sıralamanın farklı olup olmadığını değerlendirir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2010).

Araştırmada nitel bölümünde katılımcılara yöneltilecek sorular açık uçlu sorular olacağı için onlara zaman anlamında gereken esneklik sağlanmıştır. Katılımcıların her madde için verdikleri cevaplar tek tek incelenmiş ortak ve farklı

yönleri ortaya çıkarılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan nitel verilerin çözümlenmesi için temel düzey analiz kapsamında olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde veriler araştırma sorularının ortaya koyduğu temalara göre düzenlenebileceği gibi, görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da sunulabilir. Betimsel analiz 4 aşamadan oluşur. Bunlar: “betimsel analiz için çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması” (Yıldırım, Şimşek, 2016).

Bu çalışmada veriler, görüşmede kullanılan sorular dikkate alınarak aşama aşama sunulmuştur. Her soruya verilen yanıtlardan iletiler (kodlar) çıkarılmıştır. Daha sonra kodlardan benzer olanlar aynı grup altında toplanmış ve kategoriler oluşturulmuştur. Katılımcıların görüşlerini yansıtmak gayesiyle direkt alıntılara yer verilmiştir. Alıntılarda çalışma grubunda yer alan kişilerin isimleri kullanılmamış, katılımcılar kodlar yardımıyla verilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarını ve lisans eğitiminde aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla toplanan verilerin analizi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

SPSS programına girilen verilerin analizleri yapılmadan önce verilerin normal dağılıp dağılmadığına bakmak için normallik testi yapılmıştır. Tablo 3'te normallik testi sonuçları verilmiştir:

Tablo 3
Normallik Testi

N	Geçerli	260
	Kayıp Veri	0
Ortalama		70,80
Ortanca Değer		72,00
Tepe Değeri		71,00

Verilerin normal dağılımı konusunda ortalamasına (mean), ortanca değerine (median), tepe değeri (mode) bakılması ve bu değerlerin birbirine yakın olması verilerin normal dağıldığını gösterecektir (Can, 2014). Bu noktada verilerin ortalaması 70.80, ortanca değeri 70.00 ve tepe noktası 71.00'dir. Bu bağlamda verilerin normal dağıldığı kabul edilmektedir.

Tablo 4

Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Ölçeğine Verdikleri Yanıtların Dağılımı

	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum		
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	$\bar{x}$
1. Özel eğitim dersi hayata özel gereksinimli bireylerin bakış açısıyla bakmamı sağlar.	4	1,5	5	1,9	7	2,7	92	35,4	152	58,5	4,47
2. Özel eğitim dersinin teorik ve uygulama olmak üzere iki aşamalı olarak programda yer alması gerektiğine inanıyorum.	1	0,4	3	1,2	20	7,7	84	32,3	152	58,5	4,47
3. Özel eğitim dersi sayesinde sağlıklı bir birey olmanın önemini daha iyi fark ederim.	2	0,8	3	1,2	16	6,2	89	34,2	150	57,7	4,69
4. Özel eğitim dersi özel gereksinimli bireylerle ilgili gelişmeleri yakından takip etme açısından önemlidir.	3	1,2	1	0,4	10	3,8	108	41,5	138	53,1	4,45
5. Özel eğitim dersinin mesleki yaşantımda karşılaşılabileceğim özel gereksinimli öğrencilerime yönelik sorunları daha rahat çözmeme yardımcı olacağına inanıyorum.	0	0	3	1,2	12	4,6	88	33,8	157	60,4	4,53
6. Özel eğitim dersi sayesinde çevremde özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin farkına varırım.	3	1,2	4	1,5	13	5,0	89	34,2	151	58,1	4,46
7. Özel eğitim dersi sayesinde meslek yaşantımda özel gereksinimleri olan çocuklara daha çok faydam dokunacağına inanıyorum.	2	0,8	5	1,9	17	6,5	78	30,0	158	60,8	4,48
8. Özel eğitim dersi her öğretmen adayının alması gereken derslerden biridir.	3	1,2	7	2,7	16	6,2	55	21,2	179	68,8	4,53
9. Özel eğitim dersindeki öğrenme konularını anlamakta zorluk yaşıyorum.	47	18,1	108	41,5	47	18,1	37	14,2	21	8,1	2,52
10. Özel eğitim dersi bendeki öğrenme isteğini köreltir.	121	46,5	97	37,3	14	5,4	14	5,4	14	5,4	1,85
11. Özel eğitim dersi bugüne kadar aldığım en sıkıcı derslerden biridir.	128	49,2	85	32,7	18	6,9	19	7,3	10	3,8	1,83
12. Özel eğitim dersinin devam zorunluluğu olmasa derse katılmam.	121	46,5	88	33,8	19	7,3	16	6,2	16	6,2	1,91
13. Özel eğitim dersinde oldukça stresli olurum.	105	40,4	104	40,0	24	9,2	18	6,9	9	3,5	1,93
14. Özel eğitim dersine çalışmamın tek amacı dersi geçebilmektir.	117	45,0	96	36,9	21	8,1	14	5,4	12	4,6	1,84
15. Özel eğitimle ilgili TV ve radyo programları, gazete, dergi, internet siteleri vb. yayınları takip etmekten zevk alırım.	6	2,3	28	10,8	62	23,8	102	39,2	62	23,8	3,71
16. Özel eğitim dersini her hafta büyük bir sabırsızlıkla beklerim.	12	4,6	34	13,1	82	31,5	89	34,2	43	16,5	3,45
17. Özel eğitim dersine verilen haftalık zaman diliminin arttırılmasını isterim.	11	4,2	29	11,2	62	23,8	83	31,9	75	28,8	3,70

Tablo 4’te öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeğine verdikleri cevapların dağılımı verilmiştir. Bu bağlamda, “Özel eğitim dersi hayata özel gereksinimli bireylerin bakış açısıyla bakmamı sağlar”, “Özel eğitim dersinin teorik ve uygulama olmak üzere iki aşamalı olarak programda yer alması gerektiğine inanıyorum”, “Özel eğitim dersi sayesinde sağlıklı bir birey olmanın önemini daha iyi fark ederim”, “Özel eğitim dersi özel gereksinimli bireylerle ilgili gelişmeleri yakından takip etme açısından önemlidir”, “Özel eğitim dersinin mesleki yaşantımda karşılaşabileceğim özel gereksinimli öğrencilerime yönelik sorunları daha rahat çözmeme yardımcı olacağına inanıyorum”, “Özel eğitim dersi sayesinde çevremde özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin farkına varırım”, “Özel eğitim dersi sayesinde meslek yaşantımda özel gereksinimleri olan çocuklara daha çok faydam dokunacağına inanıyorum” ve “Özel eğitim dersi her öğretmen adayının alması gereken derslerden biridir” maddelerine öğretmen adayları “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir.

Katılımcılar “Özel eğitim dersindeki öğrenme konularını anlamakta zorluk yaşarım”, “Özel eğitim dersi bendeki öğrenme isteğini köreltir”, “Özel eğitim dersi bugüne kadar aldığım en sıkıcı derslerinden biridir”, “Özel eğitim dersinin devam zorunluluğu olmasa derse katılmam”, “Özel eğitim dersinde oldukça stresli olurum” ve “Özel eğitim dersine çalışmamın tek amacı dersi geçebilmektir” olumsuz maddelerine katılmadıklarını dile getirmişlerdir.

“Özel eğitimle ilgili TV ve radyo programları, gazete, dergi, internet siteleri vb. yayınları takip etmekten zevk alırım”, “Özel eğitim dersini her hafta büyük bir sabırsızlıkla beklerim” ve “Özel eğitim dersine verilen haftalık zaman diliminin arttırılmasını isterim” maddeleri ise öğretmen adayları tarafından “katılıyorum” şeklinde yanıtlanmıştır.

4.1. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumları

Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları aşağıdaki tabloda verilmektedir.

Tablo 5
Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumları

	n	Minimum	Maksimum	$\bar{X}$	s
Tutum	260	35	85	70,80	8,85

Tablo 5’te yer alan verilerden yola çıkarak, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına bakılmıştır. Bu bağlamda, özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeği 17 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınacak minimum puan 17, maksimum puan ise 85’dir. Analiz sonucunda öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının puan ortalaması $70,80 \pm 8,85$ ’dir. Elde edilen bu sonuca göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu belirlenmiştir.

4.2. Öğretmen Adaylarının Cinsiyetlerine Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 6’da öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının cinsiyete göre bağımsız T-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 6
Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının Cinsiyete Göre Bağımsız T-testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{X}$	s	min	max	F	p
Erkek	91	69,65	9,24	35	85	2,351	.126
Kadın	169	71,42	8,60	48	85		

Tablo 6’da cinsiyet değişkeninin öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının belirlenmesi için yapılan analizler sonucunda, erkek öğretmen adaylarının ortalaması $69,65 \pm 9,24$ çıkarken; kadın öğretmen adaylarının ortalaması $71,42 \pm 8,60$ çıkmıştır. Özel eğitim dersine yönelik tutumda, cinsiyet etkisinin belirlenmesi için yapılan bağımsız t-testi sonuçlarına göre anlamlı fark

bulunamamıştır. Bu sonuca göre, cinsiyet özel eğitim dersine yönelik tutum üzerinde etkisi bulunmamaktadır ($F=2,351$, $p>0,05$).

4.3. Öğretmen Adaylarının Mezun Oldukları Lise Türüne Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının lise türüne göre anlamlı farklılığın tespiti için yapılan analizin sonuçları Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7

Lise Türüne Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri

Lise Türü	n	$\bar{X}$	s	Min	Max	F	p
Anadolu Lisesi	104	69,49	8,67	35	85		
Düz Lise	78	70,93	9,20	45	85	2,485	0,85
Mesleki ve Teknik Lise Türü	78	70,42	8,56	52	85		
Toplam	260	97,84	8,85	35	85		

Elde edilen analiz sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına bakıldığında Anadolu Lisesi mezunu öğretmen adaylarının puan ortalaması $69,49 \pm 8,67$; Düz Lise mezunlarının puan ortalaması $70,83 \pm 9,20$ ve Mesleki ve Teknik Lise mezunu öğretmen adaylarının puan ortalaması $70,42 \pm 8,56$ bulunmuştur. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının lise türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonucunda anlamlı farklılık tespit edilmemiştir. Özel eğitim dersine yönelik tutumlar üzerinde lise türünün etkisinden söz edemeyiz ($F=2,485$, $p>0,05$).

4.4. Öğretmen Adaylarının Okudukları Bölüme Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 8’de araştırma kapsamına alınan öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri bölüme ilişkin özel eğitim dersine yönelik tutumları ölçeğinde aldıkları puanlara ait betimsel istatistikler verilmiştir.

Tablo 8
Bölüme Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri

Bölüm	n	$\bar{X}$	s	min	max	F	p
Sınıf Öğretmenliği	84	70,21	8,95	51	85	,536	,586
Okul Öncesi Öğretmenliği	104	70,68	9,80	35	85		
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	72	71,66	7,18	45	85		
Toplam	260	70,80	8,85	35	85		

Tablo 8’de elde edilen verilere göre, Sınıf Öğretmenliği bölümünde eğitim alan öğretmen adaylarının özel eğitim dersine karşı tutum puanları ortalaması $70,21 \pm 8,95$; Okul Öncesi Öğretmenliği bölümünde eğitim alan öğretmen adalarının tutum puanları $70,68 \pm 9,80$; Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının puan ortalamaları ise $71,66 \pm 7,18$ olarak belirlenmiştir. Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının bölümlere göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için yapılan tek yönlü ANOVA sonucuna göre anlamlı fark bulunamamıştır. Buna göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları ile bölümler arasında etki söz konusu değildir ($F=,536$, $p>0,05$).

4.5. Öğretmen Adaylarının Sınıf Seviyelerine Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Öğretmen adaylarının sınıf düzeylerine göre özel eğitim dersine yönelik tutumlarının farklılaşıp farklılaşmadığını gösteren betimsel istatistikler tabloda verilmektedir.

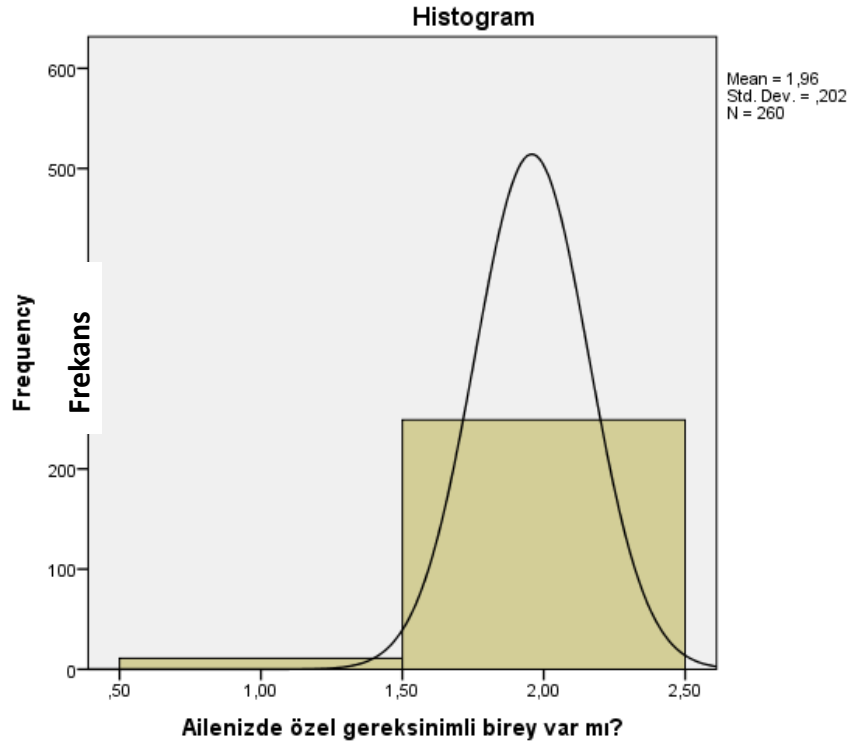
Tablo 9
Sınıf Düzeyine Göre Öğretmen Adaylarının Betimsel İstatistikleri

Sınıf Düzeyi	n	$\bar{X}$	s	min	max	F	p	Fark
2. Sınıf	38	65,97	8,76	51	85			
3. Sınıf	87	70,50	8,89	35	85	8,207	0,00	3-2 4-3
4. Sınıf	135	72,35	8,39	45	85			
Toplam	260	70,80	8,85	35	85			

Farklı sınıf seviyelerindeki öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına bakıldığında 2.sınıf seviyesindeki öğretmen adaylarının puan ortalamaları $65,97 \pm 8,76$; 3.sınıf seviyesindeki öğretmen adaylarının puan ortalamaları $70,50 \pm 8,89$ ve 4.sınıftaki öğretmen adaylarının puan ortalamaları $72,35 \pm 8,39$ olarak belirlenmiştir. Özel eğitim dersine yönelik tutum ile öğretmen adaylarının sınıf düzeyleri arasındaki farkın tespiti için yapılan tek yönlü varyans analizi ANOVA sonuçlarına göre anlamlılık bulunmuştur. Gruplar arası farkın tespiti için yapılan post hoc testine göre, 3. sınıf düzeyi öğretmen adaylarının 2.sınıf düzeyi öğrencilere göre tutumlarının yüksek olduğu, 4.sınıf düzeyi öğretmen adaylarının tutum puanlarının da 3.sınıf düzeyi öğretmen adaylarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

4.6. Öğretmen Adaylarının Ailede Özel Gereksinimli Birey Olup Olmama Durumuna Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Bu değişkende elde edilen verilere göre hayır seçeneğinde yığılma olduğu grafik 1’de de görülmektedir. Bu bağlamda bu değişkenin normal dağılmadığı ve bu durumdan dolayı da parametrik olmayan testlerden Mann Whitney U-Testi bu araştırma sorusu için kullanılmıştır.

Şekil 1. Ailede Özel Gereksinimli Birey Olma Durumu Histogram Grafiği

Tablo 10

Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumun, Ailede Özel Gereksinimli Birey Olma Durumuna Göre Mann Whitney U-Testi Sonucu

	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Evet	11	154,95	1704,50	1100,5	.270
Hayır	249	129,42	32225,50		

Tablo 10’da öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının ailede özel gereksinimli birey olma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Mann Whitney U-testi sonucu verilmiştir.

Tablo 10’da ailede özel gereksinimli birey olma durumunun özel eğitim dersine yönelik tutum üzerine etkisinin incelendiği ve bunun için yapılan parametrik

olmayan Mann Whitneyy U testi sonucuna göre, anlamlı bir fark tespit edilmemiştir (U=1100,5, $p>0,05$).

4.7. Öğretmen Adaylarının Özel Eğitim Semineri Alma Durumuna Göre Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarına İlişkin Bulgular

Tablo 11’de özel eğitim dersine yönelik tutumun özel eğitim semineri alma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan bağımsız T-testi sonucu verilmiştir.

Tablo 11

Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutum Özel Eğitim Semineri Alma Durumuna Göre Bağımsız T-Testi Sonucu

	n	$\bar{X}$	s	min	max	F	p
Evet	65	73,12	7,79	49	83	6,061	.014
Hayır	195	70,03	9,06	35	85		

Tablo 11’de görüldüğü üzere, öğretmen adaylarının özel eğitim ile ilgili herhangi bir seminer alma durumlarının tutum üzerindeki etkisi konusunda yapılan bağımsız T-testi sonucuna göre anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F=6,061$, $p<0,05$). Bu bağlamda özel eğitim ile ilgili herhangi bir seminer alan öğretmen adaylarının ($\bar{X}=73,12$) tutumlarının, seminer almayan öğretmen adaylarının ($\bar{X}=70,03$) tutumlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkıldığında özel eğitim ile ilgili seminer almanın tutum üzerinde olumlu etkisinden söz edebiliriz.

Nitel Analiz Sonuçları

Araştırmanın nitel boyutu kapsamında, özel eğitim ders yeterliliği görüşme formunda bulunan 7 soru ile 35 öğretmen adayının görüşleri alınmıştır. Görüşme esnasında edinilen bilgiler soru soru analiz edilmiş ve gerekli durumlarda

tablolaştırılmıştır. Görüşme sonucunda elde edilen katılımcı görüşleri nicel araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

4.8. Öğretmenlerin Ders Süresinin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Görüşme formunun ilk sorusunda “ Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız “Özel Eğitim” dersine ayrılan toplam yıllık ders saati süresinin yeterliği konusunda neler düşünüyorsunuz? Neden?” sorusu sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda öğretmen adaylarının görüşleri sunulmuştur:

Tablo 12.
Özel eğitim dersi staj süreleri

	n	%
Görüşler		
Yeterli değil uzatılmalı	21	60
Yeterli değil, uygulama da olmalı	7	20
Yeterli	6	17,14
Kararsız	1	2,86
Toplam	35	100

Tablo 12 incelendiğinde 21 (%60) öğretmen adayı özel eğitim dersine ayrılan toplam yıllık sürenin yeterli olmadığını, uzatılması gerektiğini, böylece işlenen konuların yüzeysel bir şekilde değil derinlemesine verilebileceğini, özel eğitimin çok kapsamlı bir konu olduğunu dolayısıyla öğrencilerin daha çok bilgi almaya ihtiyaç duyduklarını, öğretmenlerin yeterli donanımına sahip olmasının son derece önemli olduğunu, bu dersi tam anlamıyla anlayabilmeleri için de haftada 2 saatin az olduğunu söylemişlerdir.

“Yeterli değil, süre arttırılabilir. Gerçek anlamda bu bireylere faydalı olabilmek için bunun eğitimi tam anlamıyla ve yeterli sürede almak gereklidir.”
(3)

“Ders saati süresini yeterli bulmuyorum. Çünkü verilen bu sürede özel eğitime ihtiyacı olan bireylere nasıl yaklaşacağımız ve bu bireylere faydalı olabilecek yeterli bilgi ve donanımı elde etmek zor.” (14)

“Ayrılan ders saati süresini yeterli görmüyorum. Özel eğitim gereksinimli insanların gelişim özellikleri, akademik ihtiyaçları, onlara verilecek destek eğitim hizmetleri geniş bir program içinde yer alması gerekirken derste dar kapsamda ele alınmaktadır.” (20)

Görüşmeye katılan 7 öğretmen adayı (%20) yıllık ders saati süresinin yeterli olmadığını, teorik bilgilerle birlikte uygulama aşamasının da olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu uygulamanın bazen örnek olaylar, örnek durumlar üzerinden olacağını, bazen özel gereksinimli bireylerle tanışabileceklerini, bazen de özel eğitim veren okullara gözlem amaçlı geziler düzenlenmesi veya oralarda belli süreler için staj yapılması şeklinde olacağını söylemişlerdir.

“Özel eğitim dersine ayrılan ders saati süresini yeterli olarak görmüyorum. Teorik dersin yanı sıra uygulamalı olarak da yapılması gerektiğini düşünüyorum. Sınıfımızda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri daha kolay bir şekilde tanımak ve ihtiyaç duydukları şekilde eğitim öğretim ortamını hazırlamak ve gerekli işlemleri yapmak, özel eğitim kurumlarıyla bağlantıya geçebilmek için uygulamalı ders de olmalı.” (25)

“Lisans eğitimimizde toplam yıllık ders saati özel eğitim için yeterli değildir. Akademik olarak öğrenilen konuların staj yapılarak uygulamada öğrenilmesi tecrübe edinme ve olaylara çözüm bulma, etkili ve kalıcı öğrenme açısından çok daha iyi olacaktır.” (8)

“Özel eğitim dersini daha da arttırabiliriz. Çünkü artık hemen hemen her okulda veya sınıfta özel eğitime gerekli öğrenciler bulunuyor. Ayrıca ders içinde uygulamalı örnekler yapsak daha da etkili olur diye düşünüyorum.” (34)

6 öğretmen adayı (%17,14) özel eğitim dersine ayrılan toplam yıllık ders saati süresinin yeterli olduğunu, diğer derslerin de kapsamına ve içeriğine bakarak bu dersin içerik ve süresinin uygun olduğu görüşünde olduklarını, eğer öğretmenler gelecekte bu gibi sorunlarla karşılaşarsa o zaman araştırma yapılabileceğini söylemişlerdir. Kimi öğretmen adayları sürenin azlığından ziyade öğrenilenlerin çocuğa öğretilmesi üzerinde daha çok durulabileceğini, dersin niteliğinin değişmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. 1 öğretmen adayı (%2,86) kararsız olduğunu belirtmiştir.

“Faydalı ve verimli geçtiği için yeterli olduğunu düşünüyorum.” (1)

“Özel eğitim dersine ayrılan yıllık ders saati süresinin yeterli olduğunu düşünüyorum. Çünkü toplam ders saati süresince verilen bilgilerin ve kazanımların biz öğrenciler tarafından tam kavranabileceğine inanıyorum.” (17)

“Ders saatlerinin yeterli miktarda olduğunu düşünüyorum, fakat arttırılmasına da karşı değilim.” (33)

“Yeterli buluyorum, öğrenilenlerin çocuğa öğretilmesinin üzerinde daha çok durulması gerekiyor.” (4)

“Ders süresinin yeterliliğinden çok dersin niteliği kısmen değiştirilmeli mutlaka uygulamalı ders niteliğinde olmalı sonuç olarak ders saatlerinde yapılacak bir artış nitelik değişmedikçe boşuna olacaktır.” (19)

4.9. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Öğrenile Bilgilerin Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara sorulan 2. soru “Özel Eğitim dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerin, mesleki açıdan (bilişsel, duyuşsal, genel kültür) yeterliliği konusunda neler düşünüyorsunuz? Bunlar sizin mesleğe bakış açınızı, meslekle ilgili görüşlerinizi etkiledi mi? Açıklayınız.” şeklinde olup 2 ayrı soruyu içerdiği için ayrı ayrı incelenmiştir. Sorunun ilk basamağı olan özel eğitim dersi kapsamında verilen bilgilerin yeterliliği ile ilgili görüşleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 13.
Özel eğitim ders yeterliliği

	n	%
Görüşler		
Yeterli görmüyorum	18	51,43
Yeterli görüyorum	10	28,57
Sadece bilişsel açıdan yeterli görüyorum	4	11,43
Kişiyeye göre değişir	2	5,71
Kararsızım	1	2,86
Toplam	35	100

Bu tabloya göre katılımcılardan 18'i (%51,43) derste öğrendiği bilgileri eksik bulmakta ve yeterli görmemektedir. Katılımcılar ders kapsamında daha fazla bilgi almalarının, daha çok çeşitlilikte özel gereksinimli bireyle tanışmalarının, birçok farklı etkinlik örneği görmelerinin önemli olduğunu paylaşıırken, aynı zamanda böyle öğrenciler için ders planları hazırlamalarının, araştırma yapmalarının yani ders için daha çok çalışma yapmalarının kendileri açısından daha yararlı olduğunu fakat konuların yüzeysel geçildiğini söylemektedirler.

“Şahsen ben mesleki olarak yeterli görmüyorum. Sınıfımda böyle bir çocuk olursa mecburen iletişim kuracağım ama neyi nasıl öğreteceğimi hiç bilmiyorum. Daha fazla çalışma yapılmalıydı.”(2)

“İleride böyle bir durumla karşılaşırsam rehber öğretmenlerle sık sık görüşmem gerekir. Çünkü bu özel bireylerle nasıl etkinlikler yapılır derste öğretilmeliydi ve öğrenmedik. Daha detaylı bilgi verilmeliydi bence yetersiz kaldı.”(5)

“Özel eğitim dersi mesleki açıdan beni birçok konuda farklı düşünmeye itti. Benim mesleğe bakış açımı değiştirdi, bana genel kültür kattı. Yine de konular yüzeysel geçiliyor yeterli değildi.” (30)

Görüşme yapılan 10 katılımcı (%28,57) ise Özel eğitim dersinde öğrendiği bilgileri bilişsel, duyuşsal ve genel kültür anlamında yeterli görmektedir. İleride karşılaşabileceği özel gereksinimli öğrencileri belirleyebileceğini, öğrenci tiplerinin durumlarıyla ilgili fikir yürütebileceğini, onlarla rahat iletişim kurabileceğini, onlara yardımcı olabileceğini ve eğitim-öğretim ortamı ve etkinliklerini bu özel gereksinimli öğrenciler için düzenleyebileceklerini belirtmektedirler.

“Meslekte karşılaşabileceğim özel bireylerle nasıl daha olumlu iletişim kurabileceğim konusunda çok yararlı oldu, bu yüzden bence yeterlidir.” (33)

“ Öğrenilen bilgiler mesleki açıdan yeterlidir. Özellikle özel öğrencilerle iletişim kurma, onları tanıma, onlara uygun çalışmalar hazırlama konusunda güzel şeyler öğrendik.” (11)

“Bize verilen bilgi yeterli zaten diğer derslerde de aşağı yukarı bu kadar şey işliyoruz. Bu kadarı yeter diye düşünüyorum.” (21)

Katılımcılardan 4'ü (%11,43) derste öğrendiği bilgileri sadece bilişsel olarak yeterli görmekte, duyuşsal anlamda kendilerine bir şey kattığını düşünmediklerini,

öğrenilenlerin sadece teorik bilgidir ibaret olduğunu, öğrencinin ancak kendi genel kültürüyle birleştirirse eksikliklerin tamamlanacağını, kısacası öğretmen adaylarının bu konuda daha çok çaba sarf etmesi gerektiğini söylemektedirler.

“Özel eğitim dersi bilişsel anlamda sadece bilgi düzeyinde öğretildiği için diğer basamaklarda yeterli donanıma kavuşamadık. Duyuşsal anlamda sadece farkındalık yarattığını söyleyebilirim.” (15)

“Özel eğitimde öğrendiğim bilgilerin bilişsel açıdan yeterli olduğunu fakat duyuşsal ve genel kültür anlamında yeterli olmadığını biliyorum. Benim mesleğime bilişsel olarak katkısı olacaktır o kadar.” (12)

Görüşme yapılan 2 katılımcı (%5,71) ders yeterliliğinin kişiden kişiye, bölümden bölüme değişeceğini, öğretmen adayının ilgi, merak ve ön bilgilerinin dersin yeterliliğini etkileyeceğini söylerken; 1 katılımcı (%2,86) ise şu anda karar veremediğini, dersin yeterliliğine mesleğe başlayıp öğrencilerle karşılaştıktan sonra karar verebileceğini iletmektedir.

“Özel eğitim dersi, her Eğitim Fakültesi öğrencisinin alması gereken bir derstir. Bu ders mesleğe bakış açımı olumlu yönde etkiledi. Derste öğrendiğim teorik bilgiler önemlidir ancak mesleğe başladıktan ve bu durumda olan öğrencilerle karşılaştıktan sonra ders yeterliliği konusunda daha sağlıklı bildirim verileceğini düşünüyorum, şimdi kararsızım.” (20)

4.10. Öğretmenlerin Derste Öğrendiği Bilgilerin Bakış Açısı Etkisine İlişkin Görüşleri

2. sorunun ikinci basamağı olarak özel eğitim ders kapsamında öğrenilen bilgilerin öğretmen adaylarının mesleğe bakış açısını ve meslekle ilgili görüşlerini ne derece etkilediği sorulmuştur. Alınan cevaplar analiz edildiğinde 35 öğretmen adayının tamamı bu dersin onların bakış açısında olumlu bir taraf oluşturduğunu söylemiş ve bunu farklı görüşlerle desteklemişlerdir.

Öğretmen adayları bu ders sayesinde, özel gereksinimli bireylere karşı olan kimi önyargılarının ortadan kalktığını, onlara karşı farklı bir bakış açısı kazandıklarını, bu özel öğrencilere gerçekten yardımcı olabileceklerine inandıklarını, bilgi sahibi oldukça daha çok empati duyduklarını, kendilerine olan inançlarının çoğaldığını, iletişim becerilerinin arttığını, araştırma yapmaya, verimli çalışmaya,

yardım etmeye daha istekli olduklarını ve mesleklerini daha fazla sevdiklerini söylemektedirler.

“Mesleğe bakış açımı olumlu yönde etkiledi, daha çok sevmeye başladım. Ne kadar kutsal bir mesleğe sahip olduğumu anladım.” (30)

“Evet etkiledi. Yaptığım işin ne kadar ciddi olduğunu ancak kendimi geliştirerek karşımdaki kişilere daha fazla yardımcı olup bilgi aktarabileceğimin farkına vardım.” (3)

“Benim mesleğe bakış açımı olumlu yönde etkiledi. Özel gereksinimli çocuklara daha çok yardımcı olma isteğim arttı. Bana farkındalık kazandırdı. Beni daha çok araştırmaya ve çalışma yapmaya itti. Daha emin adımlarla ilerleyebileceğimi anladım.” (35)

“Etkiledi. Çocuklara farklı şekilde hitap etmeyi, bütün yeterliklerle nasıl ve ne düzeyde ilgilenmem gerektiğini öğrendim. Onlarla daha iyi iletişim kuracağıma ve yardımcı olacağıma dair inancım arttı.” (25)

“Özellikle duyuşsal yeterliliğim konusunda özel eğitim dersi hem mesleki hem de insani yönüm açısından oldukça katkı yapmıştır. Toplumda farklı gözle bakılan insanların aslında çok özel birileri olduğunun farkına vardım. Bu tür etkenler mesleğime olan saygımı ve sevgimi arttırdı.” (17)

4.11. Öğretmenlerin Derste Öğrendiği Bilgilerin Kullanılabilirliğine İlişkin Görüşleri

Katılımcılara 3. soru olarak “Özel Eğitim dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerle, gelecekteki sınıflarınızda bulunan özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere, onların ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim verebilme ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Size olan katkılarını açıklayınız.” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14.
Özel gereksinimli öğrencilere eğitim verebilme düzeyi

	n	%
Görüşler		
Verebilirim.	21	60
Verebilirim ama kendimi geliştirmem gerekir.	7	20
Verebilirim ama uzman desteği almalıyım.	5	14,29
Verebileceğimi düşünmüyorum.	2	5,71
Toplam	35	100

Tablo 14’te görüldüğü üzere katılımcıların 21’i (%60) aldıkları eğitim sonucunda sınıflarındaki özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere ihtiyaç duydukları eğitimi verebileceklerini söylemektedirler. Öğretmen adayları özel gereksinimli öğrencilerle rahat bir iletişim kurabileceklerini, onlara ihtiyaç duydukları ilgi ve sevgiyi verebileceklerini, onlar için ek materyaller kullanabileceklerini ve ihtiyaçlarına uygun olarak ders planları hazırlayabileceklerini belirtmektedirler. Öğretmen adayları öğrencilere, kendilerini tanıyabilme ve geliştirebilme, kişisel olgunluğa erişebilme, toplumdan soyutlanmadan yaşayabilme ve hayata daha olumlu bakabilme konusunda yardım edebileceklerini söylemektedirler.

“Bu derste edindiğim bilgilerle mesleğimi daha iyi yapabileceğime inanıyorum. Sınıfımda özel eğitim ihtiyacı olabilecek öğrencilere ihtiyaçları doğrultusunda ders yapabileceğime, her türlü şekilde onları yaşama hazırlayabilmeye yardımcı olabileceğime inanıyorum.” (10)

“Aldığım eğitim ile özel eğitim öğrencileri ile karşılaşma durumumda ne yapılması gerektiği ile ilgili olarak kendime güveniyorum. Özel eğitim öğrencilerine yönelik bakışım olumlu olduğu için uygulamada karşılaştığım sorunları çözebileceğimi düşünüyorum.” (25)

“Bu derse ihtiyacı olan öğrencilerin; kendilerini tanıyabilmelerine, kendilerini geliştirebilmelerine, toplumdan soyutlanmalarının engellenmesine, kişisel olgunluğa ulaşabilmelerine ve özellikle hayata pozitif bakabilmelerine yardımcı olacağımı düşünüyorum.” (17)

Katılımcılardan 7'si (%20) bu bilgilerle özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun şekilde ders verebileceğini ama kendisini geliştirmesi gerektiğini, konu ile ilgili kaynak kitaplardan, araştırmalardan yararlanmasının mecbur olduğunu çünkü aldığı eğitimi yeterli görmediğini belirtirken, 5 katılımcı (%14,29) ise konunun uzmanlarıyla görüşerek daha kapsamlı bilgi sahibi olabileceklerini belirtmiştir. Karşılarına böyle öğrenciler çıkması durumunda öğrencinin ihtiyaçlarını belirleyerek dış kaynaklardan, rehber öğretmenlerden destek almanın çok daha işlerini kolaylaştıracağını söylemişlerdir. 2 katılımcı (%5,71) ise kendisini bu konuda kesinlikle yetkin görmediğini çünkü ders kapsamında yeterli bilgiye sahibi olmadıklarını dolayısıyla özel eğitime ihtiyacı olan bireylere uygun eğitim verebileceklerine inanmadıklarını ifade etmişlerdir.

“Teorik bilgiler yeterli olmaz, verilen dersler iyi öğrenilmeli ama bu konuda kişisel gelişim kitaplarının da okunması gerekir. Derste öğrenilen bilgilerin de önemli olduğu kesin ama bu bilgiler tek başına yeterli olmayabilir. Ben de böyle durumlarda özel eğitimle ilgili kaynak kitaplara başvururum.” (20)

“Onlara öğrendiğimiz bilgiler doğrultusunda iyi bir eğitim vermek isterim. Daha uzun bir eğitim alırsak bu olabilir. Bu şartlarda benim okul dışında konuyla ilgili çok kitap okumam gerekir ki iyi bir eğitim vereyim.” (27)

“Donanımlı bir özel eğitim dersi olmadan, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere eğitim verebilmek çok zor diye düşünüyorum. Bana katkısı olmadı diyebilirim. Kendimi bu konuda yeterli görmüyorum.” (14)

“Bir özel eğitim uzmanı kadar olmasa da ben de bu konuda eğitim verebilirim ama konu uzmanları ve rehber öğretmenlerle sıklıkla görüşürsem hem kendimi daha rahat hissederim hem de çocuğa daha çok faydam olur.” (19)

4.12. Öğretmen Adaylarının Derste Öğrendiği Bilgilerle Özel Gereksinimli Öğrencileri Tanıyabilme Durumlarına İlişkin Görüşleri

Katılımcılara görüşme esnasında 4. soru olarak “Özel Eğitim dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerle, gelecekteki sınıflarınızda bulunan özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıyabilme düzeyiniz konusunda ne düşünüyorsunuz? Açıklayınız.” sorusu sorulmuştur.

Tablo 15.
Özel gereksinimli öğrenci tanıyabilme düzeyi

	n	%
Görüşler		
Özel gereksinimli öğrencileri tanıyabilirim.	35	100
Toplam	35	100

Katılımcı cevaplarına bakıldığında katılımcıların tamamı aldıkları özel eğitim dersinden sonra sınıflarında bulunabilecek özel gereksinimli öğrencileri tanıyabileceklerini belirtmişlerdir.

Katılımcılar dersi almadan önce kendilerinden çok emin olamadıklarını ama dersin de yardımıyla yapacakları gözlemler sonucu, bu öğrencileri hal ve tavırlarına, akademik başarılarına, akranlarıyla ve öğretmenleriyle olan ilişkilerine, etrafa karşı göstermiş oldukları davranışlara bakarak tanıyabileceklerini söylemektedirler. Öğretmen adayları kesin tanı koyamayacaklarını ama en azından gerekli yerlerle iletişime geçerek, öğrencileri uygun yerlere yönlendirebileceklerini, öğrencilerin aileleri veya uzman kişilerle işbirliği halinde çalışabileceklerini, onların ilgi ve ihtiyaçlarına uygun şekilde eğitim verebileceklerini söylemektedirler.

“Sınıf içinde özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıyabileceğime inanıyorum. Tüm okul zamanı içinde diğer öğrencilerin genel davranışlarından farklı davranan, farklı bir eğitime ya da ilgiye ihtiyacı olan öğrencileri yaptığım gözlemler sonucu tespit edebilirim.” (32)

“Özel eğitim dersinde aldığım bilgilerle özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıyabilirim. Akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren bireyleri tanımamda ve anlamamda faydası olduğunu düşünüyorum.” (22)

“Özel eğitim ihtiyacı olan öğrenciyi tanıyabilme onun hakkında bir fikir sahibi olmama yardımcı olur fakat ona ihtiyacı olan eğitimi vermemde sıkıntı oluşur. Yeterli olamam, onun daha iyi eğitim alabileceği özel eğitim sınıflarında daha iyi eğitim olabilir.” (13)

“Tanıyabileceğimi düşünüyorum. Bu tanıma sürecinde okul rehberlik servisiyle iletişim halinde olurum.” (33)

“İleride böyle çocuklarla karşılaştığımda tanırım, emin olamadığım noktada da diğer okul personelinden de yardım isterim. Tecrübe kazandıkça da kendimden daha emin olacağımı düşünüyorum.”(8)

“Bu dersi alan kişilerin özel eğitime ihtiyaç duyan çocukları tespit etmesi daha kolay olur. Bu tespiti yaparken aldığım eğitim çok işime yarayacak, bunun sayesinde yaptığım tespitler daha isabetli olacaktır.” (10)

Öğretmen adayları dersin kendilerine kazandırdığı en önemli faydanın özel eğitime ve özel gereksinimli bireylere dair farkındalık yaratmak olduğunu belirtmekte ve her şeyin aslında çevreye ve öğrencilere bambaşka bir gözle bakmakla başladığını dile getirmektedirler.

“Bu ders bana farkındalık kazandırdı. Bu özel öğrencilere daha farklı bakmaya başladım. Aldığım bilgilerle de birleştirence kolayca bu öğrencileri belirlerim diye umuyorum. Tabi belirlemek yetmez devamında da gereken kurumlara yönlendirmek lazım.” (12)

4.13. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Yapılabilecek Staj Yerlerine İlişkin Görüşleri

Görüşme formunun 5. sorusu “Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız “Özel Eğitim” dersi kapsamında yapılabilecek bir staj eğitiminin gerekliliğine yönelik düşünceleriniz nelerdir? Ne kadar süreli bir staj eğitimi sizin için yeterli olur? Staj eğitiminin nerede yapılması uygun olur? Açıklayınız.” şeklindedir ve öğretmen adaylarının özel eğitim dersinin uygulama basamağını içeren staj hakkındaki görüşlerini içermektedir. Görüşülen öğretmen adaylarının tamamı bu dersin kapsamında staj uygulaması olması gerektiği görüşündedir. Zaman ve yer konusunda paylaşılan düşünceler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 16.
Özel eğitim dersi staj yerleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Görüşler		
Özel eğitim sınıflarında/okullarında	17	48,57
Özel eğitim merkezlerinde	9	25,71
Kaynaştırma sınıflarında	6	17,14
Rehberlik araştırma merkezlerinde	2	5,72
Özel eğitim iş okullarında	1	2,86
Toplam	35	100

Katılımcıların görüşlerine bakılırsa, öğretmen adaylarının tamamı stajı kesinlikle gerekli görmektedirler. Stajın kendileri için önemli bir tecrübe olacağını, çocukları sınıf ortamında gözlemlene şanslarının olacağını, onları daha yakından tanıyabileceklerini ya da birebir çalışmalarda neler yapabileceklerini uygulamada görmenin önemini vurgulamaktadırlar. Bununla birlikte özel gereksinimli öğrencilere eğitim veren öğretmen ve uzmanlardan da faydalanabileceklerini belirtmektedirler.

Tablo 16'ya bakıldığında öğretmen adaylarından 17'si (%48,57) bu stajın devlet bünyesinde yer alan özel eğitim okullarında veya normal devlet okulların içerisinde ayrılmış olarak bulunan özel öğrencilerin yer aldığı özel eğitim sınıflarında yapılması gerektiğini söylemektedirler.

“Özel eğitim dersi kapsamında staj eğitime gereklilik değil şart olduğuna inanıyorum. Okullarda özel eğitime ihtiyacı olan her türlü özel eğitim öğrencisiyle, rehber öğretmen gözetiminde stajlar yapılmalıdır. Bu stajla, mesleğe başladığımızda nasıl bir eğitim vereceğimizi daha net görmemizi sağlayacağı için gereklidir.” (9)

“Özel Eğitim dersinde staj eğitiminin çok önemli olduğu görüşündeyim. Keşke olsa. Bu süre ne kadar uzun ve özel eğitim öğrencileri ne kadar çeşitli (zihinsel, beden, ruh, sosyal, sağlık özellikleri) olursa bir o kadar verimli olacaktır. Okul- sınıf- özel eğitim merkezleri içinde uygun olacaktır.” (1)

“Özel eğitim okullarında yapılması daha uygun olur. Eğitimimizin son 1 senesi boyunca periyodik şekilde staj yapılması bizim için daha iyi olur ve tecrübe kazandırır.” (14)

“Stajın kesinlikle olması gerektiğini düşünüyorum. Özel eğitilmiş çocukların bulundukları okul ortamlarında staj yapılması gerektiğine inanıyorum.” (7)

Öğretmen adaylarından 9'u (%25,71) staj için özel eğitim merkezlerini uygun bulmaktadır. 6 kişi (%17,14) kaynaştırma öğrencilerinin diğer öğrencilerle birlikte eğitim aldığı ve yaşlarıyla birlikte sosyalleşme imkanı bulunduğu kaynaştırma sınıflarını uygun görmektedir.

“Kesinlikle bir staj yapmamız gerekiyor. Teorikten öte ancak o durumun içinde bulunursak tam olarak öğrenebiliriz. Staj süresi ne kadar uzun olursa eğitim o kadar verimli olur diye düşünüyorum. Staj hem özel eğitim sınıflarında hem de sınıflarda kaynaştırma öğrencisi bulunan okullarda yapılmalı.” (35)

“Bu dersin stajı olursa kesinlikle bizim için faydalı olur. Ben kaynaştırma öğrencilerinin bulunduğu sınıflarda yapmak isterim. Böylece onları normal ortamda görme, daha iyi tanıyabilme şansımız olur.” (11)

“1 aylık bir staj eğitimi yeterli olabilir. Özel gereksinimli ve normal bireylerin karma olduğu sınıflarda yapılmalı.” (6)

“En az bir dönem staj eğitimi olması gerekmektedir. Bu staj özel eğitim merkezlerinde olabilir.” (24)

“Staj olursa iyi olur tabi. Özel eğitim merkezlerinde birebir çocuklarla çalışıldığı için oralarda detaylı gözlem yapılabilir. 1 dönem yapılırsa yeter.” (34)

2 kişi (%5,72) okullardan yönlendirilen öğrencilerin tanılama ve değerlendirmesinde de görev alan Rehber öğretmenlerin yer aldığı Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'ni söylemektedir. 1 öğretmen adayı da (%2,86) özel gereksinimli bireylere yönelik olarak açılan ve onlara farklı etkinlikler sunan özel eğitim iş okullarında staj yapmanın uygun olacağını belirtmiştir.

“Özel eğitim bizim için sadece bilgi anlamında aktarıldığı için staj kesinlikle faydalı olur. Tek bir okuldaki kaynaştırma öğrencileri yerine de Rehberlik Araştırma Merkezi gibi yerlerde profesyonel eğitimcilerin bünyesinde staj daha doğru geliyor bana. Bunların her ikisi de faydalı olur ama ikincisi daha iyi olur bizim için.” (15)

“Staj mutlaka gerekli. Sınıf öğretmenliği için 1 yıl yeterli. Özel eğitim öğretmenleri için daha uzun olabilir. Özel eğitim merkezlerinde ya da tamamen özel eğitim öğrencilerinden oluşan iş okullarında yapılmalı.” (18)

4.14. Öğretmenlerin Ders Kapsamında Yapılabilecek Staj Sürelerine İlişkin Görüşleri

Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar tablolaştırılarak aşağıda verilmiştir.

Tablo 17.
Özel eğitim dersi staj süreleri

	n	%
Görüşler		
1 yıl	13	37,14
1 dönem	9	25,71
3 ay	4	11,43
1 ay	4	11,43
4. sınıf boyunca periyodik olarak	3	8,57
Ne kadar uzun olursa o kadar iyi	2	5,72
Toplam	35	100

Görüşme sorusunun diğer bir kısmını oluşturan staj süreleri ile ilgili öğretmen adayları farklı görüşler bildirmişlerdir. Katılımcılardan 13'ü (%37,14) staj süresini 1 yıl olarak belirtmiştir.

“Staj gereklidir. Normal staj zamanlarında en az haftada bir gün gidilmesinin uygun olacağı kanaatindeyim. Bir sene gibi uzun bir süre uygundur. Daha fazla olabilir ama daha az olmamalıdır.” (20)

“Bir dönemlik staj yeterli olur, özel eğitim kurumlarında olabilir.”(30)

9 kişi (%25,71) 1 eğitim-öğretim dönemine denk gelen bir süreyi, 4 kişi (%11,43) 3 aylık bir süreyi, 4 kişi (%11,43) de 1 ayı yeterli görmüştür. Bir dönem ve 3 ay birbirine yakın süreler olmakla birlikte öğretmen adaylarının ağzından direkt olarak çıktığı şekliyle kategorize edilmiştir. Katılımcılardan 3'ü (%8,57) 4. sınıf boyunca periyodik olarak öğrencilerin özel gereksinimli öğrencilerle görüşmeleri gerektiğini belirtirken, 2 katılımcı da (%5,72) ne kadar uzun olursa o kadar iyi olacağını söylemiştir.

“Kesinlikle staj yapılması gerektiğini düşünüyorum. Haftada 6 saat olacak şekilde 1 dönem staj yapılmalıdır. Özel eğitim okullarında, gerçekten özel eğitim almasına ihtiyaç duyulan kişilerle.”(31)

“Staj süresi aslında kişinin gelişim ve kapasitesine göre farklılık gösterebilir. Görecelidir bana göre ama yine de her öğretmen adayı için 3 aydan az olmamalı.”(21)

“Bence bu konu hakkında staj almamız ve uygulama üzerinde de öğrenmemiz daha iyi olacaktır. Bizim daha da bilinçli bir şekilde olaylara yaklaşmamızı sağlar. Staj eğitimi bizim ilkokullarımızda olabilir ya da rehabilitasyon merkezlerinde olabilir. Yani bir aylık bir staj eğitimi yeterli olur diye düşünüyorum.” (5)

4.15. Öğretmenlerin Özel Eğitim Dersinin Yarattığı Tutum Değişikliğine İlişkin Görüşleri

Görüşme formunun 6. sorusu “Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız ‘‘Özel Eğitim’’ dersinin, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik tutumunuzda olumlu/olumsuz bir değişiklik yarattı mı? Açıklayınız.” sorusuna cevap aramaktadır. Katılımcıların tamamı bu dersin tutumlarında olumlu değişiklik yarattığını söylemişlerdir. Bununla birlikte gerekçeleri farklılık göstermektedir. Aşağıdaki tabloda öğretmen görüşleri verilmiştir.

Tablo 18.
Özel eğitim dersi tutum değişikliği

	n	%
Görüşler		
Olumlu değişiklik yarattı.	35	100
Toplam	35	100

Görüşme yapılan 35 öğretmen adayının tamamı (%100) bu dersin özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik tutumlarında olumlu değişiklik yarattığını söylemektedir. Katılımcılar bu ders sayesinde özel gereksinimli öğrencileri, onların ihtiyaçlarını, isteklerini ve içinde bulundukları durumu daha iyi anladıklarını, onlarla

ve aileleriyle empati kurabildiklerini, özel gereksinimli bireylere karşı oluşturdıkları önyargıyı kaldırdıklarını belirtmişlerdir.

“Olumlu etkileri oldu. Bireylerin istem dışı bu durumda olduklarını ve ailelerinin toplum içinde ne kadar çekingen, utangaç, üzgün olduklarını gözlemledim. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle, işaret dili ile, oyun ve müzik ile iletişime geçilebileceğini gördüm.”(11)

“Bu dersi aldıktan sonra öğrencilere yönelik tutumumda olumlu yönde değişiklik yarattı. Özel eğitime ihtiyacı olan bireylere ulaşabileceğimi, onların ihtiyaçlarına göre eğitim verebileceğimi, ona göre sınıfı düzenleyebileceğimi anladım.”(28)

“Onlara karşı hassasiyet ve farkındalık konusunda olumlu bir değişiklik yarattı. Onları daha iyi anladım.”(6)

“Olumlu yönde değişim oldu önceden de olumsuz bir tutuma sahip değildim zaten ama bu dersle onları tanıma şansım arttı. İhtiyaç sahibi çocuklar çok önemlidir ve onlara yardım etmek için herkes elinden geleni yapmalı ben de böyle yapacağım, başka türlü olamaz.”(13)

Derste edindikleri bilgi ve kazanımlar sayesinde bu bireylere karşı farkındalık ve yeni bir bakış açısı kazandıklarını, onların da diğer bireylerden bir farklarının olmadığını gördüklerini ve onlara yardım etmenin çok önemli bir mutluluk olduğunu fark ettiklerini söylemişlerdir. Öğretmen adayları bu dersle özel gereksinimli bireylerle daha kolay iletişim kuracaklarını ve onlara faydalı olabileceklerine dair inançlarının kuvvetlendiğini araştırmacıya iletmişlerdir.

“Olumlu yönde beklediğimden fazla bir etki yarattı. Bu durumdaki bireylerin hayatına etki edeceğimi düşünmek bile yeterli bir övünç kaynağıdır.”(26)

“Onlara karşı tutumumu olumlu anlamda değiştirdi. Onlara karşı sadece merhamet ve acımayla yaklaşılmamasını öğrendim. Aksine onları tanıyıp, yardım etmeyi öğrendim.” (9)

“Tabiki olumlu bir değişiklik oldu bakış açımda. Onlarla nasıl iletişim kurabileceğimi gördüm, sonuçta bu insanlar sadece sınıflarda değil yaşamın her alanında var ve bizim yolumuz pek çok yerde kesişebilir bu özel insanlarla. Kaldı ki biz öğretmeniz diğerleri gibi bakamayız. Benim açımdan eksi bir tarafı olmadı vep olumluydu diyebilirim.” (2)

‘‘Olumsuz bir değişikli yaratmadı. Neden yaratsın ki zaten? Bu tür bireyler sınıflarda olmalı, kendi yaşlılarıyla aynı ortamları paylaşmalı, benzer oyunlar oynamalı. Eğitsel ve sosyal yönden akranlarıyla bütünleştirmeleri gerekir. Biz de öğretmenler olarak bunu sağlayabiliriz.’’ (32)

4.16. Öğretmenlerin Ders İçerik Önerileri

Görüşme formundaki son soru olan 7.soru ‘‘Siz ‘‘Özel Eğitim’’ dersi öğretim programını hazırlayan bir öğretim programcısı olsanız, bu ders içerisine hangi konuları dahil ederdiniz? Önerileriniz nelerdir?’’ olup öğretmen adaylarının bu konu hakkındaki görüşlerini almayı amaçlamıştır. Öğretmen adaylarının verdiği cevaplar tabloda verilmiştir.

Tablo 19.
Özel eğitim dersi içerik önerileri

	n	%
Görüşler		
Öğrenci-öğretmen-veli işbirliği	6	8,96
Empati kurma	6	8,96
Teknoloji kullanımı	5	7,46
Fiziksel aktiviteler	5	7,46
Üstün yetenekliler	5	7,46
Aile içi özel eğitim	4	5,98
Özel eğitimde ölçme değerlendirme	4	5,98
Öğretici oyunlar	4	5,98
Günlük hayatta özel gereksinimli birey	4	5,98
Bu bireyleri topluma kazandırma	4	5,98
Kaynaştırmada sınıfın yapısı	3	4,47
Kaynaştırmada uyum	3	4,47
Beceri eğitimi	3	4,47
Özbakım becerileri öğretimi	3	4,47
Eşli çalışmalar	2	2,98
Üstün zekalılarına oyunlar	2	2,98
İşaret dili	2	2,98
Braille alfabesi	1	1,49
Özel eğitimde sanat	1	1,49
Toplam	67	100

Bu soru kapsamında 35 katılımcıdan toplamda 67 görüş alınmıştır. Katılımcılardan 6'sı (%8,96) eğitimin sadece öğretmen ve öğrenci boyutu üzerinden tanımlamanın eksik olduğunu ailenin de önemli bir faktörü oluşturduğunu söylemekte ve özellikle gereksinimli bireyler için öğrenci-öğretmen-veli işbirliği konusunu öğretmen adayları için gerekli görmüşlerdir. Diğer 6 katılımcı (%8,96) ise, empati kurma konusunun ders içeriğinde olması gerektiğini düşünmektedirler. Katılımcılar öğrenciyi anlamanın en kolay yolunun empati kurmak olduğunu

dolayısıyla öğretmenlerin bu yeteneklerini geliştirmeleri gerektiğini düşünmektedirler.

“Bu derse ekleme yapmam gerekseydi kesinlikle empati konusunda ekleme yapardım. Çünkü öğretmen kendini karşısındaki çocuğun yerine koyacak. Koyacak ki çocuk o anda ne düşünüyor, nasıl düşünüyor, ne hissediyor anlasın.”(10)

“Eğer sınıfta özel bir birey varsa ailesiyle sürekli iletişim halinde olması gerekir öğretmenin, çünkü acil bir durum olabilir ya da aile evde çalıştırması gerekebilir. Bence öğrenci- öğretmen- veli işbirliği konusu detaylı verilmeli. Onun dışında bu çocukların diğer çocuklarla uyum içinde olması için ne çalışmalar yapılmalı o da dahil edilebilir bence.”(11)

Öğretmen adaylarından 5'i (%7,46) sınıf ortamında fiziksel aktiviteler konusunu özel gereksinimli bireylere uygulamak adına önemsemekte ve program içinde yer almasının iyi olacağını düşünmektedir. 4 katılımcı (%5,98) da bu öğrenciler için öğretici oyunların programda yer almasını istemektedir. Katılımcılar bu fiziksel aktivite ve oyunların hem eğlenceli olacağını hem de bu bireylerin uyum sorununa yardımcı olacağı görüşündeler.

“Her türlü fiziksel aktiviteler, bilişsel ve duyuşsal ilgi ve becerilerine hitap edebilecek her türlü etkinlikleri dahil ederdim.” (14)

“Ben öğretici oyunları eklemeyi isterdim normal sınıflar için öğreniyoruz ama bu çocuklar için de örnekler görsek iyi olurdu. Onların diğer çocuklarla ve bizimle ilişkisi güçlenirdi mesela.” (31)

Bunun haricinde 5 öğretmen adayı (%7,46) özel gereksinimli bireylerin bulunduğu sınıflardaki teknolojik imkanların rahatça kullanılması için teknoloji kullanımı konusunun da programa dahil edilmesinin gerekliliğini söylemektedirler.

“Teknoloji kullanımını eklemek isterdim. Sınıflarda olan bilgisayar, projeksiyon gibi aletler daha verimli kullanılabilir. Farklı uygulamalarla özel bireylere de daha çok yardımcı olunabilir.” (7)

“Biz kuşak olarak teknolojiye yatkınız. Teknoloji hayatımızda çok yer tutuyor. Ders kapsamında da daha çok teknolojik anlamda şey öğrensek daha yararlı olur, kimsenin de zorlanacağını sanmıyorum.” (4)

Katılımcılar büyük oranda üstün zekalı öğrenciler konusunu önemsemektedirler. Ders kapsamında yeteri kadar bilgi edinemediklerini düşünen

katılımcılardan 5'i (%7,46) üstün yetenekli ve üstün zekalı öğrencileri tanımak ve onlara uygun etkinlikler yapabilmek adına bu konunun programda olmasını istemektedirler. Katılımcılardan 2'si (%2,98) üstün zekalıya yönelik oyunlar konusunu özellikle dile getirmiştir.

“Üstün zekalı öğrenciler meselesi bu konunun en ihmal edilen bölümüdür. Mevcut programın içinde yeteri kadar bilgi verilmiyor. Halbuki onların da özel olarak eğitim görebilecekleri kurumlar var. Yeteri kadar bilgi sahibi olsak oralarda da eğitim verme şansımız olur.” (19)

“Ben üstün zekalıları konusunu eklerdim hem farklı bir boyut hem de eğlenceli. Derse ilgi artar, üstün zekalıya yönelik oyunlar olsun biz de oynayalım mesela. Çok daha eğlenceli olur.” (10)

Araştırmaya katılan 4 öğretmen adayı (%5,98) özel gereksinimli bireylerin aile yaşantıları hakkında bilgi sahibi olmanın önemini belirtirken gereken durumlarda aileye de rehberlik etmeleri gerekebileceğini, aileye çocukla ilgili öneriler sunabileceklerini, gerekli durumlarda yardımcı olabileceklerini, böyle durumlar için de bu ders kapsamında aile içi özel eğitim konularının olması gerektiğini söylemişlerdir. 3 öğretmen adayı (%4,47) özellikle okul öncesi dönemde özel gereksinimli olan öğrencilere özbakım becerilerinde de yardımcı olmaları gerekeceğini söylemiş, bu becerilerin kazandırılmasında da ön bilgi almanın işlerini kolaylaştıracağını belirtmişlerdir.

“Ben hazırlıyor olsaydım programın içine aile içi özel eğitim dersi gibi bir konu eklerdim. Çünkü yeri gelince aileye de destek olmak, rehber olmak, yardım etmek gerekecek.” (23)

Özel gereksinimli öğrencilerin akademik yeterliliklerini diğer öğrencilerden farklı şekilde ölçmeleri gerektiğini ama bu hususta bilgi sahibi olmadıklarını belirten 4 öğretmen adayı (%5,98) ölçme değerlendirme yöntemleri ile ilgili konuların ders kapsamına alınabileceğini söylemişlerdir.

“Ben olsam ölçme değerlendirmeyi eklerim çünkü hiç bilmiyoruz. Bu çocuklardan diğer çocuklar gibi şeyler bekleyemeyiz ama sonuçta bir şeyler öğrenmelerini de istiyoruz. Hangi ölçme değerlendirme yöntemlerini kullanacağız bilmemiz lazım.” (15)

“Bence özel eğitimde ölçme değerlendirme konusu olmalı. Öğretmenler normal öğrenci gibi puan verecek ama öyle olmaması lazım. Rehber öğretmenler de öğretmenlere bu konuda yardımcı olmalı. Öğretmenlere de öğretilmeli ama.” (18)

Öğretmen adayları özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin topluma kazandırılması konusunda kendilerini sorumlu görmekte ve ellerinden geleni yapmaları gerektiğini düşünmektedirler. Araştırmaya katılan 4 öğretmen adayı (%5,98) özel gereksinimli bireylerin günlük hayattaki aktivitelerini ve onların topluma kazandırılması için yapabileceklerinin neler olduğunun ders kapsamına alınması gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Bence bu bireylerin dışlanmadan topluma kazandırılması için neler yapabiliriz sınıflarda tartışmalıyız. Farkındalık yaratılmalı.” (5)

“Onların günlük hayattaki aktivitelerine bakarak, onları daha iyi tanıyabiliriz. O yüzden ben bu çocukları daha iyi tanımak için bunları anlatan bir konu ekleyebilirdim. Derse gelen herkes özel eğitime muhtaç çocuğun 1 ay içinde hayatının nasıl geçtiğiyle ilgili ödev yapsın mesela gibi gibi. Daha etkili olacaktır.” (29)

3 katılımcı (%4,47) kaynaştırma eğitimi ile ilgili daha fazla bilgi almalarının yararlı olduğunu belirterek, kaynaştırma yapılan sınıfın yapısı, kaynaştırma öğrencisinin sınıfa ve diğer öğrencilere uyumu gibi konuların önemi üzerinde durmuştur.

“Kaynaştırma ortamında okulun ve sınıfın fiziksel yapısı, sınıf mevcudu, ders programları, araç gereç donanımı, öğrencilerin yetenek ve kapasiteleri, zihinsel, bedensel, ruhsal özelliklerinin belirlenmesi, aile yapıları gibi konular olmalı.” (34)

“Programa çok ekleme yapmaya gerek yok sadece kaynaştırmanın üstünde daha fazla durulmalı. Onun dışında yok yani.” (26)

Görüşme yapılan 3 katılımcı (%4,47) beceri eğitimi ile ilgili konuları programa dahil edeceğini, 2 katılımcı da (%2,98) eşli çalışmalarla ilgili örnekler görmelerinin önemini belirtmiştir.

“Ben olsam uygulama kısmını arttırırım bu beceri eğitimi olur, öğretici oyun olur, eşli çalışmalar olur. Hepsi olabilir.” (16)

Araştırmaya katılan 2 öğretmen adayı (%2,98) sınıf ortamındaki farklı çocuklar için işaret diline değinirken, 1 katılımcı da (%1,49) Braille alfabesine

değınmiş, bunlar hakkında çok detaylı olmasa da kısaca bilgi sahibi olmalarının hem eğıtsel açıdan hem de genel kùltürleri açısından güzel bir kazanım olacağını söylemişlerdir. 1 öğretmen adayı (%1,49) da sanat çalışmalarının bu öğrencilere yeni bir bakış açısı kazandıracağını düşündüğünü, bu konu hakkında da her öğretmen adayının bilgi sahibi olması gerektiğini iletmiştir.

“Ben olsam işaret dili, Braille alfabesi falan verirdim. Evet özel eğitim öğretmeni değiliz ama sınıflarda her çeşit çocuk olabilecekse bunlar onları daha iyi anlamamızı sağlar hem de genel kùltür olur herkese. Tabi herkes uğraşmak istemez o ayrı.”(22)

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

5.1.Sonuç

Bu araştırmada öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarına bakıldığında öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu görülmektedir. Ölçekte yer alan ve “derse yönelik bakış açısı” alt boyutunu oluşturan 8 maddeye öğretmen adayları “kesinlikle katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Derse yönelik olumsuz tutum” alt boyutunda öğretmen adayları olumsuz maddelerine katılmadıklarını dile getirirken, “derse duyulan haz” alt boyutunda ise öğretmen adayları ilgili maddelere “katılıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir.

Araştırmanın değişkenlerinden biri olan cinsiyet değişkenine baktığımızda öğretmen adaylarının tutumlarında cinsiyete göre bir anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu sonuca göre, cinsiyet özel eğitim dersine yönelik tutum üzerinde etkisi bulunmamaktadır.

Araştırmaya katılan sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüm ile özel eğitim dersi tutumların arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları ile bölümleri arasında bir bağlantıdan söz edilmemektedir.

Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının mezun oldukları lise türüne göre farklılık gösterip göstermediğine bakmak için yapılan analiz sonucunda anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Sonuç olarak özel eğitim dersine yönelik tutum üzerinde lise türünün etkisi görülmemektedir.

Bu çalışmada özel eğitim dersi alan 2,3 ve 4.sınıf öğrencileriyle çalışılmakta ve sınıf seviyesinin özel eğitim dersine yönelik tutuma etki edip etmediğine bakılmaktadır. Analiz sonuçlarına göre özel eğitim dersine yönelik tutumda en az puan alan grup 2. sınıf öğrencileriyken, 3. sınıfın tutum puanlarının daha yüksek, 4. sınıf öğrencilerinin tutum puanlarının da en yüksek seviyede olduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının ailede özel gereksinimli birey olma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek üzere

yapılan analiz sonucunda özel eğitim dersine yönelik tutumun ailede özel gereksinimli birey olması veya olmaması ile bir bağlantısı görülmemektedir.

Özel eğitim ile ilgili herhangi bir seminer alma durumunun özel eğitim dersine yönelik tutum üzerindeki etkisine baktığımızda bu iki değişken arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bağlamda özel eğitim ile ilgili herhangi bir seminer alan öğretmen adaylarının tutumlarının, seminer almayan öğretmen adaylarının tutumlarına göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buradan yola çıkıldığında özel eğitim ile ilgili seminer almanın tutum üzerinde olumlu etkisinden söz edebiliriz.

Araştırmanın nitel boyutu kapsamında öğretmen adaylarından özel eğitim dersine ayrılan toplam yıllık ders saati süresinin yeterliliği hakkındaki görüşleri alınmakta ve öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun bu ders için ayrılan süreyi yetersiz bulduğu görülmektedir.

Öğretmen adaylarının özel eğitim dersinde edindikleri bilgilerin yeterliliği hakkındaki görüşleri alındığında, katılımcıların birçoğunun bu bilgileri yeterli görmediği görülmektedir. Ayrıca öğretmen adayları bu dersin mesleğe bakış açılarını olumlu yönde etkilediğini ve onlara farkındalık kazandırdığını söylemektedirler.

Araştırma kapsamında öğretmen adaylarının çoğunun, özel eğitim dersinde edindikleri bilgilerle gelecekteki sınıflarında bulunabilecek olan özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere uygun bir eğitim verebileceklerini düşündükleri, eksik kaldıkları alanlarda da dışarıdan yardım isteyebileceklerini söyledikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılan öğretmen adaylarının tamamı özel eğitim dersi kapsamında öğrendikleri bilgilerle ileride sınıflarında bulunması muhtemel özel gereksinimli öğrencileri rahatlıkla tanıyabileceklerini belirtmektedirler.

Öğretmen adaylarının hepsi özel eğitim dersi içeriğinde uygulanabilecek olan bir stajın gerekliliğini dile getirmektedir. Öğretmen adayları staj süresini 1 yıl, 1 dönem, 3 ay gibi süreler olarak belirlerken, staj yerleri için de özel eğitim kurumları, kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıflar ve özel eğitim merkezlerinin uygun olabileceğini söylemektedirler.

Araştırmada görüşlerini bildiren katılımcıların tamamı özel eğitim dersinin, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere karşı olan tutumlarında olumlu bir değişiklik yarattığını söylemektedirler.

Öğretmen adayları özel eğitim dersi içeriğine alınabilecek pek çok konu önerisinde bulunmakla birlikte en çok dile getirilen öneriler, öğretmen ve aile ilişkileri, empati, kurma, teknoloji kullanımı, üstün yetenekli bireyler vb. olduğu görülmektedir.

5.2.Tartışma

Öğretmen adayları ister KKTC’de, isterse Türkiye’de görevlerine başlasınlar hedef kitleleri birbirine çok yakın düzeyde olacaktır. Araştırmanın çalışma grubunu oluşturan okul öncesi öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri genellikle sınıflarında belli bir sayının üstünde öğrenciye eğitim-öğretim vereceklerdir. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri ise çok daha büyük bir kitleyle ilgilenmek zorunda kalacaklardır. Hangi yaş grubuna hitap ederse etsin öğretmenin karşısında her ihtiyaç düzeyinde öğrenci olacaktır. Bu bağlamda öğretmen adaylarının aldıkları eğitim, onların yeterliklerine, öğrenciye yaklaşımına ve tutumuna etki edecektir. (Üre,2002)

Araştırma sonuçlarına göre öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Kocabaşoğlu’nun (2016) yaptığı araştırmada, Çocuk Gelişimi Bölümü lise son sınıf öğrencilerinin de aldıkları özel eğitim dersine yönelik tutumları yüksek düzeyde çıkmıştır.

Özel eğitim dersine yönelik tutuma etki eden değişkenlere bakıldığında, cinsiyet, öğrenim görülen bölüm ve ailede özel gereksinimli birey olma durumunun özel eğitim dersine yönelik tutum üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Mezun olunan lise türleri için Kız Meslek Liseleri’nin Çocuk Gelişimi Bölümü de Meslek Lisesi kategorisi içinde verilmektedir. Bu okuldan mezun olmuş öğretmen adayları liseden itibaren benzer dersler görmelerine rağmen özel eğitim dersine yönelik tutumlarında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Benzer şekilde kaynaştırma örneğine bakarsak, ‘‘Okulöncesi Eğitimi Öğretmen Adaylarının Kaynaştırmaya İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi’’ adlı çalışmada Şahbaz ve Kalay (2010), okulöncesi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin cinsiyete, eğitim gördükleri sınıfa, mezun oldukları okula göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını bulmuştur.

Kocabaşoğlu da (2016), öğrencilerin yakın çevrelerinde özel gereksinimli birey olup olmama durumlarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarında herhangi

bir değişikliğe sebep olmadığını söylemektedir. Ailesinde özel gereksinimli birey olma durumunun özel eğitim dersine yönelik tutuma etkisinin pozitif yönde olması beklenirken, hiçbir etkisinin olmadığını görülmesi, üstelik diğer çalışmaların da bunu desteklemesi araştırmacılar açısından şaşırtıcı bir sonuç ortaya koyuyor. Bu durum, ailesinde özel gereksinimli birey olan kişilerin bu bireylerle ve özel gereksinimlerle yaşamaya alışkın oldukların, olayı içselleştirdiklerini dolayısıyla özel eğitim dersi kapsamında öğrendiğı bilgilerin onun bakış açısında veya tutumunda herhangi bir farklılık yaratmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Araştırılan değişkenlerden öğretmen adaylarının bulundukları sınıf seviyesinin artmasının ve özel eğitim ile ilgili herhangi bir seminer alma durumunun öğretmen adaylarının derse yönelik tutumları üzerinde olumlu bir etkiye sahip oldukları görülmektedir. Yani öğretmen adayları konu hakkında ne kadar bilgi sahibi olurlarsa o konuya ilişkin tutumları da olumlu anlamda değişmektedir, şeklinde yorumlanabilir. Sarı ve Bozgeyikli tarafından 2003 yılında yapılan araştırmada, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. 483 öğretmen adayı ile yapılan araştırma sonucunda üniversitede özel eğitim dersi alan öğrenciler derse karşı olumlu tutum sergilerken, özel eğitim dersi almayan öğrencilerin endişeli olduğu görülmüştür. Benzer şekilde kaynaştırma ile ilgili de araştırmalar vardır. Öğretmen adayları kaynaştırma hakkında bilgi sahibi oldukça kaynaştırma uygulamasına yönelik tutum ve görüşleri değişmektedir. Orel, Zerey ve Töret (2004) de, yaptığı çalışmada kaynaştırma dersi alan, yani bu konuda yeterince bilgi sahibi olan öğretmen adaylarının kaynaştırma ile ilgili tutumlarının daha olumlu olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine aynı şekilde Bek, Gülveren ve Başer'in (2009) yaptığı "Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi" adlı araştırması da aynı sonuçları vermektedir. Gözün ve Yıkılmış, 2004 yılında yaptıkları deneysel çalışmalarında, öğretmen adaylarına uyguladıkları kaynaştırma ile ilgili bilgilendirme programının devamında katılımcıların konu ile ilgili olarak tutumlarında pozitif yönlü bir değişiklik olduğunu görmüşlerdir.

Nitel veriler bize öğretmen adaylarının bu dersin yeterliliğı yani dersin onlara katkısı hakkındaki görüşlerini vermektedir. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu dersin önemini kavramış bir şekilde derste öğrenilen bilgilerin yetersiz olduğu ve

ders için ayrılan sürenin az olduğu görüşüne sahiptir. Ders sonucunda elde edeceği daha fazla kazanım öğretmen adayının eksikliklerini giderecek ve kendine güvenini arttıracaktır. Bununla birlikte bazı katılımcılar ders kapsamında uygulama basamağının da bulunması gerektiğini, örnek vakalarla analizler yaparak, her türlü özel gereksinimli öğrenci tipiyle çalışarak bu dersten çok daha fayda sağlayacaklarını böylelikle ilerisi için de daha faydalı olabileceklerini iletmişlerdir. İzci (2005) de, araştırması sonucunda araştırmaya katılan öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler için sınıf içi ve sınıf dışı farklı etkinlikler yapmak istediklerini fakat bu konudaki bilgilerini yetersiz buldukları için kendilerini de yetersiz hissettiklerini söylemektedir. Yıldırım Doğru (2007) araştırmasında öğretmenlerin özel eğitime dair bilgi seviyeleri, engel gruplarını tanıma, kuramsal ve uygulama boyutlarında bilgiye ihtiyaçları olduğunu belirlemiştir. Bununla beraber İzci (2005) yaptığı araştırma sonucunda aday öğretmenlerin, özel eğitim konusundaki bilgi ve kabiliyetlerinin yeterli olmadığını, bu eksikliğin giderilmesi için de özel eğitim dersinde yer alan konuların, en az 2 dönem öğretim programda bulunması gerektiğini söylemektedir.

Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu ileride, sınıflarında veya okul ortamında olması muhtemel özel eğitime ihtiyaç duyan bireyleri tanıyabileceklerini, gerekli yerlere yönlendirebileceklerini ve bu bireylere ihtiyaç duydukları eğitimi verebileceklerine inanmaktadırlar. Kocabaşoğlu (2016), yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının özel eğitim dersinde edindiği bilgileri öğretmen olduklarında karşılaşılabilecekleri özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilere uygulayabilecekleri konusundaki tutumlarının yüksek düzeyde pozitif çıktığını belirtmektedir.

Araştırmanın çalışma grubunda bulunan öğretmen adaylarının tamamı özel eğitim dersi dahilinde uygulanabilecek bir stajın gerekliliğine inanmaktadırlar. Staj uygulamasının, bu özel gereksinimli bireylerle tanışma ve onları eğitim kurumlarında görme fırsatı olduğunu dile getiren katılımcılar bu uygulamanın onlara çok şey kazandıracağını söylemektedirler. İzci (2005), öğretmen adaylarının lisans eğitimlerinde “Özel Eğitime Giriş” ve “Özel Eğitim Uygulamaları” gibi iki ayrı ders almaları gerektiğini, kaynaştırma gibi özel eğitim uygulamalarının boyutunun, öğretmen adaylarının bu sınıflarda staj yapmaları ile gerçekleştirebileceğini söylemektedir.

Öğretmen adayları özel eğitim dersi öğretim programına, kendilerini eksik gördükleri veya merak ettikleri alanlara göre eklemeler yapabileceklerini söylemektedirler. Bu öneriler şüphesiz ki öğretmen adaylarının genel kültürlerini geliştirmelerinin yanı sıra karşılarındaki öğrencileri de daha kolay anlamalarını sağlayacaktır. Öğretmen adayları en çok empati ve öğrenci, öğretmen, aile arasındaki koordinasyonu ve iletişimi sağlamaya yönelik konular hakkında önerilerde bulunmuşlardır. Günümüz şartlarında ister sınıf öğretmeni isterse rehber öğretmen olsun aile ile iletişim son derece önemlidir. Söz konusu olan özel gereksinimli bireyler olduğunda öğretmenlerin aileye rehberlik yapması da gerekebilir.

Öğretmen adayları kendilerini teknoloji yatkın görmekle birlikte sınıf ortamında yeterince kullanamayacaklarını düşünüp bunun da ders içeriğine dahil edilmesi gerektiğini düşünmektedirler. Özdamar (2016), öğretmenlerin, çalıştıkları özel eğitim sınıflarında kullandıkları yardımcı teknolojilerin kullanımına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla yaptığı çalışma sonucunda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yardımcı teknolojileri kullanmada kendilerini yeterli hissetmediklerini ortaya çıkarmıştır.

Öğretmen adayları sınıf ortamında özel gereksinimli bireylere yönelik olarak uygulayabilecekleri fiziksel aktiviteler, öğretici oyunlar, eşli çalışmalar konularının ders kapsamına alınması gerektiğini belirtirken; özbakım becerileri ve beceri eğitimi konularında da bilgi sahibi olmak istediklerini söylemektedirler. Özel eğitim öğretmeni olmasalar da öğrencilerin kendilerine ihtiyaç duyacağı pek çok alanda fikir ve tecrübe sahibi olmak istemeleri öğretmen adaylarının durumun ciddiyetini kavradıklarını ve karşılarındaki bireye yardım etmek için ne derece istekli olduklarını göstermektedir.

Üstün yetenekli ve üstün zekalı bireyler de özel gereksinim grubuna girdiği halde genellikle sayıca az olmalarından dolayı göz ardı edilen gruptan olmuşlardır. Bir öğretmenin sınıfındaki üstün zekalı öğrenciyi tespit edebilmesi, onu yönlendirebilmesi, ona yetebilmesi ve gelişimine katkıda bulunması gereklidir. Öğretmen adayları bu öğrenci grubu ve onlara yapabilecekleri etkinlikler hakkında da daha fazla bilgi sahibi olmak istemektedirler. Kıldan (2011), Şahin (2013), Gökdere ve Ayvacı (2004) yaptıkları çalışmalar neticesinde Sınıf Öğretmenliği ve

Okul Öncesi Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören aday öğretmenlerin üstün yetenekli çocuklarla ilgili kısmen bilgi sahibi olduklarını bulmuşlardır.

Öğretmen adayları özel gereksinimli bireyleri daha iyi tanımak ve topluma kazandırmak için üzerlerine düşen görevi yapmak adına bu konudaki bilgi eksikliklerinin de tamamlanmasını istemektedirler. Öğretmenin toplumda oynadığı rol bir insanın eğitilmesi değil, bütün bir neslin eğitilmesidir. Bu bağlamda öğretmenler sınıflarındaki normal öğrencilere de birlikte yaşama, farklılıklara saygı ve ihtiyaç sahibi bireylere karşı yardımsever olma fikrini aşarlarsa toplumda büyük bir dönüşüm gerçekleşecektir. Bu dönüşüm toplumun her kesimini şüphesiz ki olumlu anlamda etkileyecektir.

Hem rehber öğretmenlerin hem de okulöncesi ve sınıf öğretmenlerinin her birinin kaynaştırma eğitiminde oynadığı rol son derece önemlidir. Öğretmen adayları da özel eğitim dersi kapsamında verilen kaynaştırma konusunda daha derin bir bilgi sahibi olmak istemektedirler. Yapılan araştırmaların büyük bir çoğunluğu öğretmen adaylarının bu alanda bilgi eksikliğinin olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda öğretmen adayları kaynaştırma konusunda bilgi sahibi oldukça kendilerini daha yetkin hissetmekte, bu konudaki endişeleri azalmaktadır. Gözün ve Yıkmış'ın (2004) yaptığı ‘‘Öğretmen Adaylarının Kaynaştırma Konusunda Bilgilendirilmelerinin Kaynaştırmaya Yönelik Tutumlarının Değişimindeki Etkililiği’’ adlı deneysel çalışmada, kaynaştırma uygulaması ile ilgili bilgilendirmenin aday öğretmenlerin kaynaştırmaya dair tutumlarında pozitif bir değişiklik yarattığı görülmektedir. Benzer şekilde Gök ve Erbaş'ın (2011) okul öncesi öğretmenleriyle yaptığı araştırmada, öğretmenlerin kaynaştırma hakkında yeterli bilgilerinin bulunmadığını ve bu eksiklik yüzünden sınıflarında uyguladıkları kaynaştırma eğitiminde yetersiz kaldıklarını ve çeşitli problemler yaşadıklarını belirtmektedir. Özdemir ve Ahmetoğlu (2012) yaptığı araştırmada, öğretmenlerin eğitimleri esnasında yeterli ders almadıklarını bu sebeple kaynaştırma konusunda kendilerini yeterli hissetmediklerini, bu konuda bilgi sahibi olmak istediklerini söylemektedir. Araştırmacılar öğretmenlerin özel eğitime ve kaynaştırmaya karşı olumsuz tutuma sahip olduklarını belirlemiştir.

Öğretmen adayları özel eğitime gereksinim duyan öğrencilerin kazandığı akademik becerileri nasıl ölçeceklerini ve nasıl değerlendireceklerini bilmediklerini bu yüzden ders kapsamına bu bilgilerin alınması gerektiğini söylemektedirler. Vural

ve Yıkmış (2008), sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerle yaptığı çalışmada, öğretmenlerin kaynaştırma öğrencilerinin hedeflere ne derece ulaştıklarını yapamadıklarını, geri dönütleri gerektiği kadar veremediklerini yani ölçme değerlendirme anlamında eksikliklerinin olduğunu bulmuştur.

Son olarak öğretmen adayları özel gereksinimli bireyleri daha iyi anlamak ve entelektüel birikimlerini geliştirmek adına işaret dili, Braille alfabesi ve özel eğitim öğrencilerine yönelik sanat konularını da önemsemekte özel eğitim dersi kapsamına alınmasını istemektedir.

Araştırmanın nicel boyutu derse yönelik tutumu ölçerken, nitel boyutu dersin yeterliliğine ilişkin görüşleri ölçmektedir. Bu anlamda derse karşı yüksek bir tutum gösteren öğretmen adayları, dersin süresini ve içeriğini az bulmakla beraber kendilerini genel anlamda bu ders sayesinde, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerle sınıf ortamında karşılaşmak için hazır hissetmektedirler. Buradan da görülebileceği üzere araştırmanın nicel ve nitel verileri birbirini desteklemektedir.

Sonuç olarak ünlü düşünür Francis Bacon'ın dediği gibi ‘‘Bilgi güçtür.’’ İnsan ne kadar bilirse o kadar güçlüdür. Öğretmen adayları da özel eğitim ile ilgili ne kadar bilgi sahibi olursa, özel gereksinimli bireyleri ne kadar iyi tanırsa o kadar güçlü, o kadar yetkin, o kadar olumlu bir tutuma sahiptir.

5.3. Öneriler

Araştırmanın bu kısmında araştırma bulguları neticesinde ortaya çıkan öneriler ve yeni araştırmalara yönelik önerilere yer verilmektedir.

5.3.1. Araştırma Bulgularına Yönelik Öneriler;

Öğretmenler mesleki yaşamlarına başladıktan sonra pek çok farklı yapıda öğrenciyle karşılaşacaklardır. Bu öğrenci grupları ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmek için öğretmen adayının lisans düzeyinde aldığı eğitim derinleştirilebilir, çoğu bölüm için iki veya üç kredilik olan ders sadece bir dönemle kalmaz ikinci bir döneme de taşınabilir. Böylelikle öğretmen adayları özel gereksinimli bireyler ve onların eğitimleri ile ilgili daha çok bilgi sahibi olabileceklerdir.

Geçmiş yaşantılarında özel gereksinimli bireyler ile ilgili tecrübeleri olmayan öğretmen adayları, staj eğitimlerinin belirli bir süresinde özel eğitime muhtaç

bireylerin de bulunduğu kaynaştırma sınıflarında veya özel eğitim merkezlerinde bulunabilirler. Bununla birlikte öğretmen adayları bu gibi kurumlara geziye de götürülebilirler. Bu tecrübeler onların özel eğitime ihtiyacı olan bireylere ve özel eğitim dersine yönelik tutumların olumlu yönde değıştirecektir.

Özel eğitim dersi, öğretmen adaylarının öğretim programına girmeden önce mezun olan ve haliyle bu dersi hiç almamış olan öğretmenlere, görevlerine başladıktan sonra da hizmet içi eğitimler verilerek özel gereksinimli bireyler ile ilgili bilgi sahibi olmaları sağlanabilir.

Özel eğitim dersindeki eksikleri belirleyen öğretmen adaylarının görüşlerinden yola çıkarak, öğretim programı önerilen konularla zenginleştirilebilir.

5.3.2. Yeni Araştırmalara Yönelik Öneriler;

Bu araştırma için sadece üç bölümdeki öğretmen adaylarıyla çalışıldı. Araştırmacılar tarafından karşılaştırma yapmak amacıyla farklı bölüm öğrencilerinin de derse yönelik tutumlarına bakılabilir.

Araştırmacılar, yeni programda rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümünde kaynaştırma ile birleşerek tek derse inen özel eğitim dersinin içeriğı ve yeterliliğı ile ilgili rehberlik ve psikolojik danışmanlık öğretmen adaylarının görüşlerini araştırabilirler.

Özel eğitim dersi alan öğretmenlerden, özel gereksinimli bireylerle çalışanlar sınıf ortamında veya çalıştıkları kurumda gözlemlenerek dersin yeterliliğı ve uygulama boyutu araştırılabilir.

Uygulama basamağının önemli olduğı sonucu çıktığı için özel eğitim dersi alan öğretmen adayları için ders kapsamına uygulama boyutu koyularak ön test ve son test puanları karşılaştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, G. ve Kaner, S. (1999). Cumhuriyetin 75. yılında çocuğa yönelik özel eğitim çalışmaları. 2. *Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi: Cumhuriyet ve Çocuk*. 2, 395-405. Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Aksoy, V. ve Diken, H. İ. (2009). Rehber öğretmen özel eğitim öz yeterlik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 29-37.
- Akyüz, Y. (2003). Eğitim tarihimizde günümüze kadar öğretmen yetiştirilmesi ve sağlanması ilkeleri, uygulamaları. Eğitimde Yansımalar VII: *Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Ulusal Sempozyumu*, 21-23.
- Altıntaş, E. ve Şengül, S. (2014). Özel eğitim dersinin kaynaştırmaya yönelik tutumlar ve kazanımlar bakımından değerlendirilmesi. *e-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 47-60.
- Alver, B., Bozgeyikli, H., ve Işıklar, A. (2011). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğrencilerinin Kaynaştırma Eğitimine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 15(1), 155-168.
- Aslan, C. ve Güneyli, A. (2009). Türk dili ve edebiyatı öğretmen adaylarının öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşleri. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 1(7), 313–319.
- Ataman, A. (2004). Üstün yetenekli/zekalı çocuk ile yaşamak. *Üstün Yetenekli Çocuklar Seçilmiş Makaleler Kitabı*, Çocuk Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Atay, M. (1995). *Özürlü çocukların normal yaşlıları ile birlikte eğitim aldıkları kaynaştırma programlarına karşı öğretmen tutumları üzerine bir inceleme*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Avcı N. (1999). *Normal sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların kaynaştırılmalarına ilişkin tutumlarını ve yeterliliklerini değiştirmede farklı eğitim tekniklerinin etkisinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 12(1), 39-53.

- Avramidis, E, Bayliss, P. ve Burden, R. (2000). A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in ordinary school in one local educational authority. *Educational Psychology*, 20, 193-213.
- Babaoğlu E. ve Yılmaz S. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlikleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18(2), 345-354.
- Başkan, G.A., Aydın, A. ve Madden, T. (2006). Türkiye'deki öğretmen yetiştirme sistemine karşılaştırmalı bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 35-42.
- Batu, S. (1998). *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Batu, S., Kırcaali-İftar, G. ve Uzuner, Y. (2004). Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 33-50.
- Batu, E. S. ve Subaşı-Yurtçu, A. B. (2017). *Psikolojik danışma ve rehberlikte özel eğitim ve kaynaştırma uygulamaları*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Baykoç Dönmez, N. (2010). *Özel Gereksinimli Çocuklar ve Özel Eğitim*. (Editör: Baykoç, N.), *Öğretmenlik Programları İçin Özel Eğitim* (13-25). Ankara: Gündüz Yayıncılık.
- Baykoç Dönmez, N , Avcı, N ve Aslan, N. (1997). İlk ve ortaöğretim kurumu öğretmenlerinin engellilere ve kaynaştırmaya ilişkin bilgi ve görüşleri . *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi'nde sunulmuş bildiri*, Ankara.
- Bek, H., Gülveren, H. ve Başer, A. (2009). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarının incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 160-168.
- Bülbin, S., Ünsal, P. ve Özokçu, O. (2004). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin önleyici sınıf yönetimi becerilerinin incelenmesi. *A.Ü. Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 51-64.
- Büyükkaragöz, S. ve diğ. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş (eğitimin temelleri)*, Konya: Mikro Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2007). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Campell, N. J., Judith, E. D. and Bost, J. M. (1985). Educator perceptions of behaviour problems of mainstreamed students. *Exceptional Children*, 51, 298-303.
- Can, A. (2014). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

- Cavkaytar, A. (2000). Zihin engellilerin eğitim amaçları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 115-121.
- Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H. (2005). *Özel Eğitim-1 Özel Eğitim ve Özel Eğitim Gerektirenler*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Civelek, A. H. (1990). *Eğitilebilir zihinsel özürlü çocukların sosyal kabul görmelerinde normal çocukların bilgilendirilmelerinin ve iki grubun resim-iş ile beden eğitimi derslerinde bütünleştirilmelerinin etkileri*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Creswell, J.W. (2002). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research*. Pearson Education, Upper Saddle River, NJ.
- Creswell, J. W., Plano Clark, V. L., Gutmann, M. ve Hanson, W. (2007). *Advanced mixed methods research designs*. In A. Tashakkori & C. Teddlie (Eds.), *Handbook of mixed methods in social & behavioral research* (p. 209-240). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çelikten, M., Şanal, M. ve Yeni, Y. (2005). Öğretmenlik mesleği ve özellikleri. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(2), 207-237.
- Çeliköz, N. ve Çetin, F. (2004). Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarını etkileyen etmenler. *Milli Eğitim Dergisi*, 162, 160-167.
- Çetin, Ş. (2006). Öğretmenlik mesleği tutum ölçeğinin geliştirilmesi (Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması). *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 28-37.
- Çiltaş, A. ve Akıllı, M. (2011). Öğretmenlerin Pedagojik Yeterlilikleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 64-72.
- Çitil, M. (2013). *Yasalar ve Özel Eğitim*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Çolak, E., ve Fer, S. (2007). Öğrenme Yaklaşımları Envanterinin Dilsel Eşdeğerlik Güvenirlik Ve Geçerlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1).
- D'Alonzo, B. J. (1996). 'Improving teachers' attitudes through teacher education toward the inclusion of students with disabilities into their classrooms.' *Teacher Educator*, 31(4), 304-12.
- Demir, B. (2005). *Okul öncesi ve ilköğretim birinci sınıfa devam eden öğrencilerde özel öğrenme güçlüğüünün belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Demirel, Ö. (1999). *Planlamadan değerlendirmeye öğretme sanatı*, Ankara: Pegem A.

- Diamond, K. ve Hestenes, L. (1994a). Preschool children's understanding of disability: Experiences leading to elaboration of the concept of hearing loss. *Early Education and Development*, 5, 30-309.
- Diamond, K. ve Hestenes, L. (1996b). Preschool children's conceptions of disabilities: the salience of disability in children's ideas about others. *Topics in Early Childhood Special Education*, 16, 458-475.
- Diken, H. İ. ve Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Özel Eğitim Dergisi*, 2(3) 25-39.
- Dilekmen, M. (2010), Rehberliğin başlıca türleri. İçinde G. Can (Ed.). *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* (11. Baskı). Ankara: PegemA.
- Doyran, F. ve Canca, I. (2013). Sorunlu öğrenci mi? Öğrenme güçlüğü olan öğrenci mi? Öğretmenler öğrenme güçlüğü hakkında ne biliyorlar? *Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, 6(4), 371-389.
- Durmuş, B., Yurtkoru, S. ve Çinko, M. (2011). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*, Beta Basım Yayım, İstanbul.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. İstanbul:Alkım Yayınları.
- Eren, E. (2000). *Örgütsel davranış ve yönetim psikolojisi*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Ergül, C.; Baydık, B. ve Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri ve bu görüşlerin farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499–522.
- Eripek, S. (2000). Türkiye’de zihin özel gereksinimli çocukların kaynaştırılmalarına ilişkin olarak yapılan araştırmaların gözden geçirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2).
- Eripek, S. (2005). Özel gereksinimi olan çocuklar ve özel eğitim. *Standart, Ekonomik ve Teknik Dergisi*. 44(525), 14-19.
- Eripek, S. (2007). *Özel eğitim*. (5. Basım). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eroğlu, E. (1998). *"XXI. Yüzyılda Öğretmen"*, *Bilgi Çağında Öğretmenimiz*. Ankara: Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı Yayını.
- Ersoy. Ö. ve Avcı, N. (2000). *Özel gereksinimi olan çocuklar ve eğitimleri “ Özel eğitim”*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde “Program” Geliştirme*, Ankara: H.Ü. Yayını.

- Fırat Durdukoca, Ş. (2015). "Özel eğitim dersine yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Turkish Studies* 10(11) 651-666.
- Gelen, İ. ve Özer, B. (2008). Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterliliklerine Sahip Olma Düzeyleri Hakkında Öğretmen Adayları ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 39-55.
- Gerçek, C., Yılmaz, M., Köseoğlu, P., ve Soran, H. (2006). Biyoloji eğitimi öğretmen adaylarının öğretiminde öz-yeterlik inançları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(1), 57-73.
- Gök, G. ve Erbaş, D. (2011). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3(1), 66-87.
- Gökdere, M. & Ayvaci, H. Ş. (2004). Sınıf öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklar ve özellikleri ile ilgili bilgi seviyelerinin belirlenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 17-26.
- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77.
- Heward, W. L. (1996). *Exceptional children, an introduction to special education*. Fifth Edition, Prentice-Hall .Inc.
- İnceoğlu M, (2010). *Tutum Algı İletişim*, Beykent Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- İzci, E. (2005). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Özel Eğitim Konusundaki Yeterlilikleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(14), 106-114.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde insan ve insanlar: sosyal psikolojiye giriş* (12. Basım). İstanbul. Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *İnsan ve insanlar*. İstanbul. Evrim Yayınevi.
- Karacaoğlu, Ö. C. (2008). Öğretmenlerin yeterlilik algıları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(1), 70-97.
- Karagözoğlu, G. (2003). "Eğitim Sistemimizde Öğretmen Yetiştirme Politikamıza Genel Bir Bakış", Eğitimde Yansımalar: VII Çağdaş Eğitim Sistemlerinde Öğretmen Yetiştirme Sempozyumu, Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi, 10-12.
- Karamanlı, D. (1998). *Okul öncesi dönemde entegrasyon sınıflarında bulunan 5–6 yaş grubundaki normal çocukların ve sınıf öğretmenlerinin zihinsel engelli çocukların*

- sosyal uyum davranışları hakkındaki algılamalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Karasar, N. (2002) *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Nobel Yayınları, Ankara:
- Kargın, T. (2003). Cumhuriyet'in 80. yılında özel eğitim. Erişim adresi:http://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Millî_Egitim_Dergisi/160/kargin.htm.
- Kavcar, C. (2002). Cumhuriyet Döneminde Dal Öğretmeni Yetiştirme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(2), 1-14.
- Kaya, İ. (2005). *Anasınıfı öğretmenlerinin kaynaştırma (entegrasyon) eğitimi uygulamalarında yeterlilik düzeylerinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). *Özel eğitimde kaynaştırma*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). *Özel gereksinimli bireyler ve özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Kıldan, A. O. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklar hakkındaki görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 805-818.
- Kirk, A. S., Gallagher, J.J., Anastasiow, J.N. ve Coleman, R.M. (2006). *Educating exceptional children*. (12th ed). Boston: Houghton Mifflin.
- Kocabaşoğlu, H. (2016). *Meslek Lisesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin Özel Eğitim Dersine Yönelik Tutumlarının Belirlenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- Küçükahmet, L. (2007). 2006-2007 Öğretim yılında uygulamaya başlanan öğretmen yetiştirme lisans programlarının değerlendirilmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(2), 203-219.
- Lambe, J. and Bones, R. (2006a) 'Student teachers' attitudes to inclusion: Implications For Initial Teacher Education İn Northern Ireland', *International Journal of Inclusive Education*, 10(6), 511-527.
- Lewis, R. B. and Doorlag, D. H. (1987). *Teaching special students in the mainstream*. Colombus: Merrill Publishing Company
- Mağden, D. ve Avcı, N. (1999). Öğretmen adaylarının özürlü öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *IV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri*, Eskişehir.
- Malak, S. (2013). Inclusive education reform in Bangladesh: pre-service teachers' responses to include students with special educational needs in regular classrooms. *International Journal of Instruction*, 6(1), 195-214.

- Mandela, N., ve Clark, S. (1993). *Nelson Mandela speaks: forging a democratic, nonracial South Africa*. Pathfinder Pr.
- M.E.B. (2000). Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği, 17.04.2001.24376 Sayılı Resmi Gazete.
- MEB (2010). *Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Kılavuzu*, Ankara.
- MEB (2013). Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Karar sayısı KHK/573." Resmî Gazete 23911. Erişim adresi: http://mevzuat.tbmm.gov.tr/mevzuat/faces/maddedetaylaripsira=58967&_afrWindowMode=0&_afrLoop=3632809842725226&_adf.ctrl-state=9073g79n2_4.
- Melekoğlu, M. A. (2013). Özel gereksinimli öğrencilerle yürütülen etkileşim projesinin genel eğitim öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik olumlu tutum ve farkındalık geliştirmeleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(2), 1053-1077.
- Metin, N. ve Çakmak, H. (1998). İlköğretim okullarındaki eğitimcilerin özürlü çocuklarla normal çocukların kaynaştırıldığı programlar hakkındaki düşüncelerinin incelenmesi. *8. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*. Edirne: 128-139.
- Milli Eğitim Bakanlığı R.G.26184 Sayılı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2006).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). MEGEP Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Özel Eğitim Modülü, Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2012). Özel eğitim kurumları yönetmeliği (Sayı: 28296). Ankara: Resmî Gazete.
- Okçabol, R. (2005). *Öğretmen yetiştirme sistemimiz*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Olson, J., Murphy, C. L. ve Olson, D. P. (1999). Readyng parents and teachers for the inclusion of children with disabilities. *A Step-By-Step Process, Young Children*, 3(18), 19-22.
- Oral, B. ve Dağlı, A. (1999). Öğretmen adaylarının okul deneyimine ilişkin algıları. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 254, 18-24.
- Orel, A., Zerey, Z. ve Töret, G. (2004). Sınıf öğretmeni adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(1), 23-33.
- Orhan, S. ve Genç, G, K. (2015). Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35(2), 81-107.

- Özbaba, N. (2000). *Okul öncesi eğitimcileri ve ailelerin özel eğitime muhtaç çocukları ile normal çocukların entegrasyonuna (kaynaştırılmasına) karşı tutumlar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Özçelik, D. A. (2010). *Eğitim programları ve öğretim* (1. Baskı). İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Özdamar, O. (2016) . *The views of special education teachers about the use of assistive technology in lessons*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özdemir, H. & Ahmetoğlu, E. (2012). Okul öncesi öğretmenlerinin yaşları ve mesleki deneyimleri açısından kaynaştırma uygulamalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Journal of Educational and Instructional Studies in the World*, 2(1); 68-74
- Özden, Y. (1999). *Eğitimde dönüşüm eğitimde yeni değerler*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Özsoy, Y., Özyürek, M. ve Eripek, S. (1989). *Özel eğitime giriş*. Ankara: Karatepe Yayınları.
- Özsoy, Y. (1998). *Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar*. Ankara: Karatepe
- Öztürk, C. (1996). *Atatürk devri öğretmen yetiştirme politikası*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Özyürek, M. (2008). Nitelikli öğretmen yetiştirmede sorunlar ve çözümler: özel eğitim örneği. *Journal of Turkish Educational Sciences*, 6(2).
- Pehlivan, H.(1994). Eğitim bilimleri öğrencilerinin öğrenim gördükleri bölüme yönelik tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(3), 15-18.
- Pehlivan, K. B. (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının sosyo-kültürel özellikleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2).
- Sarı, H. ve Bozgeyikli, H. (2003) Öğretmen adaylarının özel eğitime yönelik tutumlarının incelenmesi: karşılaştırmalı bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 183-203.
- Sarı, H. ve Saygın, F. (2002). Üniversite öğrencilerinin özel eğitim dersi etkinlikleri almalarına yönelik ihtiyaçların analizi. *XI. Ulusal Eğitim Kongresi Bildirileri*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Saygı, M. (2007). Kuzey Kıbrıs'ta özel eğitim ve kaynaştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, 1.
- Seferoğlu, S. S. (2001). Öğretmen yeterlikleri ve mesleki gelişim. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 58, 63-72.
- Selçuk, E (1997) *İngilizce dersine karşı tutum ile bu dersteki akademik başarı arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.

- Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*, On altıncı baskı, Ankara: Pegem yayıncılık.
- Shade, R. & Stewart, R. (2001). General education and special education preservice teachers' attitudes towards inclusion. *Preventing School Failure*, 46, 37-41.
- Sherif, M. ve Sherif, C.W. (1969) *Social Psychology*. New York: Harper and Row.
- Soysal, A. Ş., İlden- Koçkar, A., Erdoğan, E., Şenol, S. ve Gücüyener, K. (2001). Öğrenme güçlüğü olan bir grup hastanın WISC-R profillerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri*, 4, 225 - 231.
- Spinelli, G. C. (2002). *Classroom assessment for students with special needs in inclusive settings*. New Jersey: Prentice Hall.
- Sucuoglu, B. (2006). *Etkili kaynaştırma uygulamaları*. Ekinoks Yayınevi: Ankara.
- Şahbaz, Ü. ve Kalay, G. (2010). Okulöncesi eğitimi öğretmen adaylarının kaynaştırmaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 116-135.
- Şahin, F. (2013). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Özellikleri Konusunda Okul Öncesi Yardımcı Öğretmen Adaylara Verilen Eğitimin Etkisi. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 166-175
- Şahin, F. ve Güldenoğlu, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.
- Şen, H. Ş. ve Erişen, Y. (2002). Öğretmen yetiştiren kurumlarda öğretim elemanlarının etkili öğretmenlik özellikleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1).
- Şenel, E. A. (1999). *Öğretmenlik sertifikası programına katılan öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına öğretim uygulamalarının etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tatar E. ve Dikici R., (2008). Matematik Eğitiminde Öğrenme Güçlükleri, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 21-30.
- Taymaz, H. (1984). Ders denetimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 17(1), 10-19.
- Tolen, B., İsen, G., ve Batmaz, V. (1985). *Ben ve Toplum; Sosyal Psikoloji 1*, (1. Basım), Ankara: Teori Yayınları.
- Tortop, H. S. (2014). Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Ve Çok Kültürlü Eğitime İlişkin Tutumları. *Üstün Yetenekliler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 16-26.

- Tuğluk, M. N. (2007). *Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Uygulamalarında Karşılaştıkları Problemlerin Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Turnbull, A., Turnbull, R. ve Wehmeyer, M. L. (2007) . *Exceptional Lives: Special education in today's schools*. New Jersey: Prentice Hall.
- Uçgun, D. (2003). Türkçe öğretimi açısından özel öğrenme güçlüğü. *TÜBAR-XIII*.
- Uğurel, Y. ve Özcan D. (2017). Teachers attitude towards students with learning disability. *Ponte Academic Journal*, 73(8).
- Uysal, A. (1995). *Öğretmen ve okul yöneticilerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasında karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Uysal, A. (2003). Kaynaştırma uygulaması yapan öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin Görüşleri. *13. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*. Ankara: Kök Yayıncılık, 121-135.
- Ünal, S. ve Ada S. (2001). *Öğretmenlik Mesleğine Giriş*. (2.Basım). İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Üre, Ömer (2002). *Özel Eğitim ve Rehberlik. Psikolojik Danışma ve Rehberlik*. (Editör.Gürhan Can), Pegem A yayıncılık, Ankara.
- Üstüner, M. (2004). Geçmişten Günümüze Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Yetiştirme Ve Günümüz Sorunları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7), 63-82.
- Van Reusen, A. K., Shosho, A. R. and Bonker, K. S. (2000). High school teacher's attitudes toward inclusion. *High School Journal*, 84(2) 7–20.
- Vanş, F. (1973). *Öğretmen yetiştirme üzerine*. 50. Yıla Armağan, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 36, 46-65.
- Varlıer, G. (2004). *Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin kaynaştırmaya ilişkin görüşleri*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Vural M., ve Yıkılmış A. (2008) Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8.
- Vuran, S. (2012). *Özel Eğitim ve Kaynaştırma Uygulamaları. Sosyal Yeterliklerin Geliştirilmesi*, 221-237.
- Wilczenski, F. L. (1993) Changes in attitudes toward mainstreaming among undergraduate education students. *Educational Research Quarterly*, 17, 5–17

- Yaralı, D. (2015). Özel eğitim dersine ilişkin ölçek geliştirme çalışması: geçerlik ve güvenirlik. *e – Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 12-22.
- Yavuz, C. (2005). *Okul öncesi eğitimde kaynaştırma eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Yıkmış, A., Şahbaz, Ü. ve Peker, S. (1998). Özel eğitim danışmanlığı ve kaynaştırma dersinin öğretmen adaylarının kaynaştırmaya yönelik tutumlarına etkisi, 8. *Ulusal Özel Eğitim Kongresi Bildirileri*. Edirne: 163-167.
- Yıldırım, Ali ve H. Şimşek (2005) *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım Doğru, S. (2007). “Kaynaştırma Eğitimi Veren Sınıf Öğretmenlerinin Kaynaştırma Eğitimi Konusundaki Genel Görüş ve Sorunları”. *Mesleki Eğitim Dergisi*, 9 (17), 166-180.
- Yiğiter, S. (2005). *Sınıf öğretmenlerinin özel öğrenme güçlüğüne ilişkin bilgi düzeyleri ile özel öğrenme güçlüğü olan çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Yin, R.K. (2003) *Case Study Research: Design and Methods*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (1997). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Erişim adresi: <http://www.yok.gov.tr/>
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2006). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Erişim adresi: <http://www.yok.gov.tr/>
- Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) (2018). Eğitim Fakültesi Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları. Erişim adresi: <http://www.yok.gov.tr/>
- Yüksel, K. (2010). *Rehber öğretmen adaylarının Özel Eğitimde psikolojik danışma ve rehberliğe ilişkin öz yeterlik algıları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

EK 1**ÖZEL EĞİTİM DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ**

Değerli katılımcı;

Bu ölçek, öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarını belirlemek üzere hazırlanan bir yüksek lisans tezine veri toplamak amacıyla hazırlanmıştır. Ölçeği doldurup doldurmamanız tamamen sizin gönüllülüğünüze bağlıdır. Vereceğiniz cevaplar tamamen bilimsel amaçlar için kullanılacaktır. Ölçekte size ait hiçbir kimlik bilgisi istenmemektedir. Vereceğiniz cevaplar tamamen şahsım dahilinde kalacak, kesinlikle kimseyle paylaşılmayacaktır. Bu anketi doldururken vereceğiniz cevaplar sizin ders notlarınızı etkilemeyeceği gibi ödev veya projenizin bir kısmını da oluşturmamaktadır. Ankete başlarken öncelikle kişisel bilgilerinizi doldurunuz ardından ölçekte yer alan ifadeleri sırayla değerlendirerek size uygun olan bölüm işaretleyiniz.

Katkılarınız için teşekkür ederim. Saygılarımla,

Danışman

Doç.Dr. Mukaddes SAKALLI DEMİROK

mukaddes.sakalli@neu.edu.tr

Yağmur UĞUREL

YDÜ Özel Eğitim Bölümü

yagmur0c@gmail.com

Kişisel Bilgi Formu

Cinsiyetiniz:

☐ Erkek

☐ Kadın

Mezun Olduğunuz Lisenin Türü:

Okumakta Olduğunuz Bölüm:

☐ Sınıf Öğretmenliği

☐ Okul Öncesi Öğretmenliği

☐ Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık

Sınıf Seviyeniz:

☐ 2. sınıf

☐ 3. sınıf

☐ 4. sınıf

Ailenizde özel gereksinimli birey var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

Okul dışında herhangi bir özel eğitim semineri aldınız mı?

☐ Evet

☐ Hayır

EK 2

	ÖZEL EĞİTİM DERSİ TUTUM ÖLÇEĞİ	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
Derse Yönelik Bakış Açısı	Özel eğitim dersi hayata özel gereksinimli bireylerin bakış açısıyla bakmamı sağlar.					
	Özel eğitim dersinin teorik ve uygulama olmak üzere iki aşamalı olarak programda yer alması gerektiğine inanıyorum.					
	Özel eğitim dersi sayesinde sağlıklı bir birey olmanın önemini daha iyi fark ederim.					
	Özel eğitim dersi özel gereksinimli bireylerle ilgili gelişmeleri yakından takip etme açısından önemlidir.					
	Özel eğitim dersinin mesleki yaşantımda karşılaşılabileceğim özel gereksinimli öğrencilerime yönelik sorunları daha rahat çözmeme yardımcı olacağına inanıyorum.					
	Özel eğitim dersi sayesinde çevremde özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin farkına varırım.					
	Özel eğitim dersi sayesinde meslek yaşantımda özel gereksinimleri olan çocuklara daha çok faydam dokunacağına inanıyorum.					
	Özel eğitim dersi her öğretmen adayının alması gereken derslerden biridir.					
Derse Yönelik Olumsuz Tutum	Özel eğitim dersindeki öğrenme konularını anlamakta zorluk yaşarım.					
	Özel eğitim dersi bendeki öğrenme isteğini köreltir.					
	Özel eğitim dersi bugüne kadar aldığım en sıkıcı derslerden biridir.					
	Özel eğitim dersinin devam zorunluluğu olmasa derse katılmam.					
	Özel eğitim dersinde oldukça stresli olurum.					
	Özel eğitim dersine çalışmamın tek amacı dersi geçebilmektir.					
Derse Duyulan Haz	Özel eğitimle ilgili TV ve radyo programları, gazete, dergi, internet siteleri vb. yayınları takip etmekten zevk alırım.					
	Özel eğitim dersini her hafta büyük bir sabırsızlıkla beklerim.					
	Özel eğitim dersine verilen haftalık zaman diliminin arttırılmasını isterim.					

EK 3 ÖZEL EĞİTİM DERS YETERLİLİĞİ GÖRÜŞME FORMU

Bu yarı yapılandırılmış sorulardan oluşan görüşme formu, ‘‘ Öğretmen adaylarının özel eğitim dersine yönelik tutumlarının ve aldıkları özel eğitim dersinin yeterliliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi’’ adlı araştırmaya veri toplamak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

1. Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız ‘‘Özel Eğitim’’ dersine ayrılan toplam yıllık ders saati süresinin yeterliği konusunda neler düşünüyorsunuz? Neden?
2. ‘‘Özel Eğitim’’ dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerin, mesleki açıdan (bilişsel, duyuşsal, genel kültür) yeterliliği konusunda neler düşünüyorsunuz? Bunlar sizin mesleğe bakış açınızı, meslekle ilgili görüşlerinizi etkiledi mi? Açıklayınız.
3. ‘‘Özel Eğitim’’ dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerle, gelecekteki sınıflarınızda bulunan özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere, onların ihtiyaçları doğrultusunda bir eğitim verebilme ile ilgili düşünceleriniz nelerdir? Size olan katkılarını açıklayınız.
4. ‘‘Özel Eğitim’’ dersi kapsamında öğrendiğiniz bilgilerle, gelecekteki sınıflarınızda bulunan özel eğitime ihtiyacı olan öğrencileri tanıyabilme düzeyiniz konusunda ne düşünüyorsunuz? Açıklayınız.
5. Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız ‘‘Özel Eğitim’’ dersi kapsamında yapılabilecek bir staj eğitiminin gerekliliğine yönelik düşünceleriniz nelerdir? Ne kadar süreli bir staj eğitimi sizin için yeterli olur? Staj eğitiminin nerede yapılması uygun olur? Açıklayınız.
6. Lisans eğitiminiz esnasında aldığınız ‘‘Özel Eğitim’’ dersinin, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere yönelik tutumunuzda olumlu/olumsuz bir değişiklik yarattı mı? Açıklayınız.
7. Siz ‘‘Özel Eğitim’’ dersi öğretim programını hazırlayan bir öğretim programcısı olsanız, bu ders içerisine hangi konuları dahil ederdingiz? Önerileriniz nelerdir?

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur UĞUREL

1985- Eskişehir

EĞİTİM BİLGİLERİ

2008 Hacettepe Üniversitesi, Ankara (Lisans)
Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği ABD

İŞ TECRÜBESİ

2008-.2012 Taşköprü İlköğretim Okulu Tepebaşı, Eskişehir.
2012-2013 İstoç İlkokulu, Bağcılar, İstanbul.
2013-2016 TOKİ Dumlupınar İlkokulu Merkez, Batman.
2016-2016 TED Kuzey Kıbrıs Koleji Lefkoşa, KKTC.

MAKALELER

1. Teachers Attitude Towards Students With Learning Disability

Author(s): Deniz Ozcan , Yagmur Ugurel

J. Ponte - Aug 2017 - Volume 73 - Issue 8

[doi: 10.21506/j.ponte.2017.8.16](https://doi.org/10.21506/j.ponte.2017.8.16)

2. Examining the Learning Levels of Geometrical Concepts of Students Who are Under the Risk of Learning Disability

Authors: Yağmur Uğurel, Aysegul Şükran Öz, Mukaddes Demirok

International Journal Of Scientific Study

DOI: 10.17354/ijssNov/2017/42

3. Teachers' Views on Creativity and Creative Students

Authors: Yagmur Cakmak Ugurel, Deniz Ozcan

International Journal Of Scientific Study

DOI: 10.17354/ijssOct/2017/10

ORIJINALLIK RAPORU

%11	%10	%7	%5
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	docs.neu.edu.tr	İnternet Kaynağı	%2
2	www.journalagent.com	İnternet Kaynağı	%1
3	www.kafkas.edu.tr	İnternet Kaynağı	%1
4	ejercongress.org	İnternet Kaynağı	%1
5	dergipark.ulakbim.gov.tr	İnternet Kaynağı	<%1
6	www.turkishstudies.net	İnternet Kaynağı	<%1
7	int-jecse.net	İnternet Kaynağı	<%1
8	docplayer.biz.tr	İnternet Kaynağı	<%1
9	ozelegitimci.com	İnternet Kaynağı	<%1